sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

mahalle kahvesi
havada bulut

4

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI: 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ: 4

ISBN 975 - 494 - 050 - 9
2001 . 06 . Y . 0105 . 2033

Birinci Basım 1970
İkinci Basım 1974
Üçüncü Basım 1980
Dördüncü Basım 1982
Beşinci Basım 1985
Altıncı Basım 1986
Yedinci Basım 1988
Sekizinci Basım 1990
Dokuzuncu Basım 1992
Onuncu Basım 1994
On Birinci Basım 1995
On İkinci Basım 1997
On Üçüncü Basım 1998
On Dördüncü Basım 2000

On Beşinci Basım
Kasım 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

4

Mahalle Kahvesi
Havada Bulut

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı : ara güler

Sait Faik'in eserlerinin yasal sahibi olan Darüşşafaka Cemiyeti ile yapılan özel anlaşma gereğince, sanatçının bütün eserlerinin yayın hakkı Türkçe ve bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz, yayımlanamaz. Yayınevi'nin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz, oyun ve film haline getirilemez.

baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık ticaret ltd. şti.
tlf : 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Mahalle Kahvesi

Mahalle Kahvesi 9
Plajdaki Ayna 15
Uyuz Hastalığı Arkasından Hayal 26
Dört Zait 30
Hallaç 36
Baba - Oğul 42
Karanfiller ve Domates Suyu 46
Bilmem Neden Böyle Yapıyorum? 50
Bir Sarhoşluk 56
Kınalıada'da Bir Ev 60
Süt 63
Gramofon ve Yazı Makinesi 67
Barometre 75
İzmir'e 78
Kış Akşamı, Maşa ve Sandalye 86
Bir Bahçe 90
Bir İlkbahar Hikâyesi 94
Sakarya Balıkçısı 98
Kestaneci Dostum 104
Söylendim Durdum 110
İki Kişiye Bir Hikâye 114
Ermeni Balıkçı ile Topal Martı 123
Sinağrit Baba 127

Havada Bulut

Havada Bulut 133
Ay Işığı 146
Havada Bulut 155
Büyük Hülyalar Kuralım 162
Karidesçinin Evi 168
Yorgiya'nın Mahallesi 179
Kurabiye 190
Korkunç Bir Pastane 195
Eleni ile Katina 203
Falcı Matmazel Todori 207
Birinci Mektup 212
İkinci Mektup 216
Sonu 227

MAHALLE KAHVESİ

Birinci Basım 1951
İkinci Basım 1955
Üçüncü Basım 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1974
Altıncı Basım 1980
Yedinci Basım 1982
Sekizinci Basım 1985
Dokuzuncu Basım 1986
Onuncu Basım 1988
On Birinci Basım 1990
On İkinci Basım 1992
On Üçüncü Basım 1994
On Dördüncü Basım 1995
On Beşinci Basım 1997
On Altıncı Basım 1998
On Yedinci Basım 2000

On Sekizinci Basım
Kasım 2001

MAHALLE KAHVESİ

Yazın bu küçük mahalle kahvesinin bahçesine sık sık gittiğim için, karayelin, tipinin çılgınca savrulduğu akşam, içeriye girdiğim zaman yadırganmadım. Kahve, sapa bir yerdeydi. Yapraklarını dökmüş iki söğüt ağacı ile üzerinde hâlâ üç-dört kuru yaprak sallanan bir asmayı kar öyle işlemişti ki, bahar akşamları, yaz geceleri pek sevimli olan bahçenin mora kaçan beyaz bir ışıkla dibinden aydınlık haldeki güzelliğine girerken şöyle bir göz attığım halde, camın kenarına yerleşip de buğuları silince uzun zaman daldım, hem sevdalandım. Bu mor ışık o kadar çabuk koyulaştı ki, kahve daha ışıkları bile yakmamıştı. İnce belli çay bardaklarının en güzelini önüme bırakıp giden kahveci;

– Kışın da güzel değil mi, bahçe? dedi.

Bahçedeki mavi boyalı kasımpatlarının üzerine birikmiş karları gösterdi.

– Morukların söylenmeyeceğini bilsem, ışıkları daha yakmazdım ya, dedi, neredeyse homurdanmaya başlarlar.

Kahve, ışıklarını yakınca dışarıdaki karın ışığı söndü. İçeriye göz attım. Sekiz kişi ya var, ya yoktu. Küçük kapağının içinden alevler atarak yanan sac sobanın sağ tarafının neredeyse kıpkırmızı kızaracağını biliyor, bekliyordum. Yanımda tavla oynayanlar vardı. Bir zaman onlara daldım. Ara sıra camı silerek alnımı camlara yapıştırıp dışarıyı seyrettim.

Evimden çıkınca ortalığın sessizliğini, bu sessizliğe lapa lapa kar yağdığını görmüş, yürümek hevesine kapılmış; anacaddeleri, arkadaş tesadüflerini, malum kalabalık yolları bırakmış, karın daha tez, taha temiz biriktiği, insanların az geçtiği bir semte gitmek üzere tenha tramvaya atlamış, buraya gelmiştim. Ama ben gelirken yarım saat içinde hava değişmiş, karayel kudurmuş, lapa lapa yağan kar, küçücük küçücük soğuk darı taneleri halinde kaynaşmaya başlamıştı.

Kahveciye;

– Bugünkü gazete var mı? diye sordum.

Elime bir gazete tutuşturdu. Bir taraftan kafamdaki havadislere dalmaya çalışıyor, öte yandan kahveyi dinliyordum. Maişet derdi münakaşalarından öte insanlar bir şey konuşmuyorlardı. Bir ara kahvenin kapısı rüzgârla, bir adamla beraber açılıyor, avuçlarını üfleyerek o adam içeriye dalıyor, sobanın önünde karnını, göbeğini, göğsünü, dizini iyice ısıttıktan sonra bir tarafa ilişiyor, ya kendi kendine hülyaya dalıyor, yahut da bir tavla partisinin iki kişilik eğlencesine, oyuncuların itirazına rağmen bir üçüncü olarak katılıyordu.

Sedirde oturan ihtiyarların yanına da orta yaşlı, ciddi adamlar gelip oturdu. Benden uzakta idiler. Ne konuştuklarını duyamıyordum, ama yüzlerinde hüzünlü bir şeyler vardı. Uzun uzun susuyorlardı. Artık epey bir zamandır kahveye insan gelmediğini fark ettim. Küçücük yuvarlak saat, kahveciden yana dönük olduğu için, saatin kaç olduğunu kestiremiyordum. Epey bir zaman geçti. Birçok insanlar gitti. Kahveci, nihayet saatini benden yana çevirdi. On buçuktu. Öyle bir uyuşukluk içinde idim ki kalkıp gidemiyordum. Gitmek ister gibi kımıldandığımı sezen kahveci;

– Eviniz yakınsa acele etmeyin, dedi. Biz, bire kadar açığız. Buradan iyi yer mi bulacaksınız?

– Ya? dedim. Bana bir çay daha yap öyleyse... Bir dilim de limon.

Tam bu sırada içeriye birisi girdi. Kaşına, kirpiğine kar dolmuş, üstüne beyaz bir ceket giymişti sanki. Gelen adam sobaya doğru yürüdü. Üstünü başını süpürdü. Bir sandalyeye çöktü. Genç, çok genç bir adamdı. Yüzündeki karlar eriyince beyaz, yuvarlak bir yüz meydana çıkmıştı.

Kahvede o gelmeden evvel konuşmalar oluyorken, o girince herkes susmuştu. Kenarda tavla oynayanlar da tavlalarını şakırtı ile kapatıp çıkıp gittikten sonra bu sükût büsbütün arttı, uzadı.

Genç adama baktım. Bir sandalyenin üzerinde oturmuş, önüne bakıyordu. İhtiyarlar sakin, ciddi, âdeta haindiler. Kahveci, başını iki eli arasına almış, kahve ocağında oturuyordu. On dakika bir mecliste insanların susması korkunç bir şeydir. Dehşetli sükût uzuyordu.

Genç adam ayak ayak üstüne atıyor, sonra ayağını değiştiriyor, bir türlü oturduğu yerde rahat edemiyordu. Belinden yukarısı, imtihan olan bir talebeyi andırıyor, korkak korkak bakıyor, ayakları ise imtihan heyeti masa altından ayak ayak üstüne attığını göreceklermiş korkusu içinde gibi, bir inip bir kalkıyordu. Ayağının birisine altında kırmızı kırmızı yamalar sallanan bir lastik artığı geçirmiş, bunu iple de bağlamıştı. Ötekisinde, torik ağzı gibi açılmış, altından hâlâ ızgaraları sallanan bir futbol ayakkabı eskisi vardı.

Kahvedeki sessizlik uzadıkça uzuyordu. Şaşırmıştım. Neredeyse birinin, ya;

– Şeytan geçti!

Yahut da;

– Kız doğdu! diyeceğini bekliyordum. Hepimiz gülüşecektik...

Hâlâ kimse bir şey söylemiyordu. Tekrar gözüm yeni gelen adama ilişti. Yüzünü değil, geniş

alnını görüyordum: Kırışıksız, manasızdı. Üstünde ceket yoktu. Yalnız, siyah çizgili beyaz bir mintan vardı. Kirli beyaz renkli bol bir kazağa bürünmüştü. Kazağın ön zaviyesini bir çengel iğne ile tutturmuştu.

Meraklanmış, şaşırmıştım. Bir hareket bile yapamıyordum.

Bu sırada kahvenin kapısı açıldı. İçeriye bir adam girdi. İhtiyarlara doğru yürüdü.

– Sizi çağırıyor, dedi. Aklı yerinde ama, sabaha çıkamayacağına kalıbımı basarım. Ara sıra fena dalıyor. Seni istedi Ali Ağa. Seni de Mahmut Çavuş. İstersen sen de gel Hasan. Seni çok severdi.

Oturan üç kişi ayağa kalktılar. Soba kenarında oturana en küçük bir göz atmadan, ama ona dik dik bakarmış gibi bir halde geçip gittiler. Sanki gözlerini mahsus ondan çeviriyorlardı. Genç adam, büyük gözlerini açmış, gidenlere yalvarır gibi bakıyordu.

Kahveci, yeni gelene hâlâ bir çay olsun getirmiyordu. Az sonra yerinden kalktı. Önümdeki fincanı kaldırırken;

– Şu zavallıya da, benden bir çay yap, dedim.

Bana, yalnız gözkapaklarını kaldırıp indirerek bir tuhaf baktı. Çay getirmeye gittiğini sandım.

Önümden geçerken çocuk birden ayağa kalktı. Kahvecinin önüne dikilmişti. Kahveci farkında değilmiş gibi yan dönerek uzaklaşırken;

– Babam, değil mi? dedi. Ölüyormuş değil mi?

Kahveci susuyordu. Bu hain, kötü, acı bir sükûttu. Sonra, sanki buzlar erimiş gibi oldu. Ama cevap yine benim için manasız, çocuk için de acı idi:

– Senin baban değil o.

Genç adam bir şey söylemedi. Bir şeye karar

vermiş gibi hızla yürüdü. Kapıyı bir türlü açmıyordu.

Kahveci:

– Sakın eve gideyim deme. Kapıda teyzenin oğlu bekliyor, gebertir seni!

Çocuk düşündü. Bütün kararları uçmuştu. Yüzünde iradesiz hatlar belirdi. Kendisini içeriye iten rüzgârı deler gibi gitti.

Bir zaman bir şey soramadım. Kahvecinin arkası bana dönüktü. Gürültü ile bir şeyler yıkıyordu. Yüzünü benden yana döndürmesini bekledim. Ama bir türlü işini bitiremiyordu. Nihayet döndü.

Ben;

– Nedir bu Allah aşkına? dedim.

Belindeki önlüğü çıkarmaya uğraşıyor, cevap arıyor gibi, düşünüyordu.

Kapı açıldı. Bir ihtiyarla beraber deminki adam girdi. Daha kapıdan girerken;

– Ruhunu teslim etti, dedi, öteki savuştu mu?

Kahveci, elleri önlüğünün arkadaki bağlarında, donmuş gibiydi. Onu çözeceğine, tekrar bağladı. Masama doğru geldi. Sanki bana açıklaması lazımmış gibi;

– Arabacı Kâmil Ağa, dedi, öldü de... O deminki it, oğlu idi. Kız kardeşini kötü yola sürüklediği diye babası reddetmişti.

Sonra öteki adamlara döndü;

– Namussuzum, dedi, pişmanlığından değil, miras vururum diyedir.

İhtiyarlardan biri, bu söze taraftar olmadığını gösteren bir yüzle;

– Pişman olsa da affedilemez o! dedi.

Ben dudaklarımın ucuna gelen bir suali nasıl sorduğumu, niçin sorduğumu bilmiyorum. Bu tesiri yapacağımı hiç düşünmeden budalaca sordum:

– Kız ne oldu?

Tuhaf bir şey oldu. Birbirlerine bakmadan, halleriyle bakar gibi yaptılar. Ses sada çıkmadı. Deminki sükûtun bir başka türlüsü içine düştük.

Hatta gözlerle değil ama, sükûtta ve sükûtun hareketsizliğinde;

– Bunu niye sordun?

– Ne lüzumu vardı?

– Başka soracak şey yok muydu?

– Ne de meraklı imişsin!.. diyen bir hal vardı.

Kimse cevap vermedi, parayı masanın üzerine bıraktım. Kahveciye baktım. Başı önünde düşünüyordu. Sapsarı idi. Elleri hâlâ önlüğünün bağlarını çözmeye çalışıyordu. Kapıyı açtım. Çekip gittim. Kızın ne olduğunu öğrenemedim ama, onu kahvecinin kötü hayattan çekip aldığını mı anladım nedir?

PLAJDAKİ AYNA

Sonradan deli olduğuna karar verilen bir adam plajın aynasını kırdı. Bu, insanı yemyeşil gösteren, altının sırrı dökülmüş, camlaşmış aynanın, insanları çirkin göstermesine içerledi, diye tefsir ettiler. Hayır, ondan değil, evvelce aynacıymış. İtalya'dan ayna ithal edermiş, sonra iflas etmiş, az buçuk oynatmış, ayna görünce kırmamazlık edemezmiş diye uydurdular. İşin aslını bir ben biliyorum, bir de ayna.

O halde aynayı kıran da sensin, diyeceksiniz, bize numara yapıyorsun. Pekâlâ! Aynayı kıran benim. Deli olduğuma karar verildi. Ama zararsızmışım, pek zararsızmışım. Öcümü aynalardan alırmışım. Bunlar doğru değil! Doğrusu şu:

Aynayı kırmamın hiçbir sebebi yoktur. Sebepsiz yere kırdım. Canım sıkıldı, eğlenmek için kırdım bile diyemem. Güzel insanları çirkin gösteriyormuş, ne münasebet efendim. Güzel insanları çirkin gösteren ayna, onların derununu tefriş eder. Böyle aynayı plajlara asamazlar. Yoksa aynada insanların çirkin taraflarını mı görmeye başladın da... Hani nasıl yazılar aynada ters çıkarsa, insanların da tersleri mi gözüküyordu sana, derseniz; ben de size felsefeden hiç hoşlanmadığımı, hele böyle dâhiyanesinden iğrendiğimi arz ederim.

Hayır, ayna aynaydı. Böyle haltlar karıştırmazdı. Hangi enayi onu hangi zamanda icat etmişse etmiş; saçımızı taramak, suratımızda kara

var mı diye bakmak, burnumuzu silkerek biraz sümük kalmış mı, diye göz atmak, yahut da;

– Ulan! Benim gözlerim fena değilmiş be! Hele şu ağzımın kenarına inen çizgiye bak! Vay anasını!.. İfade veriyor suratıma! Şu karılar da erkekten anlamıyorlar vesselam... diyebilmek için işe yarar. Her nevi kendi kendine konuşmaları istediğimiz kadar ayna vesilesiyle uzatabiliriz. Aynaya bir genç kız baktırır. Bir erkek düşündürtür. Kendi kendine vurgunlara ayna öptürür. İhtiyarlara ölüm, tabut, kefen gösterir, veremlilere korkunç ateşlerinin ışığını aynadaki gözlerinde yakarız. Aynaya düşman kesilmek, onunla dost olmak da mümkün. İnsan isterse pekâlâ bir aynayı kırma sebebini felsefeye, edebiyata, ruhiyata, tıbba, sinire yükleyebilir. Benim plajdaki aynayı kırmamın sebebi ise katiyen yoktur. Ama size günümü yazacağım. Oradan bir sebep bulmaya çalışmak pek manasız olacak ama.

Zeytin ağacının altında bir küçük çocuk oynuyordu. Yanına yaklaştım. Yeşil zeytinleri korku ile bana uzattı.

– Sizin mi bunlar? dedi.

– Benim ya! dedim.

– Ben taş atmadım, dedi, kendi kendilerine düştü bunlar.

– Onlar ne? dedim.

– Acı şeyler, dedi.

Açık mavi gözlerinin kırmızı kirpikleri yanıp yanıp sönüyordu.

– Bunlar ne biliyor musun? dedim.

– Bilmem? dedi.

– Sen zeytin nedir, bilir misin?

– Bilirim elbette.

– İşte bunlar zeytin.

– Sabahleyin yediğimiz mi?

– Siz sabahları zeytin mi yersiniz?
– Yeriz ya.
– Senin baban kim? dedim.
– Benim babam yok, dedi.

Mavi gözlerine, beyazlıktan mavileşmiş bir gözkapağı altın ışıklarıyla indi. Büyük büyük dudaklarını uzata uzata;

– Benim babam ölmüş, dedi.
– Nerede ölmüş?
– Muharebede.
– Hangi muharebede?
– İstiklal Muharebesi'nde.

İçimden dostum, kardeşim, canım, ruhum, evladım, ciğerim benim, dedim.

– Oyna zeytinlerle ama, dedim, sakın taş atma, e mi!
– Sizin mi bu zeytinler?
– Hayır, benim değil. Bu zeytinler kimsenin değil.
– Eve götüreyim mi bunları?
– Bunlar düşmüş, buruşmuş, iyi değil, kurtludur.
– Öyleyse oynarım, dedi.
– Oyna ama, sakın yine ısırma. Hepsi acıdır.
– İyileri de mi acıdır?
– İyileri de acı olur.
– Sonra nasıl tatlılaşır?
– Onu ben de pek iyi bilmem.
– Kimbilir bunu peki?
– Ne yapacaksın?
– Sabahleyin yemek için zeytin yaparım.
– Annen var mı senin?
– Var tabii.
– Ne iş yapar?
– Çamaşıra gidiyor.
– Sen ne olacaksın büyüyünce?

– Ben mi? dedi.

Gözlerini gözüme kaldırdı. İkimiz de mavi mavi baktık.

– Ben, dedi, boyacı olacağım.

– Ne boyacısı?

– Kundura boyacısı.

– Neden kundura boyacısı?

– Ya ne olayım?

– Doktor ol, dedim.

– Olmam, dedi.

– Neden?

– Olmam işte.

– Neden ama?

– Doktoru sevmem ki.

– Olur mu ya? Bak, dedim, doktor sevilmez olur mu?

– Tabii sevmem, dedi. Annem hasta oldu. Evimize geldi. Kumbaramızı kırdık. Bütün yirmi beşlikleri ona verdik. Sonra çeyrekler kaldı. Onlarla da reçeteyi yaptırdık. O da zorlan.

– Ama annen iyileşti.

– Annem iyileşti ama, paramız gitti. İki gün yemek yemedim ben.

– Peki, dedim, öğretmen ol.

– Ben mektebe gitmiyorum ki.

– Neden?

– Öğretmen beni dövüyor.

– Neden?

– Yaramazlık ediyorum da ondan.

– Sen de yaramazlık yapma.

– Ben, yaramazlık ne demek bilmiyorum ki.

– Öğretmenin yapma dediği şey, dedim.

– Belli olmuyor ki!.. Bir gün arkadaşımın biri, "Çamaşırcının piçi" dedi. Ben de dövdüm onu. Öğretmen de beni dövdü. Ondan sonra hep çamaşırcının piçi diye çağırdılar. Hiç kimseyi döv-

medim. Yaramazlıkmış diye. Birkaç gün sonra yanımdaki arkadaşın iki kalemi vardı. Birini aldım. Hırsızsın sen diye dövdüler. Benim kalemim yoktu aldım. Sonra o da yaramazlıkmış, hem de çok fena bir şeymiş. Bir daha kimsenin kalemini almam, dedim. Defterini aldım. Bu sefer hem dövdüler, hem mektepten kovdular.

– Çok fena yapmışsın.

– Fena yaptım. Ben adam olmak istemiyorum ki.

– Ne olmak istiyorsun ya?

– Boyacı olacağım dedim ya. Ahmet Ağabey'im de boyacı.

– Sever misin Ahmet Ağabey'ini?

– Tabii severim. Annem de sever. Bazı gece bizde kalır. Para verir bize. Aç kalsak o bulur bize ekmek.

– Asıl ağabeyin değil mi?

– Nasıl asıl ağabeyim?

– Bayağı asıl ağabeyin, babanın oğlu değil mi o da?

– Değil tabii.

– O kimin oğlu?

– Bilmem.

– Kaç yaşında?

– Benden büyük.

– Sen kaç yaşındasın?

– Dokuz.

– O?

– Büyük işte.

– Ne kadar?

– Senin kadar var.

– Ha şu mesele. Peki boyacı olunca n'olacak?

– Para kazanacağım.

– Sonra?

– Sonra rakı içeceğim.

– Sonra?

– Sonra yine potin boyayacağım.

– Sonra?

– Sonra cıgara içeceğim.

– Sonra?

– Elinin körü!

– Bu laf ayıp işte. Senin kulaklarını çekerim.

– Anneme söylersem seni.

– Bir de selam söyle.

Öteden başörtülü yüzü yuvarlak, tatarımsı bir kadın geldi.

Çocuk, ona doğru koştu.

– Anne bak zeytin, dedi.

Kadın:

– At onları elinden.

Çocuk, bir dakika atıp atmamak için düşündü. Bana doğru ilerledi. Zeytinleri kadının;

– Ne yapıyorsun hınzır? demesine vakit kalmadan suratıma attı.

Ben güldüm;

– Üzülme hanım, dedim, çocuktur.

Çocuk;

– Anne be, dedi, iki saattir beni lafa tutuyordu.

Kadın:

– Seni sevmiş de konuşuyor oğlum, öyle nobran olma.

– Ben onu sevmedim ki... Ahmet Ağabey'im gibi boyacı olacağım, dedim. Bana doktor olacaksın sen diyor.

– Bak ne güzel söylüyor.

– O kendisi olsun doktor. Sen bana demiyor muydun? Allah kahretsin o herifleri! Gözlerini toprak doyursun! diye.

– Öyle mi dedim? Allah muhtaç etmesin, demedim mi?

– Öyle dedin.

Kadın bana döndü.

– Değil mi beyefendi, dedi. Allah hekime, hâkime muhtaç etmesin.

– Doğru, etmesin, dedim.

Çocuk, şimdi arsızlanmıştı. Annesinin eteklerinde idi. Düşmanca bakıyordu.

– Anne be, dedi, ben boyacı olacağım değil mi?

Kadın:

– Başka ne olabilirsin ki?

Çocuk;

– Benim babam neciydi anne? dedi.

Kadın:

– Boyacıydı.

Çocuk bana:

– Na gördün mü? Babam da boyacıymış işte.

Kadına;

– Öyle mi? dedim.

Kadın;

– Evet, dedi.

– Muharebede ölmüş, hangisinde? dedim.

Kadın;

– Muharebede ölmedi, dedi.

Çocuk:

– Sen bana öyle söylemedin miydi, anne?

– Kim söylemiş sana muharebede öldü diye?..

– Ahmet Ağabey'im.

– Ahmet Ağabey'inin Allah belasını versin.

– Ama ekmeği o getiriyor.

– Sus artık, hadi şuradan!

Çocuk, yeniden zeytinleri toplamıştı. Kadın;

– At o zehir gibi şeyleri! dedi.

Çocuk yine suratıma attı. Anası bu sefer suratına tokadı yapıştırınca hızlı hızlı viraneliğe doğ-

ru uzaklaştı. Orada yıkık bir mescit duvarının kenarından;

– Al herifi de götürsene mahzene! dedi.

Annesi;

– Utanmaz, hınzır, diyerek çocuğa doğru koştu. Bana da bir göz atmayı unutmadı. Büyelenmiş gibi kadını takip ettim. Kapı yerine takılmış bir çuvalın yırtığından içeriye girdik. Arkasında, hamamlarda olduğu gibi bir tokmağı olan bir kapı açtık. İçerisi yıkanmamış bir sefil insan kokusu ile apteshane kokuyordu. Muşamba ile örtülü masanın üstünde iki domates, iki hıyar vardı.

Kadın;

– Rakı alalım mı? dedi.

– İstemez, dedim.

– Paran yok galiba?

İçimi ezen bir şehvet havasını kaçıracağımdan korkar gibi;

– Var, var, dedim, ama rakı içmek istemiyorum öğle sıcağında.

Gözlerini gözüme dikti. Eliyle cüzdan cebime vurdu. Bir iki buçukluk çıkardım. Beğenmedi. Bir ikinciyi zorla buldum.

– Başka meteliğim yok, dedim.

Güldü. Kollarını boynuma doladı. Dizlerime oturmuştu. Küçük çocuk, kulübenin kenarına yığılmış taşlardan yukarıda bir deliğe sıkışmıştı. Kafasını uzatmış, mavi mavi bize bakıyordu.

– Çocuk? dedim.

Kadın;

– Aldırma, dedi. Alışıktır.

Belki yarım saat çocuk, sabit gözlerle bize baktı. İkide bir, ne zaman cebine koyduğunu hatırlamadığım zeytin tanelerini kafamıza atıyordu.

Birdenbire kafasını ellerine aldı. Bir hayvan çığlığı ile kıpkırmızı bağırmaya başladı.

Kadın, ıslık gibi bir sesle;

– Beş, on para at ona, sussun. Yoksa susmaz, diyordu.

Evvela iki çeyrek attım. Olmadı. Bir çeyrek daha attım. Sonra bir yirmi beşlik attım. Beş dakika bir sükût oldu. Sonra, mahzenin içini çın çın öttüren bir zil gibi öttü. Şimendifer düdüğü sesi çıkardı. Gözleri bendeydi.

– Şimdi Ahmet Ağabey'im yetişsin de görürsün sen! diyordu.

Bir yirmi beşlik daha attım.

– Bir tane daha atmazsan...

Demeye kalmadı, anası dizlerimden kalktı. Beni bile yere yıkacak bir tokat aşketti. Bana;

– Ver bir yirmi beşlik daha şimdi, dedi.

Çocuğun küçük kara eli uzandı. Yirmi beşi aldı. Bize arkasını döndü. Şimdi kulakları, seslerimize dikilmiş bir köpek gibi yatıyordu.

Oradan âdeta erimiş bir öğle aydınlığına çıktığım zaman, şakaklarımda bir zonklama vardı. Hemen plaja koştum.

Plaja temizlenmek, bir şeyden silkinmek, ferahlanmak için mi koştum. Hayır, yalnız mahzenden çıkar çıkmaz, kuyudan sıcağa çıkarılmış bir testi gibi terlemiştim. En çok kafam terlemişti, parmaklarımı saçlarımın diplerine sürdüm. Tırnaklarımın ucu tarafından emilen, yahut bana emilir gibi gelen bir ıslaklık duymuştum. Elime baksam bu ıslaklığın ter olmadığını, tepemden kan sızdığını anlayacakmış gibi oldum.

İşte o zaman, tepemden kan sızdığını sanarak denize koşmuştum. Yolumun üzerinde denize girinceye kadar hiçbir şey görmediğimi sanıyordum. Halbuki serinlik vücudumu kaplar kaplamaz bir yeşil ot, bir harabe, bir çocuk, bir duman, bir tren yolu, bir köpek gördüğümü hatırladım. Son-

ra kadının çocuğunun gözlerini gördüm. Sırtımdaydılar. Piç ne biçim bakıyordu adama.

Deniz suyu iyi geldi. İyi gelmesi de mühim bir şey değil. Yalnız şunu anladım da rahatladım ki, kafamdan sızan kan değil, termiş. Öyle olsa, deniz kıpkırmızı kesilirdi. İşte deniz suyunun, yalnız bu faydası oldu. Yoksa hâlâ şakaklarım zonkluyordu. Hâlâ serinliğin, denizin içinde terliyordum. Hâlâ o apteshane kokulu, serin, çok serin bir mahzen havası, gözlerini bize dikmiş mavi gözlü, elleri arpa ekmeği gibi kara ve çatlak çocuk bir duman halinde, ama ne zaman istersem vücut haline getirebileceğim bir ruh halinde beynimle gözüm arasında bir yerde uçuşuyordu. Durmadan geziniyordu.

Şimdi size aynayı kırmamın sebebini buldum gibi gelir. Bana sen aynada kendini apaçık, bütün vuzuhiyle, çirkinliğiyle, pisliği, adiliği ile görmüşsün. İşte onun için de... Şiddetle hayır, derim. Siz gülümser, aynada bütün insanlığı, bütün çirkinliği kendi vasıtanla sezer gibi olduğun için, insanların bütün denaetlerini, sefaletlerini... Vallahi de hayır, billahi de hayır.

O halde sen bayağı delirmişsin, diyeceksiniz. Neden böyle söylüyorsunuz canım? Bir plajın pis aynasını hiçbir şey düşünmeden, şuursuzca eğilip yerden bir taş alarak, hatta o taşı denizin durgun yüzünden dört-beş kere sektirmek içinmiş gibi alarak, aynayı isteyerek bile değil, kazara da denemez, şöylece kırıvermek... Neden olmasın?

Herifler koştu. Ben koştum. Yakalayamadılar. Neden sonra ben döndüm, plajı apaçık gören bir ağacın altına yüzükoyun yattım. Hepsi plaj sahibinin kulübesi önüne toplanmışlardı. Yarım saat geçtiği halde hâlâ benden bahsediliyordu. Daha bir saat öyle ayakta durdular, konuştular, gülüştü-

ler, fikir beyan ettiler. Sonra bir polis geldi. Mesele ona da anlatıldı. O da dinledi. O da fikrini söyler gibiydi.

Ben başka yoldan vapur iskelesine gitmek için yolu çok uzun, kendimi çok yorgun buldum. Ağacın altında geceyi bekledim. Sarı bir ay doğdu. Gazinolardan sesler, kahkahalar, şarkılar gelmeye başladı. O zaman elimi saçlarıma attım ki, karmakarışıklar. Tarağımı çıkarıp saçlarımı taradım. Bir cıgara yaktım. Dudağıma bir vals yapıştırdım. Pantolonumun cebine ellerimi soktum. Plajın önünden ıslık çalarak, herkes gibi, mesut bir adam gibi, aynayı kıran ben değilmişim gibi geçtim.

UYUZ HASTALIĞI ARKASINDAN HAYAL

Uyuzluya, bir sinemanın kapısında rastladım. Ayakları çıplaktı. Büyük, sarı ela gözleri, aslında beyaz olduğu halde yer yer morarmış bir derinin içinden, baharda badem ağacı güzelliğiyle bakıyordu.

Bu çocuğu nereden tanıyorum? Bilmem... Belki de hiçbir yerden... Belki de her yerden... Sokakta böyle çocuklar yüzlerce; bir-iki değil... Her gün bütün caddelerde, köprünün üstünde altında, çok defa bir sinemanın kapısında üçer beşer, Sirkeci'nin her köftecisi, her işkembecisi önünde, bu, yalnız gözleri kalmış mahlukat görülüyor. Bu çocuklar bir gün kaybolurlar. Sonra birdenbire bir kale açılmış gibi yine o güzel bildikleri, bir sinema oyunu oynuyor sandıkları, karlı çamurlu caddeye düşerler.

Uyuzlunun gözleri bendeydi, hatta bir tanesini aşina bir şekilde kırptı. Surat astım. Ne yalan söyleyeyim, bu kadar sefil olduğu için yüzümü buruşturdum.. Yoksa benim de içimdeki çocukluk daha ölmedi. Ona bir gözümü kırpar, belki daha ileri gider, dilimi çıkarırdım.

O aldırmadı, güldü. Başını öbür yana çevirdi. Gişedekilere elini uzatmakta devam etti. Bu, büyük, muhteşem bir eldi. Kendi ince yüzünden iki defa daha büyük bir el... Üstüne yer yer, çivi mavisi bir ilaç sürülmüştü. Bilekleri cılk yara içindeydi.

İnsanlara sürünmemek için bir cüzamlı haleti ruhiyesiyle çekingendi.

Ben, cüzamlılar iyi huylu olurlarmış, diye okumuştum. Belki de uyuzlar da öyledir.

Yanına sokuldum.

– Ne bu elindekiler? dedim.

– Uyuz be! dedi. Bir şey değil.

Uyuz, ne korkunç, ne müthiş bir hastalıktır. Hatta sevimlidir mi, demek istemişti?

Eline düşen çeyreğe bir baktı. Yüzünü kaldırdı. İşte orada, o ela gözlerin içinde, insanları olduğu gibi değil, olacakları gibi sev, diyen adamın âdeta fikrini okudum.

Bazı sinema trüklerinde, insanın içinden bir başka insanın kalkıp yürüdüğü görülür. İçimden o romantik mahluk kalktı. Çocuğun uyuz mikrobu girmemiş gözlerine doğru ilerledi.

Şu sinemaya akın akın girenlerin içinde eczacılar, doktorlar, iyi insanlar, merhametliler olacağını düşündüm. Bir aralık ben de uyuza tutulduğum için bilirim.

50 kuruşluk bir kükürtlü ilacın yarısı, tamamdı...

Bir insan o akşam sinemaya gitmemeyi düşünse...

Matmazele 5 kuruşluk veremlilere yardım pulunu yapıştırtmayan şişman madam bilet almayıverse, bu çocuk üç gün içinde pirüpak olurdu; beyaz derisi parlar, siyah tüyleri fışkırır, gözünün solmuş elası lacivertleşir, morluklar uçar, güzel bir kırmızılık, büyük, güzel, çalışkan eller...

İyiliğe, dostluğa, sevgiye, ya marangozluğa, ya demirciliğe koşan bir yüz, sokakta insan yüzlerine bakıp pırıl pırıl parıldardı.

Bir ses, bana;

"Sen o parayı verebilirdin!" diyor.

İşte bütün mesele burada. Ben sinemaya gi-

deceğime ona bu parayı verebilirdim. Şimdi ben de herkes gibi düşünmeye başlıyorum.

"O parayı versem, o yerdi. O, uyuzla, yalancı bir saadet dünyası içindeydi. Hiç düşürülmediğini sandığı –sahiden İstanbul sokakları aransa kaç düşmüş çeyrek bulunur?– çeyrekler, eline düşüyordu. Uyuzun da zararı yoktu. Yalnız yatabildiği, bir yere sığındığı akşamlar, ah, ne güzel kaşınıyordu!

Ben bunu yapamazdım. 65 kuruşu çocuğa veremezdim. Bu sinemaya verdiğim paranın, bir insanı muhakkak surette bu iğrenç hastalıktan kurtarmak pahasına beni eğlendireceğini bildiğim halde...

Ben de mücrimim, herkes gibi...

Ama, uyuzdan kurtulmak için insanın bir kat daha çamaşırı olması lazım! Ama bir evi, bir anası olması lazım!

65 kuruş vermemek için daha ne bahaneler bulacağım?... Bu akşamı kendime zehir etmemek için daha neler bulacağım, yarabbim!.."

Uyuzlu çocuk, bir cüzamlı gibi kimseye sürünmemeye, yalnız paralarını göstermeye çalışırken orta yaşlı, şık bir bayan öyle korku, öyle dehşetle çocuğa baktı ki...

İçimden, o sinema numaralarındaki ikinci mahluk, kadınla, sanki bir cilt hastalıkları uzmanıymış gibi konuştu:

"...Hanımcığım, bendeniz cilt hastalıkları uzmanı doktor Ahmet Derimser!.. Korkmayın hanımcığım. Uyuz öyle bir hastalıktır ki, birkaç günlük tatlı bir kaşıntı, hadi diyelim, azabı vardır. Bunu çektikten sonra deriniz daha güzelleşir, bütün pisliğini, eskiliğini atar, üç-beş gün sonra bir genç kız derisiyle derilenir, tekrar sevgilinizin koluna girersiniz. O, derinizi okşadığı zaman, Acem halılarından, Ankara keçilerinin tüyünden alınan..."

... Affedersiniz tuhaf bir teşbih ama... Kayakların buzdan aldığı o hızlı lezzeti alır. Korkmayın!..

Bu sefer o sinema oyunu, kadında başgösterdi. Kadıncağız, benim ikinci mahlukun sözüne inandı. Kendisinden şapkasız, mantosuz, çantasız bir başka mahluk kalktı. Küçük çocuğun uyuzuna çırılçıplak sarıldı.

Doğrusu bir kadın neler yapamazdı? Bir hayaldir, bir yalandır, bir korkunç yalandır ama, düşünülemez mi?

"Bir kadın bu çocuğu alıp evine götürüyor, uyuz merhemini sürüyor, üç-beş gün evinde tutuyor, sonra isterse yine mikrobun kaynadığı sokağa onu tertemiz bırakıyor..."

Doğru, yalnız hayalle geçiniyorum, ben yalnız hayal kuruyorum.

DÖRT ZAİT*

Yolda bir cıgara yakmak canınız istese, kibritiniz de olmasa, gidip de kimden yakarsınız? Bir yol sormanız lazım gelse, kime sorarsınız? Bir kalabalığın toplandığı yerde, ne oldu acaba, diye kime dersiniz? Ben, öyle adamlardan biriyim. Daha çok kendisinden cıgara yakılabilen, yol sorulabilenlerden olduğum için hayatımdan memnun olduğum da olur olmadığım da. Ömrümde birkaç defa, üzerime herhangi bir sualle yürüyen, gözüme sual sorulabilecek adam gibi bakan birkaç bedbahta azametli tavır da takınmadım değil... Kimbilir, ne kadar canım sıkılıyordu o gün... İnsanların içinden bu şekilde seçilmem çokluk hoşuma gittiği halde, neden böyle yaptım o adama, diye üzüldüğüm çok olmuştur. Kimi de, ufak çocukların cıgara yakmak için yanaşmalarına içerlemişimdir. Ne tuhaf yanaşır bu çocuklar! Nasıl gözlerine kestirirler adamı uzaktan! Onların da dörtbeş defa ümitlerini kırmışımdır. O zaman yanılmak ne fena şeymiş anlamıştım. Bu çeşit bir yanılmaya insanoğlunun hiç tahammülü yokmuş. Cıgara yakmaktan vazgeçenleri çok gördüm. Bazıları da ümitlerini hiç kırmazlar.

Ben kendim, kaç defa, dakikalarca, yol soracak adam seçemediğimi hatırlıyorum. Sonra artık seçmeye bile sabrım kalmadığı, düpedüz bir adama yanaşıp sorduğum olmuştur. Bazıları bildikleri

*) Dört zait, yani (++++) kan tahlilinde frengi işaretidir.

halde göstermemiş, kimi de ne memnuncasına cıgaralarını uzatmışlardır. Bir saadet derecesine yükseliveren bir gülümseyişle gülmüşlerdir. Hele ümidin en az olduğu yerdeki bu dostluk gösterisine insanın nasıl teşekkür edeceğini bilmemesi ne hoş bir haldir; mersi, denir. Sonra teşekkür edilir. Eyvallah denir, çok mersi, denir. "Çok çok mersi" tercüme edilir, çok çok teşekkür, denir.

Ama şunu da bilirim ki, insanoğlu tanımadığı insanoğluna bir şey sormak için, yirmi kişiden seni seçtiği zaman, kendine göre birtakım hesaplar yapmıştır. Bu hesaplar da, psikolojik hesaplardır.

Bu işe, hele bir de, fizyonomiden anlamak gibi bir boş ve manasız iddia karışırsa... Bana o zaman hep yüz bilimi tezi yapan bir doçenti hatırlatır. Bu zavallı doçent, bakar bakar da insanoğluna, neler uydurmazdı!.. Halbuki, o insanoğlunun derin bakışı, çizgili yüzü, yüzüne bir hendesi şekilde siyah çizgilerle güzellik çizen saçları, tamamen aksi şeyler söylerdi. Bu derin, alim bakışlarda aptallıktan, bu çizgili yüzde budala genç kız maceralarından başka bir şey yoktu. Geniş alnı çerçeveleyen kara saçlarda bomboş bir ömrün hâtıraları bile kalmamıştı.

Çoğumuz psikolojiden çakmadan, fizyonomiden anlamadan da bu ilimlerin birer cahili, fakat meraklısı halinde insanlara yanaşır; cıgara yakar, vapur sorar, yol öğrenir, merakımızı gideririz. Bu öyle bir alışkanlıktır ki, iddiası unutulmuştur. Neden bir sürü gencin arasından seçiliriz? İyi adamız da ondan mı? Sanmam... İyi adamız diye seçilmemişizdir. Yüzümüz iyi bir yüz müdür? Ne münasebet! Başka bahaneler bulamayız: Elbisemiz mi eskimiştir, potinlerimiz mi boyasızdır? Gözümüzde hafif bir budalalık, halimizde bir tahammül, burnumuza eğrilik, yanaklarımıza bir bönlük mü oturmuştur? Yoksa, kravatımızın düğüm yerinde bir

parlaklık mı vardır. Muhakkak bir şey vardır. Yahut da pek avareyizdir. Otomobilden atlayıp vapura doğru seğirten bir adama tutup sual sorulur mu? Yahut da kaşlarını çatıp ağır ağır cıgara içen, halinden yeni lokantadan çıktığı anlaşılan kerliferli bir adamdan cıgara yakılabilir mi? Üstünden başından itina akan bir yolcudan yol sorulabilir mi? Hele potinleri pırıl pırıl boyalı bir adama sokakta toplanmış kalabalığın niçin toplandığını sormaya cesaret edebilir misiniz?

Bu böyle olduğu halde, ben, benden cıgara yakılmasına, yol sorulmasına çok çok az kızarım. Bazen sevgilim, seni görmeye gittiğim zamanlar bana yol sorulursa gidip potinlerimi boyatırım.

Üstü başı muntazam, hali tavrı pek şehirli birinin benden cıgara yakmasını sevmem. Neden derseniz, birçok adamdan cıgara yakmaya cesaret edememiştir bu adam da onun için... Halbuki, hiç de cesaret edilemeyecek bir şey değildir. Onlardan utanmıştır, benden utanmamıştır. Buna içerlerim doğrusu. Mademki, ayıp olmasa bile, hafifçe garip bir şeydir. Birçok insana yapılamayacak bir harekettir. Ben neden seçileyim? Buna karşılık, hiç düşünmeden, hesap etmeden yol soran köylü, saf, psikoloji ve fizyonomi cahili olanlardan hoşlanırım. Onlar sorsunlar. İçlerinde gizli, hesaplı düşünceler yoktur onların. Hatta, şu her tarafından temizlik ve azamet akan şişman adama bile sorabilirdi bu adamcağız. Ben bir tesadüfüm, yani her insan gibi bir insanım.

Sevgilim! Hikâyeye girmeden evvel uzun uzun gevezelikler yapmamalıyız. Ama ne yapayım? Kibritim olmadığı zaman cıgarasından cıgara yakılmaya müsait adamı nasıl aramam? Cıgara içmekten vazgeçilebilir mi? Hikâye yazmaktan da, körolası, vazgeçemiyoruz. İşte bir müddettir ben de, elimde cıgara, adam arıyor gibiyim. Ne kadar

üstü başı düzgünler, suratı ciddiler, hali azametliler içinde kalmışım ki bir türlü hikâyeme yanaşamıyorum.

Bak, yine hatırıma geldi: Cıgara yakılmaya, yol sorulmaya, ne münasip görülmek, ne de münasip görülmemek iyi bir şeydir. Tuhaf değil mi? Dikkat edersen sevgilim, her iki cins insanda da bir-iki aşırılık vardır. Birisi azametli ise ötekisi pek düşkün, birisi kılıklı ise ötekisi kılıksız, birisi mağrursa ötekisi laubali, birisi temizse ötekisi pis... Bu işin ortası yok sevgilim: Ne intihap edilmek, ne intihap edilmemek isterim. En iyisi rey vermek galiba! Onun da bir vebali var. En iyisi sevgilim, kibrit sahibi olmak, yolu iyi bilmek, planı çizmeden yola çıkmamak. Ne hakkımız var, değil mi sevgilim, herhangi bir adam hakkında peşin hükümler sahibi kesilmemize?..

Gelelim hikâyeye: Vapur bekliyordum. Hayır, vapur da beklemiyordum. Evime gitmek için, yanlış söyledim, gitmemek için vapurun kaçmasını bekliyordum. Bu gece sessiz, kimsesiz köyümde patlayacağım içime doğuyordu. İstanbul'da kalmak, geceyi içki içip sizi düşünerek geçirmek, daha münasipti... Ne çare ki daha vapur iskeledeydi. O gitmeden, ben de bulunduğum yerden ayrılamazdım. Nihayet vapur kalktı, ben de ferahladım. Bir cıgara yaktım. Kibritim vardı.

Karşımda, bir köşede gençten bir adam oturmuştu. Elinde bir kâğıt tutuyordu... Kâğıda dalmış gitmişti. Yolcu salonu bir ara boşalmış, yine dolmuştu. Elindeki kâğıda bakan adam kafasını kaldırdı. Etrafı bir gözden geçirdi. Ben maksadını anladım: Bu kâğıttan bir şey anlamıyordu. Birisinin ona anlatması lazımdı.

Gözümü ondan ayırdım. Başka yerlere diktim. Bir kadının bana bakmayan gözlerine daldım. Seçilmek, şu kadar kişinin içinden ne mak-

satla olduğunu pek bilmediğim şekilde seçilmek, bu sinirime dokunuyordu. Ama bir ara aklıma, o kâğıttan anlayacak bir mühim adam diye seçilmek ihtimali geldi. Ne yalan söyleyeyim, bu fikir bana gelir gelmez; hayır kendimi mühim gördüm diye değil, ama malum bir şekilde seçilmek hoşuma mı gitti nedir, adama bir parçacık baktım. Zaten o da beni seçmişti. Burasını, istersen sana kendimi beğendirmek için söylediğimi san...

Adam yanıma yanaştı. Elindeki kâğıdı uzattı.

– Bakın şuna, nedir Allah aşkına? dedi.

Baktım, pek anlamadım. Bir daha, bir daha baktım. Yüreğime bir şey oturdu... Yazın susamışken, birdenbire bir soğuk su içtiniz mi bir sancı, bir ağırlık oturuverir, öyle bir şey oturdu can evime, adamın yüzüne bakakaldım. O anlatıyordu:

– İşe gireceğim de şimdi... İyi bir iş buldum. Bilseniz ne zamandır işsizim, bey ağabey, nihayet buldum. Nişanlıyım da. Her tarafım sağlam çıktı muayenede. En son, bir de kan muayenesi yaptılar. Şartmış. Nasıl kanım da iyi mi dersin?

Yüzü gülüyordu ama, bir şüphe alnının bir yerini buruşturuyordu. Doçenti hatırladım. Ben de mi fizyonomist kesiliyordum? Hayır, zorla iş bulmuş biri, elinde bir kâğıt, kâğıtta şüpheli işaretler... Hayır! Alnının ortasından gözlerinin içinden kafasındaki düşüncelerin sıkıntısı dışarıya vurmuştu bu adamın. Kan, üç şekilde muayene edilmişti. Üç şekilde de (++++) dört zait vardı.

– Sen bir hastalık mı geçirdin dostum?

– Yok vallahi! dedi.

Yüzü gerildi. Gözlerinin rengi uçtu.

– Bilmem, anlamam ben bundan, dedim.

Yine sordu:

– Bir şey yok, değil mi?

– Yok herhalde, dedim, Doktor değilim. İyice anlayamıyorum.

– Götüreyim mi bu kâğıdı acaba, dedi, bana iş verecek daireye?

Cevap vermedim. Yüzüne dikkatli dikkatli baktım. Bu, bir dikkatten ziyade aptalca acıyan bir bakıştı...

Sen de galiba bir gün bana böyle acıyarak baktındı... Hani ben de senden bir yol sormuştum. Saadet yolunu, hatırlıyor musun?

Ne söyledi o adama gözlerim, bilmem ki... Kâğıda beraberce tekrar daldık. Ne "götür" dedim, ne "götürme..." Bakmak istiyor, gözlerinin içine bakamıyordum. Adam bembeyaz kesilmişti.

Gittim. Potinlerimi boyattım. Eve koştum. Tıraş oldum. Temiz bir kravat bağladım. Bugün artık, kimsenin bana yanaşmaması için azametli bir tavır takındım. İşte o gün, pardösümü de temizleyiciye verdim sevgilim.

HALLAÇ

Vapurdan çıkarken onu fark etmiştim. Omuzundaki dikkatimi çekmişti. Her zaman yanılırım: O omuzundaki şeyi bir musiki aletine, bir eski zaman okuna benzetirdim de... Hallacın kirişiydi. Yine öyle oldu. Görmediğim, bilmediğim bir musiki aleti ile hallaç kirişini birbirine karıştırıp eski romanlarda resimlerini gördüğüm seyyar mızıkacılara bir saniyede gidip geldim...

Yaz yeni başlamıştı. O gün ilk sıcaktı. Vapur bekliyorduk. Gelen vapurdan iskeleye öyle insanlar indi ki, her gün İstanbul kazan, ben kepçe dolaştığım halde onlara rastlamamıştım. Kimlerdi? Ne iş yaparlar? Nasıl yaşarlar? Nerede otururlar? Ne dertleri var? Şu, uzun saçlı, bir keman hocasına benzeyen adam kim olabilir? Bu, Harbi Umumi ihtiyat zabiti halini muhafaza eden kıranta adam o zamandan beri ne iş yapmıştı ki, hiç değişmemişti? Üstünden başından, bıyığından saçından hâlâ bir Enver Paşalık akıyordu.

Vapurdan benim alâkamı çekecek, üzerinde üç dakika meraklanacağım hiç kimsenin çıkmadığı günler olur. Ama böyle günler, vapurdan çıkanların üzerinde düşünmek istemediğim günlerdir... O gün öyle bir günümdü... Hiçbir yüzde düşünemiyorken, hallacın kirişinden bir ortaçağ ok atıcısına, oradan harp çalan mızıkacılara, oradan da bir ok hızı ile nur yüzlü kirişin sahibine kafam takıldı. Kısaca boyluydu. Ayağında lacivert Karamürsel kumaşı bir potur vardı. Ceketini sırtına at-

mıştı. Sarı zeminli, küçük kırmızı çiçekli gömleğinin yalnız boğazına tesadüf eden düğmesi ilikli, ötekiler açıktı. Aradan beyaz kıllı, kırmızı göğsü gözüküyordu. Yanımdan geçerken öyle iki açık mavi göz gördüm ki, içim sevinç içinde kaldı. Şu dünyada daha tertemiz mavi gözlü bir Hallaç Baba vardı. Belki yetmişini aşmıştı. Çevik bir yürüyüşle yürüyor, geniş, kocaman tırnaklı elleriyle hâlâ tokmak sallıyordu. Hâlâ dünyadan ümitliydi... Akşamüstü güneş battıktan sonra tepemizde kalan gökyüzü renginde mavi gözleriyle dünyamızda namuslu Hallaç Baba masalını gezdiriyordu. O masalı hatırlamıyorum. Yalnız bir ses duyuyorum: Dız dız da, dız dız!..

Vapurdan çıkan ötekilerin, bütün vapur bekleyenlerin küçük büyük bütün günahları kimin başına olursa olsun, ben Hallaç Baba'nın hafifçe kambur uzaklaşıp gidişiyle hemen hemen birdenbire çocuklaşmış, günahsızlaşmıştım.

O gün sıcak bir gündü...

Pamuk, yün şilteler attırılacak, pamuk, tokmağı yiyip de kenara yığıldığı zaman, bulutları hatırlatacak. Akşam olacak, Hallaç Baba saçlarında pamuk kırıntıları, üstünde yün kokusu vapura binecek, Kasımpaşa'daki evine dönecek. Kuyudan su çekecek. İhtiyar karısı pırıl pırıl kalaylı maşrapa ile ona su dökecek. Hallaç Baba yüzünü yıkayacak. Bıyıklarını sıvazlayacak. Ağzını çalkalayacak. Allaha şükredecek...

Yün şilteler, pamuk şilteler, yastıklar, pumba yastıklar... Her evde atıldığı gibi, arada bir sizin evde de şilteler atılır. Bir akşam yorgun, belki de canın sıkkın eve dönersin. Bir de bakarsın ki, yastığın davul gibi şişmiştir. Karyolan beyaz, tombul, gebe bir kadın kadar iki canlıdır. Uyku nereden gelir bilinmez. Şu uyku insanın sevgilisi gibi bir şey, gelmeyince sinirlendiriyor. Ama ya-

tağın atılmış diye içinde hafif, kuştüyü bir sevinç vardır.

O gün ne güzel bir gündü! Deniz ne serindi! Ne güler yüzlüydü sandallar, çocuklar, kadınlar!.. Sanki kimse kimseye bütün gün sövmemişti... Dünya yüzüne bir tek kötü lakırdı, kötü hareket, kötü düşünce o gün için –o günün başı için– insan elinden, insan dilinden, insan kafasından çıkmamış gibi bir akşam oldu.

Ben her zamanki gibi kimsesiz, pazarımı bitirmiştim. Hayatımdan memnundum. Hayattan da memnundum. Her şey ışıl ışıl. Her şey mavi, akşama doğru kırmızı, sonra lacivert oldu.

Bugün kimse ölmesindi. Bugün dövüş edilmesin, bugün kimse ağlamasındı.

Akşama doğru vapur iskelesine gittim. Daha vapura vakit vardı... İki çocuk iskelenin parmaklıklarında cambazlık yapıyor, bir adamla minimini bir kız çocuğu elleri balık pulu içinde, balık avlıyorlardı... İskelenin hiç çırpınmayan bina gölgeleri düşmüş denizi, Monako Prensi'nin akvaryumu gibiydi. Güneş balıklarını lipsoslar, lipsosları mezgit balıkları kovalıyordu. Köyden güneş çekilmişti. Yalnız iskelenin yarısı, yaldızlı bir ışıkla yıkanıyordu.

Onu tarifelerin asıldığı siyah tahtanın dibine çömelmiş gördüm. Yüzü kıpkırmızıydı. Bugün iyi çalışmış olacaktı. Yüzünde, iskeleye inerkenki pembelik kalmamıştı. Çok kanlıydı. Mavi gözleri uçuk, korkuluydu. Yanında durdum. Yüzüme baktı. "Yorulmuşsun baba," dedim.

– Yoruldum, dedi, Hiç yorulmazdım. Bilmem nasıl oldu?

– Sahi mi baba? dedim, Hiç yorulmaz mıydın.

– Tam yetmiş sekiz yaşındayım. Hiç yorulmamıştım.

– Allah daha ziyade etsin! Olur bazen insan.

– Yok, olmaz! dedi. Ben yorulmazdım.

– Ben hiçbir iş görmedim. Yine yoruldum. Olur böyle şeyler!..

– İşsizlik insanı yorar, dedi.

Mavi gözlerini yine gözlerime verdi. Hafifçe kanlıydılar. İhtiyar hallaç, çok derinden bir nefes aldı...

Ben yine:

– Olur böyle şeyler, dedim.

– Evet, dedi, demek oluyormuş.

– Karadenizlisin değil mi baba?

– Evet, Karadenizliyim

– Bugün çok mu şilte attın?

– Bilmem ki, dedi, çok da değildi.

Sonra bir günah işlemiş gibi:

– Ama Allah bereket versin!

Bilmem daha ne sordum, o ne cevap verdi.

Aradan günler geçti, unutmuşum. Çalışmaktan, Allahtan, duadan, şilteden, pamuktan, yastıkla yorgandan, yorganına göre ayağını uzatamayandan, bir şilte bulamayandan, şiltede yatmaya alışık olmayandan söz açmıştık. Sonra o da yorulmuştu, ben de. En son;

– Vapura daha çok var mı?.. demişti.

– Altı buçukta, baba.

– Saat kaç?

Gitmiş, saate bakmıştım: Altıya yirmi vardı.

– Altıya yirmi var, demiştim.

Kafasını iskele binasının aşı boyaları ellere, elbiselere çıkan duvarlarına dayamış, şiltelerin, pumba gibi şişmiş yataklarında bu akşam için hafifçe uykuları kaçacak, yerlerini yapmaya, itiyatlarını bulmaya çalışacakların tozu, dumanı, kiri, mikrobu sinmemiş mavi gözlerine titrek, âdeta şeffaf, açık çürük renkli, damarlı bir gözkapağı indirmiş, Hallaç Baba uyumuştu.

Ben yürüdüm gittim. Rıhtımda bir aşağı bir yukarı dolaşanları seyre müsait bir iskemlede, düşünceye daldım. Birdenbire iskele tarafından birtakım sesler geldi. Oraya bir kalabalık toplandı. Merak ettim. İskeleye vardım ki, Hallaç Baba, sarı gömleğini yuvarlak, kocaman tırnaklarıyla koparıyor, kesik kesik soluyordu... Etrafına insanlar toplanmıştı. Mavi gözler korkudan büyümüştü. Yüzü morarmıştı. Gömleğini ara sıra bulamayan tırnakları, göğsünün beyaz kıllarını koparıyordu. Durmadan:

– Ölüyorum... Ölüyorum... Ölüyorum... Allah! Allah!.. diyordu.

Bir ara mavi gözleriyle yüzüme baktı. Bilmem tanıdı mı, yoksa beni doktor mu sandı?

– Doktor!.. dedi.

Eczaneye koştum. İhtiyar belediye doktoru ağır ağır isteksiz, beraber geldi. Yolda;

– Kalp krizi olacak, dedi, çok mu ihtiyar?

– Yetmiş sekiz yaşındaymış doktor, dedim.

– Öyle ise gidiyor... dedi.

Biraz adımlarını sıklaştırdı. Hallacın yanına vardı. Nabzını tuttu. İhtiyar hâlâ kendindeydi. Mavi gözleri sanki susmuştu... Doktora ümitle, ümitsizlikle hâlâ insanca bakıyorlardı.

– Doktor ölecek miyim? Ölüyor muyum? İğne yap bana doktor... diyordu.

Birkaç defa daha Allahı andı. Sonra sustu. Mavi gözleri açıktı. Ama artık insancasına bakmıyorlardı. Yüzü şimdi yer yer sapsarı, soluk, yer yer mordu. Üç-dört kişi, kargatulumba, yakaladılar. Eczaneye götürdüler... Sanırım bir kâfur kokusu duydu. Büyük bir korku, bir ter alnını, gözlerini kapladı. Ben çekildim. Hallaç Baba on beş dakika sonra ölmüştü. Gittim baktım. İlaçların yapıldığı, sıra sıra kutular, etiketler dizili, yaz günü serin eczane kokan imalathanede, gözleri küçük

havanlara dikili yatıyordu. Mavi yüzü, âdeta korkusuzdu. Rum eczacı gözlerini kapadı. Bitmişti her şey. Yetmiş sekiz senelik dız dız durmuştu.

İhtiyar belediye doktoru, sanki genç olsa kurtaracakmış gibi;

– Çok ihtiyardı, dedi.

Ertesi gün, iki delikanlı gelip babalarını eczaneden aldılar. Pembe pembe yüzlü, kocaman başlı, maviş maviş gözlü çocuklardı. Küçüğü;

– Uyyy baba! diye ağladı.

Şimdi her sene şiltelerimizin mikrobunu, tozunu bu al yanaklı, kocaman kafalı, kalın dudaklı çocuklar yutmaktadır. Vapurdan günlerden bir gün, bir harp, bir de köpekle seyahata çıkan iki öksüz çocuğun romanını bana hatırlatan Hallaç Baba'nın, bütün varını yoğunu babasının ölüsünü götürecek motora harcamış çocuklarından ikisi iner.

BABA - OĞUL

Bir müvezziin tek başına günde bin gazete satıp satamayacağı münakaşasını açan adam, bir aralık ayında, durmadan terliyordu. Münakaşa, gazetelerini meyhanenin boş bir masasına bırakmış kırpık bıyıklı, yuvarlak yuvarlak genç gözlü müvezziin kararıyla sona erdi. O, bin gazete hiçbir gün satmamıştı. On beş senelik müvezzi idi.

Yazın altı yüz tane kadar satmıştı. Ama bin tane hiç satmamıştı. Durmadan terleyen adam bin gazeteyi bir müvezziin tek başına satabileceğini biraz evvel hararetle müdafaa ettiği için, müvezziin lakırdısının sonunu beklemedi. On dakika evvel kendisine sorulmuş bir suali şimdi hatırlamış gibi yaptı. Salona döndü. Ona durmadan niçin terlediğini soran adama anlatmaya başladı:

– Babam da böyleydi. Yaz kış, gece gündüz, hatta uyku uyurken durmadan terlerim. Babam da böyleydi. "Şu teri keseyim" dedi. Kesti de...

– Nasıl kesti?

– Kesmek kolay. Biraz şap, biraz kına alırsın.

– Nasıl kına?

– Bayağı kına, şu bildiğimiz ihtiyar kadınların saçlarına yaktıklarından.

– Evet.

– Yoksa siz de mi çok terlersiniz?

– Şey... Evet... Ama... Benim ayaklarım terler.

– Haa, bakın benim ayaklarım hiç terlemez. Ne diyordum? Ha... Biraz şap, biraz kına. Şöyle bir başınızdan aşağı döktünüz müydü, ter kesilir.

Ter kesilir ama, on beş gün sonra bir kesiklik başlar. On altıncı gün kafayı vurup yatarsınız. Bir daha da kalkamazsınız. Ben doktora gittim. Terimi gösterdim. Ermeni doktor, "Efendi git, başımı belaya sokma! Allahına şükret ki terliyorsun" dedi.

– Demek iyiymiş terlemek?

– Tabii iyi. Ama kalbim biraz zayıf! Zararı yok. Teri kesmek mi? Sakın ha, babam kesti kırk üç yaşında, inna lillah ve inna ileyhi raciûn!

– Vay anasını!

Müvezzi, meyhaneciye:

– Babaya bir tek daha! Bir porsiyon da uskumru yap!

Terleyen adam nihayet dudaklarının içine, burnunun deliklerine, beyaz ve şişman boynuna düşen boncuk boncuk terlerini silmek lüzumunu duydu. Cebinden küçücük siyah bir mendil çıkardı. Yüzünü, gözünü, ensesini, boynunu sildi. Bir mendile baktı, bir yanındaki adama. Dikkatle baktı. Ben de baktım. Tuhaf bir şeydi. Bu iki adamdan müvezzi olanı yirmi beş yaşlarında gözüküyordu. Ötekisi elli yaşında vardı. Ama birbirlerine öyle karışık bir şekilde benziyorlardı ki!

Müvezziin rengi kırmızı, sıhhatli bir renkti. Halbuki adamın, kara sarı bir rengi vardı. Müvezzi gergin yüzlü idi, o buruşuktu. Müvezziin gözleri pırıl pırıldı. Onunkiler sönüktü. Müvezziin saçları bakıra çalar renkte kumraldı. Onunkiler simsiyahtı. Aralarında âdeta hızlı hızlı, diken diken fırlamış beyazlar da vardı.

Terleyen adam, müvezzie;

– Tuhaf bir şey, dedi, benzeyen bir yeriniz yok gibi, ama yine de müthiş birbirinize benziyorsunuz.

Müvezziin yüzünde sevimli, canlı, yüzü yıkayıp temizleyen bir gülümseme gözüktü. Ona benzeyen ihtiyar adamın dudağı kaydı, yüzü buruşup kirlendi. Bir ölü ışık uçtu gözlerinde. O da gülüyordu.

Müvezzi,

– Ee, elbette dedi, babam.

Terleyen adam;

– Baban mı? dedi.

Bu sefer ihtiyar, tok bir sesle;

– Oğlum, beyim, dedi, evet...

Yine gülümsedi. Bu sefer terleyen adam da gülüyordu. Şişman yanağının ta ortasında berrak bir ter damlasını bir pire yakalar gibi tuttu, güldü.

İhtiyar adam;

– Ne güldünüz? dedi. Hayret ettiniz değil mi?

Terleyen adam;

– Hayır, hayır, dedi, ne münasebet! Niçin hayret edeyim? Yaşını başını almış bir evlat, genç kalmış bir baba... Keşke benim de bu yaşta bir oğlum olsaydı, beraber içerdik.

Müvezzi;

– Hem de beraber terlerdiniz, dedi.

Terleyen adam, ağarmış şakaklarından süzülmeye koyulan ıslaklığı, elinin ayasıyla kuruladıktan sonra;

– Şu baba-oğula benden birer duble rakı! dedi.

Müvezzi ile terleyen adam, yine ter bahsi üzerine konuşmaya daldılar. Müvezziin babası bu sefer bana döndü.

– Hayret edecek bir şey mi var? Olmaz mı? dedi. Rakı içmek ayıp mı? Hırsızlık yapmak, başkasının ekmeğine göz dikmek günah. Baba-oğul içeriz, dedi. Sonra sesini yavaşlattı.

– Bahriye Mektebi'nde okuttum, dedi. Olmadı, okumadı.

– Ne zararı var, dedim, ekmeğini çıkarıyor ya.

– Elhamdülillah çıkarıyor. Hem de iyi çıkarıyor.

– Mesele yok öyleyse.

İhtiyar adam, rakı kadehine daldı. Sesi daha yavaşlamıştı.

– İki taneydiler, dedi. Şuralar yıkılmadan ev-

vel küçük bir sehpa gibi bir şeyim vardı. Yirmi sene oluyor. Orada gazete satardım. Bunlar da mektebe giderlerdi. Benim gözüm ötekini tutuyordu. "Ah, bu başımın belası olacak" diyordum. Dokuzon yaşında idi o zaman. Cıgara içerdi. Üstü başı pisti. Kunduralarını çıkarır, satar, yalınayak gezerdi. Ne tokat para ederdi, ne nasihat; ama öteki... Öteki tertemizdi. Bir defterler tutardı. Bayılırdık. Hocası beni görünce, onun yüzünden tebrik ederdi. Bundan dört-beş yaş büyüktür. Sonra doktor mektebine verdik, okudu. Avrupa'ya gitti geldi. Senin anlayacağın, adamakıllı doktor oldu.

Kadehini almak üzere ihtiyar büyük yumruğunu uzattı.

– Doktor oldu ama, adam olmadı, dedi. Ölsem ondan bir şey istemem. Şimdi bizi tanımıyor. Hocasının kızı ile evlendiler daha geçenlerde. Yarım ağızla çağırdılar da İhsan gitti, ben gitmedim. Onun da bir tek temiz elbisesi var. Kardeşim diye tanıtmamış. "Akrabalardan" demiş. Yediği naneye bak!.. Bunu da Bahriye Mektebi'ne verdim. Durur oturur mu? Şimdi düşünüyorum, o da bir büyük adam olurdu. Gazete müvezzii babasını hatırlamazdı belki. Yahut hatırlardı da ondan utanırdı... Yani, beyefendi, insanın bazen abuk sabuk düşündüğü oluyor. "İyi ki bu adam olmadı" diyorum.

– Adam olan bu, beybaba!..., dedim.

Yüzüme gözlerini, hasta, kenarları bumburuşuk gözlerini kaldırdı. Tertemiz yuvarlak gözleriyle bana baktı. Sonra oğluna döndü. Bakışlarıyla kocaman delikanlıyı uzun uzun kucakladı. İftiharla yükseldi. Boynundaki gazete kayışını tuttu, çekip bıraktı. Müvezzi döndü.

– Ne o baba? dedi.

Aynı gözlerle bakıştılar. Adamın gözü yaş içindeydi. Müvezzi meyhaneciye döndü.

– Babaya artık rakı verme, dedi. Efkârlanıyor.

KARANFİLLER VE DOMATES SUYU

Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz... İşte böyle bir yerde köyün insanlarını düşünüyorum. Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmişler. Hayır, şimdi insanları, kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum. Kitaplar dediğime bakıp da büyük ilmi kitaplar, yahut da dört meşhur kitaptan birisini okuyup iman ettiğim sanılmasın. Şiirler, romanlar, hikâyeler, masallar bana bu ilmi tahsil ettirmişlerdi. Beyinin vapurdan iner inmez çantasını kapan uşaktan iğrenmeyi, sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlamayan adamın çalışmadığını kendi kendime öğrendim. Ama şu sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlamayan adam, isterse akşama kadar insanları aldatmak için didinsin. Kaç para eder! Gözümde, milyonu olsa da, kalp para ile metelik etmez.

Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu biliyorum. Günlerden beri kafamı bir adam kaplıyor (işgal ediyor demek için).

Köyde ona, "Kör Mustafa" derlerdi. Bir gözü sola doğru biraz kaymıştı. Sağ tarafının beyazı ile gözkapağı arasına ciğer kırmızısı bir et parçası

oturmuştu. Böyle mi doğmuştur? Yoksa çocukken bir şey mi batmıştır? Bu arızalı göz, öteki gözden daha parlaktır, daha siyah, daha canlı, daha zekidir. Bana bir kamburu hatırlatıyor bu göz; tuhaf değil mi? Bir kambur insan çirkindir ama, bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdırlar, şendirler. Ne severim kamburları!

İşte Kör Mustafa'nın bu gözü de bir kambur insanın ruh hâletini içine sindirmiş, şıkır şıkır, pırıl pırıl, sevimli, çapkın, canlı bir gözdür. Öteki doğru dürüst göz, onun yanında, mahcup, sönük, tatsız tuzsuz, pek de kibirlidir.

Kör Mustafa bahçelerde çalışır, gündeliğe gider, sarnıç, dam aktarır, kuyu kazar...

Bizim köyün lodos tarafı gayri meskûndur. Orada fundalar, yabani meşe palamutları, kocayemişler, çalı süpürgeleri bir türlü ağaç haline gelemeden ama ağacı taklit edercesine gelişir, birbirinin içine girmiş yaşarlar. Bütün bu fundalıklar Fino kilisesinin malıdır. Kocaman, kirli sakallı, cin gibi bir papaz, fundalıkları "bizimdir" diye arada bir dolaşır. İsteyen olursa ucuza kiraya verir. Ama kimse kiralamaz. Çünkü orman memuru buraları, Orman Kanunu mucibince orman addeder. Aralarında üç-beş ufacık çam ağacının boğulduğu, yabani cüce, oduna bile gelmez çalı çırpı orman memurunun, Orman Kanunu'nun sayesinde mesut yaşarlar.

Kör Mustafa nasıl becerdi bilmem... Denize diklemesine inen bu çalılığın bir kısmını ne pahasına ayıkladı, biliyor musunuz; tırnakları pahasına. O çalı çırpının sere serpe geliştiği, bu denizlere diklemesine inen toprak öyle taşlık, öyle taşlıktı ki... Sonra Mustafa gündüzleri başka yerde çalışmak mecburiyetindeydi.

Akşam olunca çalıların arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarıncaya kadar söküyor, ko-

parıyor, kazıyordu. Kazdıkça kaya, kazdıkça taş. Bütün bir yaz, bütün bir kış, orman memurunun tazyiki, çalı, palamut, defne, kocayemiş, diken, ot, kök ona karşı koydular. Bu korkunç mücadeleye üç evlek toprak için Mustafa'dan başka bizim köyde kimse girişemezdi.

Kaya bitip de yumuşak, esmer, pembe bir funda toprağı bir karış meydana çıkınca, bir meşe palamutunun korkunç yılan gibi kökü önüne çıkardı. Onu sökünce, orman memurunu karşısında bulurdu. O gidince, zehirli bir diken başparmağını şişirirdi. Kazma körlenir, kürek bulamaz, taş dağ gibi yığılırdı. İnsan büyüklüğünde bir kaya, yumuşak toprağın üstünde, altındaki bir insan büyüklüğünde cüssesini hiç belli etmeden yosunlu yüzüyle dikilir; omuzları, tırnakları, ayakları, göğsü, sırtı, bütün kuvvetiyle dayanır, onu yener, yıkardı. Kazma iş görmediği zaman yumruğu, yumruğu yetmediği zaman parmakları, parmakları kalın geldiği zaman tırnakları ile toprağı tırmalardı...

Bir sonbahar günü baktı ki, küçük çam ağaçları filizi körpe diken yapraklarıyla, üç-beş kocayemiş çıngıl çıngıl yemişleriyle, yer yer esmer, pembe, külrengi toprağa saye salar... Biz görenler;

– Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur, dedik.

Bilmedik ki dişle, tırnakla, kanla, canla tabiat denilen canavarı yenmek lazım gelir. Bendeniz bu mücadeleye şahitim. Mustafa'nın kör gözünün, hiddetten ala bulandığı günleri hatırlıyorum. "Hey aslan Mustafa!" der, uzakta bir çam gölgesinden korkunç kavgayı seyrederdim. Bu kavga, Romalı esirlerin aslanla dövüşmesinden şu itibarla farklıydı ki, Romalı esir, aslana bir çeyrek saat içinde yeniliyordu. Mustafa, ejderhayı bir sene içinde bazen ümitsizlikten, bazen ümitten yeniyordu.

Bir sabah her zamanki çamın altına vardım

ki, bir köylü kadın, üç yarı çıplak çocuk garip birtakım taşlar, tahtalar, saclarla bir şeyler yaparlar. Bu, her tarafından poyraz, lodos, gündoğusu, keşişleme, yıldız, karayel rüzgârı giren bir evdi. Mustafa, arkasına, yeşiller giymiş, güçlü kuvvetli bir kadın takmış, üç evleğine çizgiler, ocaklar açıyordu.

– Aslan Mustafa! dedim, Su buldun mu, su?

– Deniz kıyısında eski bir kuyu vardı. Tuzlu bir parça ama, idare edeceğiz. Şuraya bir sarnıç kazabilsem.

Onu gördüm mü toparlanıyor, hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum. Koca yaylamızın üzerinde böyle milyonlarca insan bulunduğunu düşünüyorum. Yine dünya yuvarlağı üzerinde böyle milyonlarca insanın tırnakları, nasırları, çirkinlikleri, tek gözleri, tek kollarıyla bir ejderha ile kavga etmek için bekleştiklerini düşünüyorum.

Küçük hanımlar! Bugünlerde bir gün nişanlınız size koyu al renkli karanfiller gönderecektir. Dikkat edin, belki Mustafa'nınkilerdir. Küçük beyler! Domatesler göreceksiniz çarşıda. Elmalar, ferik elmaları gibi kokulu, şekerli, tatlıdır. Kesersenız içinde çekirdekleri altın gibi parlar. Belki de lokantada bir gün şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz ve tadını fevkalade bulursunuz. Yunan Tanrılarının ölmemek için içtiği nektar lezzetini damağınızda hissedersiniz, emin olun ki Mustafa'nın domateslerinden bir tanesi içtiğiniz suya katılmıştır.

BİLMEM NEDEN BÖYLE YAPIYORUM?

Kalabalık bir caddenin oldukça sevimsiz bir kahvesine akşamları çıkıyor, camın önündeki masaların hemen arkasındaki yere oturup kalıyorum. Saatlerce gelip geçenleri seyrediyorum. Sıkılmıyor muyum? Aksine, müthiş eğleniyorum. İnsanların yüzüne, hal-ü etvarına bakıp hikâyeler mi düzüyorum? Ne münasebet! O halde nasıl eğlenebiliyorsun? Nasıl mı eğleniyorum: Ölümü düşünüyorum. İhtiyarlığı düşünüyorum, yeni harpleri düşünüyorum... Aklıma ne kadar kötü şeyler hücum ederse, o kadar eğleniyorum.

İnsanların hepsi kötüdür. Yaşamak boştur. Sevmek aptallıktır... Şudur, budur. Peki, bunlarla nasıl eğlenilir? Düşünün bakın. Her şeyin kolayını bulacaksınız. Ben en zorunu buldum: Ölüme çareyi! Ölmeyecekmiş gibi düşünüyorum, oluyor. Bir tecrübe edin.

Demek ki, bütün bu kötü düşüncelerden sonra taptaze, kahkahalı, mesut bir dünyaya varıyorsun. Demek yalnız hareket noktanda bedbinsin... Öyle ise mesele yok. Sen, yine o eski adamsın. Kaygusuz, şensin... Hayır! Kötüden iyiye doğru seyahatimin sonunda kahveyi bırakıyor, yine ölümler, harpler, pahalılıklar, istikbal kaygıları ile sokaklardayımdır, üzülmeyin!

Ben tam kahveden çıkarken bir ihtiyar içeri girer. Zayıf mı zayıftır. Sakalını her gün bu minval üzere tutabilmek bir nevi tıraş olmak, o zahmete bir başka şekilde katlanmak değil midir?

Hep aynı sakal. Nasıl yapıyor, nasıl ediyor da bu sakal büyümüyor, bir kararda kalıyor? Hayret edilecek şey!

Gözleri, kırçıl sakalının içinden simsiyah, canlı bakarlar. Kirpikleri, kudretten sürmelidir. Ben ona, Türkiye haritası içinde, doğum yeri olarak Van şehrini seçtim. Oralı mıdır, değil midir, beni zerre kadar ilgilendirmez. İstanbullu ise, değil de Balıkesirli ise: "Yanlış beybaba, unutmuşsun. Sen Balıkesirli olamazsın. Sen Vanlısın. Bırak şu yalanı! Van fena mı? Beğenmiyor musun? Benim hayalimdeki Van Gölü'nü bir bilsen... Karlı dağlarla çevrilmiştir. Sularına geceler indiği zaman ıssız kıyılarda kanatlı atlarıyla vahşi süvariler belirir. Sularında çamaşırlar yıkayan duru beyaz, ak akça, kara gözlü kızları vardır. İçilemeyen suları gibidir her şeyi. Tadına ancak seyirle varılır. İsmini bilmediğim bir rüzgâr, geceleri bile kıyıları pırıl pırıl eden dalgacıklar yaratır. Van Gölü'nün martıları bağırdıkları zaman, kadınlar hep erkek doğurur, kısraklar yavrular, inekler buzağılar. İnsanlar, ancak Van Gölü durulduğu zaman ölebilir. Yalan söylüyorsun ihtiyar, sen Vanlısın. Tespihinden belli. Kehribar tespihinin şakırtısından anlıyorum. Neden 'Balıkesirliyim' diyorsun? Vanlısın yahu! Vanlısın sen!"

Kahvenin camı kenarındaki masaya oturur, gümüş çerçeveli gözlüğünü takar, gazete okurdu. "O, kahveye girerken ben çıkardım" demiştim. Öyle olurdu ama, ben, onu kavuniçi kadife kaplı fakfon gözlük muhafazasını masanın önüne koymuş, gözlükler gözünde gazete okurken yine görürdüm. Çünkü kahvenin önünden dört-beş kere daha geçer, akşam piyasamı yapardım.

Yaşı elli ile seksen arasındaydı. "Elli" derse inanırdınız ama, "Çok çökmüş, vaktinden evvel ihtiyarlamış" derdiniz. "Seksen" derse, "Maşallah!

Hiç de göstermiyorsunuz" deyip şaşar gibi yapmaktan başka çare yoktur. Kimdir, nedir, Van'dan ne zaman gelmiş, ne iş yapar? Bu suallerin cevabını veremeyeceğim. Ama muhakkak bekâr. Bir han odasında oturuyor burada. Vanlıların ufak tefek işlerini görüyor olmalı. Ona hiçbir iş konduramadım. Komisyoncu dedim, tüccar dedim, hamal kâhyası dedim, eski bir hamal dedim, gece bekçisi dedim, şu dedim, bu dedim, hiçbirisi tıpatıp uymadı. Sonunda bir iş buldum ona. Baktım, iyi bir terzi elinden çıkmış elbise gibi oturuverdi. Bu bir eski mutasarrıftı.

Oturduğu sandalyenin kenarına tespihini asıp, öteki elini de masaya dayadığı zaman, okuduğu haberin ne olabileceğini her zaman merak ettim.

Onun kahveye gelmesi ile benim kalkıp gitmem bir ara o kadar birbirine denk gelmeye başladı ki, bu işe hem şaştım hem sinirlendim. Sonra artık o kapıdan girmeden evvel çıkıp gitmemeye başladım. O görünür, oturur, gözlüğünü çıkarır, ben çıkardım.

Bir akşam işim çıktı. Kahveye mutattan pek sonra gelebildim. İhtiyar gelmiş, oturmuştu. Arkasındaki masaya da ben çöktüm. Vakit oldukça geçti. Kahvede hemen kimseler yoktu. İhtiyar, gazetesini çoktan bitirmiş, sokağı seyre dalmıştı.

Ben de öyle yaptım. Bir cıgara yaktı. Ben de yaktım. Sonra o tespihini, kehribar tespihini çıkardı. Şakır şakır çekmeye başladı. Tespihim olsa derhal ben de çıkarır, çekerdim. Olmadığı için yapamadım. Yapamadığıma bayağı canım sıkıldı. O sokağı seyrediyor, ben onu seyrediyordum; üzgün bir hali vardı. Bu üzüntü ölüm gibi, aşk gibi şeylerin yapacağı üzüntü değildi. Bu üzüntünün neden gelebileceğini düşündüm. Biraz sonra öğreneceğimiz gibi bu devrin para sıkıntısı olduğunu keşfet-

tim. Para sıkıntısının yüze, hale, renge neler kattığını sanki biliyormuşum... Belki de bilmiyorum da bu bir tesadüftür. İhtiyarın bir para sıkıntısı içinde olduğunu o söylemeden ben keşfetmiştim. Bir ara ihtiyarı unutup sokağa daldım. O bir gölge gibi kalkıp gittiği zaman, "farkında olmadım" desem, pek yalan söylememiş olurum.

Ertesi gün mutat saatimde kahveye gittiğim zaman, garip bir şey gördüm. İhtiyar, mutattan iki buçuk saat evvel oradaydı. Yine arkasına oturdum.

Birden gülümseyerek yüzüme baktı.

– Dün akşam, dedi, tespihimi şuraya asmıştım. Kayboldu.

Yüzü karmakarışıktı. Ümitle, dertle doluydu. Heyecanlıydı. Rengi aslında sarı, yüzü bembeyazdı. Beş milimetrelik sakalı titriyor gibiydi.

– Vah vah, dedim, yazık!

– Dün satmak üzere bedestene götürmüştüm. 70 lira verdiler, vermedim, 80 istedim. Keşke verseydim, dedi.

– Kıymetli bir şeymiş demek?

– Tabii. Kehribardı. Hem de en temiz cinsinden; balgami!

– Evet, güzel bir şeye benziyordu.

– Siz de gördünüz dün akşam herhalde elimde? dedi.

– Vallahi pek dikkat etmedim.

Yüzü birdenbire değişti. Bakışlarına bir düşman ışığı çöktü.

– Polise gideceğim, dedi.

– İyi yaparsınız, dedim.

Bir an, "Sen aldın. İyi biliyorum, n'olur, çıkar ver" der gibi, hatta diyecekmiş gibi baktı. Hiç istifimi bozmadım.

Yüzü yine değişti.

– Ah, bir bulsam çalanı! dedi.

– Zor iş! dedim.

Yüzüme bakmadan dudaklarını ısırdı.

* * *

Üst üste her akşam, erken saatlerde kahveye gelmeye başladı. Bana selam vermeden, beni görmüyormuş gibi yerine oturuyordu. Tespihini benim çaldığıma emin bir halde hiç bana bakmadan bembeyaz, hırslı, gazetesini okuyordu. Ben çıkıp giderken arkamdan baktığını, birkaç defa mahsustan masada unuttuğum cıgara paketimi almak bahanesiyle döndüğüm zaman, yakaladım.

Geçen akşam, yine aynı şekilde oturmuştuk. O gazetesini okuyor, ben bir şeyler çiziktiriyordum. Birdenbire, kahvenin kenarlarını süsleyen aynaya gözüm ilişti. Bana aynadan da bakmıyordu, evet, fakat onun oturuşunda beni itham eden bir şey, en garibi benim oturuşumda bu işi yapmış da, hiç istifini bozmayan bir pek pişkin hırsız hali buldum. O zaman kendime aynadan gayrı da dikkat ettim: Evet, onun tespihini ben aşırmış gibiydim. Hani bazı çocuklar ısrarla bir fena hareketi yapmadıklarını iddia ederler. Hakikaten de yapmamışlardır. Ama yapmış gibi bir halleri de vardır. Yapmamış insanların tabiiliğini bir türlü alamazlar. İşte ben o çocuklardan biri gibiydim.

İhtiyarla aramızdaki bu garip hal günlerden beri devam ediyor. Geçen akşam, bir arkadaşımın, deniz hayvanı kabuklarından yapılmış tespihi bende kalmıştı. Kahvenin önünden bu tespih elimde geçmiştim. İçeriye pek alıcı gözle bakmamıştım. İlerideki durak yerinde tramvaya binecektim. Birdenbire ihtiyar yanımda beliriverdi. Karanlıkta tespihimi seçememiş olacaktı. Elime dikkatle baktığını göz ucuyla gördüm. Yüzüne bakmadım bile. Deniz hayvanlarının kabuklarını şıkırdattım. Nasıl öfke ile uzaklaştığını bir görseydi-

niz... Dönerken arkasındaki kamburu bana, "Şimdi de alay ediyorsun ha! Alçak herif!" diyordu.

İşin en kötüsü, bugünlerde kahveye seyrek uğramakla kalmıyor, onun oturduğu saatlerde camın önünden geçerken, cebime bir şeyler saklıyor gibi yapıyorum. Bazen de dudağımın kenarına bir tebessüm, bir ıslık konduruyorum. Olmazsa yine cebime bir şeyler saklar gibi yapıyorum. Bir an içinden, "Acaba polise gidip haber versem mi?" geçiyor. Ama hemen cayıyor, "İtoğlu it! Mahsus böyle yapıyor. Hiç tespih şimdi cebinde olsa böyle yapar mı? Hem o züğürt, kehribarımı çoktan okutmuştur. Haram olsun!" diyor. Ben fena bir adamım. Ben çalmayan hırsızım.

Zavallı ihtiyara hem acıyorum, hem de gözünün içine, tespihini ben çalmışım da hiç utanmazmışım gibi bakıyorum. Çok fena bir hareket, biliyorum ama, elimde değil. Bende bu hali uyandıran odur. Bütün bunlardan sonra yaptıklarıma pişman olsam, biraz olsun üzülsem ya, hayır!.. Kahveyi geçtikten sonra için için, bazen başımı iki tarafa sallayarak açıktan açığa, bir gören olsa, "Deli midir, nedir?" diyecek şekilde gülmeme ne dersiniz?

BİR SARHOŞLUK

Önümde bir adam gidiyor. Vakit gece yarısını geçeli hayli. Tıknaz, kalın enseli, saçları kabarmış, ceketinin cepleri şişkin, omuzları ile kalçaları aynı genişlikte, omuzlarını kıstığından olacak, kalçası hatta daha geniş.

Yirmi adım önümden gidiyordu. Yürüyüşümüzün temposu hemen hemen aynı olsa gerek ki, ne ben adama yaklaşıyordum, ne de o benden uzaklaşıyordu. Böyle epey bir zaman gittik. Sıkıldım, bir aralık yolumu değiştirmek istedim. Caddede kimseler yoktu. Ama bu caddenin ortasındaki ağaçlıklı yol da gece yarısından sonra pek hoşuma gider. Hep bu yolda sevgilime kendimi vermiş, hesabımı kitabımı yapmış, tutmadığım sözlerimi, olmayacak kararlarımı vermişimdir. Yolun kenarında ise hiçbir hatıram yok. Bu adam için de yolumu değiştiremem a!

Sarhoşum. Anasını satarım dünyanın. Düşmanlarımın hepsini bir meteliğe... Dostlarımın –olmayan dostlarımın şu dünya yüzünde– hepsine şaraplar, biralar ikram etmeliyim. Sevgilim sen, sen de mi şu havayı kokluyorsun? Bu saatte sağına dönüp sen de, insan suretinde bir hayvan gibi homurdanmışsındır belki. Ama ah! Yatağın sıcaktır. Yatağın ne güzel kokuyordur senden! Na bak! Aya bak! Kış gecesinin mübarek ayına bak! Hem yürüyorum, hem sanki düşünüyorum. Durdum. Bir ağaca yaslandım. Ağaç rüzgârdan sallanıyor. Ayın on beşi değil, ama, yine kocaman bir ay,

caddenin kocaman ampulünden kararmış madeni bir ışıkla bakıyor. İçimi deliyor sokak köpeğinin güzel gözleri, mahzunluğu, açlığı... Ah, bir simit olsaydı cebimde! Otursaydım şu ıslak çimenlerin üstüne, köpeğin yanına, "Ulan" deseydim, "koca herif, şu dünyada bir sen bir de ben varız, bir de na, şu kısa kısa adımlarla yürüyen herif, bir de ay, bir de na, şu geçen otomobil. N'apalım şimdi? Aya bakıp şiir yazamayız. Otomobili durdurtup binemeyiz. Şu herife yetişemeyiz. Yapacağımız bir şey var. Oturup seninle şu simiti paylaşalım."

Bir simit canım istiyor. Bayağı açmışım ben de.

Köpeğin yanına yaklaşıp kafasını okşayayım dedim. Fırladı gitti. Ne kadar korktu zavallı! Yine yürümeye başladım. Ben yukarıda anlattığım boş lafları köpeğe söylemeye savaşırken durmuştum. Epey de zaman geçmişti. Herif yine yirmi adım ötemde. Kafamı şöyle bir salladım. "Deli olma!" dedim. "Herif o zaman senin iki adım önünde yürüyordu. Şimdi yirmi adım, demin yirmi adım değil. Sen hesabı şaşırdın."

"Eeeeh, peki" dedim, "olur." Ben her zaman hesabımı bilmedim. Bu işi böyle kabullendim. Bu işi ben böyle kabullendim. Türkü söyleye söyleye hem yürüdüm, hem düşündüm.

Doğru, benim bir sevdiğim kız vardı. Ama benim sevmeye hakkım yoktu. Çünkü ben anasının gözü bir adamım. Ben azizim, ben, ben... Serseri bir adamım. Ben sarhoş olurum. Ben adamı tutarım, azizim. Ben daha olmazsa onun evinin önüne gider, "Kız seni seviyorum!" diye bağırırım. Yarın, sabah sabah, karga bokunu yemeden kalkıp onun evine gider, çat çat kapıyı çalar, kim kapıyı açsa, bilmem ne hanımın babası ile görüşmek istiyorum, derim. Babasına da derim ki: "Efendi! Yahut kaynata!..." Nutkumu vermek

üzere bir ağaca yaslandım. Durdum. Gözlerimi kapadım. Ağaç rüzgârdan sallanıyor. Ben sevgilimin babasına bir nutuk veriyorum. Sonunda Allahın emriyle kızını istiyorum. O da bana veriyor. Ağlaşıyoruz. Beraberce sokağa çıkmak üzere kız hazırlanıyor. Babası da bana, "Evladım, artık şöyle yapmak, böyle etmek..." diye konferansa başlarken, bir de gözümü açıyorum ki, dünya fırıl fırıl dönüyor. Midemde bir bulantı, ağzım, midemden başlayıp sulanıyor. Karnıma bir yumruk dayanmış eziyor, acaip bir ağrı içinde olanlar oluyor. Sizin anlayacağınız, yediğimiz içtiğimiz burnumdan fitil fitil geliyor.

Gözlerimde şimşekler çakıyor, yıldızlar doğuyor, ayın ışıkları kırmızı, sarı, lacivertleşiyor. Sonra tatlı bir rahatlık, deniz üstünde gibi bir huzur, bir sükûn... Sarhoşluk uçup gitmiş; ah, şimdi bir kahvecik olsa, acı bir şey...

Yürümeye başlıyorum, yirmi adım ötemde, o tıknaz, beli, omzu, kıçı şişkin bir mahluk. Hızlanıyorum, hızlanıyor. Koşuyorum, koşuyor. Duruyorum, duruyor. Nihayet yaklaşıyorum.

– Sen kimsin, be! diyorum.

– Ben mi? diyor.

– Evet sen?.. diyorum.

Gülümsemeye benzeyen bir surat buruşması, gözleri muallakta, yüzünü istihfafla büzüyor.

– Azizim ben, diyor, ben senin sevdiğin kızın sevgilisiyim.

– Ol! Beni ne diye takip ediyorsun?

– Ben seni takip etmiyorum. Sen beni takip ediyorsun.

Hakkı var, o beni takip etmiyordu, doğru. O benim önümdeydi ama...

Ama?...

– Azizim bana bak!.. diye başlıyor söylenmeye. Ağzı müstekreh bir bira kokusu içinde. Sanki

demin ağzımdan, burnumdan çıkanları yemiş bir köpeğin ağzı gibi kokuyor...

– Pöff! diyorum, leş gibi kokuyorsun be!

Silkinip elimden yakasını kurtarıyor. Ceketinin yakalarına toz konmuş gibi beni kudurtmak, kendisini dövdürtmek içinmiş gibi, elinin tersiyle yakasını süpürüyor. Yürüyüp gidiyor. Yirmi adım, yirmi beş... Sayıyorum: Otuz, otuz iki, otuz yedi... Yerden bir taş alıyorum. Taşı alırken bile gözüm onda. Arkasına bakmıyor bile. Sanki yerden taş aldığımı, hayır eğildiğimi görmüş gibi tabana kuvvet kaçıyor. Az ileride polis, bekçi var. Ben de bir yan sokağa sapıp arkamdan gelenler varmış gibi ayak sesleri işiterek koşuyorum.

Kimdi, neydi? Hâlâ bilmem. Sahiden sevgilimin sevgilisi olamazdı... Ama neden öyle dedi? Neden ben durunca duruyor, ben yürüyünce yürüyordu.

KINALIADA'DA BİR EV

Kınalıada'ya ömrümde inmedim. Ama orayı öyle severim ki, neden bilmem. Belki de orada kendisiyle hiç konuşmadığım bir arkadaşım oturdu da onun için. Kınalı'nın önünden geçerken hep o arkadaşımın hiç gitmediğim, hiç gitmeyeceğim evini düşünürüm.

Arkadaşım sakin, sessiz, iyi bir kızdır. Sabahleyin ilk vapurla işine iner. Son vapura elinde paketlerle döner. Bazı defa son vapurda beraberizdir. Onun iskelenin kalabalığında kaybolduğunu, sonra projektörcü ışığını yolcularla karanlık yola tuttuğu zaman, az bir şey sallanarak hızlı hızlı sağa saptığını görür, yine kaybederim.

Küçük kaplamaları simsiyah kesilmiş bir ahşap evde oturduğunu sanıyorum. Evden deniz görünmüyor olmalı. Yahut belki de bir-iki penceresinden, çakal eriği dalları arasından... Küçük bahçede acı badem, ayva, nar, hünnap ağaçlarını görürüm. Bahçede bir de çıkrıklı kuyu olacak. Kırkını aşmış, şişmanca, yeşil gözlü bir kadın olan anasını kırmızı elma yüzüyle, küf yeşili gözleriyle görür, ben de severim. Böyle bahçeyi, evini, anasını tarif ederken gördüm sanmayın. Ben görmeden severim bahçeleri, insanları, evleri.

Eve bu küçük bahçeden girilir. Evin alt katında kendileri oturur. Üst katını yazın kiraya verirler. Bir Meryemana kandili önündeki İsa resminden, küçücük sarımtırak aynaya kadar her şeyde ağır, günlük kokusuna benzer bir Ortodoks hava

eser. Evin içinin, o kadar temiz olduğunu sanmam. Günlük kokusu odalardan hiç eksik olmaz. Arkadaşım dediğim kızın kendi başına bir odası yoktur.

Onu vapurda ikinci mevkiin tahtaları üzerinde Rumca konuşurken dinlerim. Rumca bir kelime anlamadan ne söylediklerini bilir gibiyimdir.

Akşam saat 10.45'te oraya vardığına göre, ancak 11'de yemeğe otururlar. Hemen de yatarlar herhalde. Acaba başucunda bir kitap var mıdır? Bana bir defacık gülmüş olan bu kızın hülyalarına ne karışır bilmem ki?.. Yemeği nasıl yer? Hızlı mı, yavaş mı? Ne kadar merak ederim. Acaba birçok insanlarda olduğu gibi yemek yerken çirkinleşir mi? Çirkinleşince yüzündeki o iyi, harikulade çizgiler ne olur? Nereye giderler?

Kınalıada'yı, bu kızı tanımadan da merak ederdim. İnsanlarını değil. Onları bol bol vapurda görüyorum. Daha çok o vapurdan çıkanlarla birlikte, bu gece yarısı sönük kırmızı ışıklarıyla böcek gibi kabuğuna, kırmızı benekli kabuğuna kapanmış Kınalı'nın evleri ne yaparlar diye? Ne yapacaklar, her yerde olduğu gibi onlar da dedikodu yaparlar. Yerler, içerler, uyurlar.

"Evler mi?" diye sormayın. Evet, evler... Bunları bildiğim halde eskiden merak ettiğim Kınalı'nın evlerini şimdi büsbütün görmeye can atıyorum. Çünkü orada, bayıldığım bir kız oturuyor. Ben eskiden Arnavutköyü'nü merak ederdim. Sonra bir gece gidip gördüm. İki balkonlu bir ev gördüm. Caddelerinden dereler geçen büyük bir köy. Dört-beş köprü. Köprünün birinde sarhoşun biri eğilip kusmuştu.

Şimdi Kınalı'yı da böyle merak ediyorum. Kınalı'nın bir evini... Bir masa düşünelim. Eskimiş muşambadaki boncuklu bir nihalin üzerine bir sahan konuyor. Bu et midir, sebze midir? Haydi bu

meraktan cayalım. Farz edelim ki, ettir. İşte dağıldı. Babaya, oğula, kıza, benim arkadaşım olan kıza... Yemeği anneleri dağıtıyor. Küçük kız kardeşi büyük zehir yeşili gözlerini açmış, sahana değil, sofranın arkasındaki Meryemana kandilinin yandığı kapısı çıkarılmış dolaba bakıyor. Karpuz oradadır. Bu akşamki karpuz sarı çıkmıştır. Çekirdekleri simsiyahtır.

İşte konuşuyorlar. Ne konuşuyorlar acaba? Bir vapurun projektörü yarı aydınlık odayı ışık içine daldırıyor. Sevdiğim kız yemek yerken çirkinleşmiyor. O kadar şen, o kadar sıhhatli ki, yediğinin farkında olmuyor. Arkadaşımın yüzünde hep neşeli şeyler var. Ağzında bir lakırdı. Ne söylüyor merak ediyorum.

İşte bu yüzden hikâye yazarım. İşte bu merak yüzünden hikâyeci geçinirim. Hikâyelerimi beğenmezler, üzülürüm. Beğenirler, kızarım. Kendim beğenirim, budalalaşırım. Beğenmem, canım yemek istemez. Kınalıada'ya gelince... İşte onu pek merak eder, bir türlü de inemem, bu gidişle inemeyeceğim de...

SÜT

Senelerden beri yapmadığım şeyi yaptım: Süt içtim. Dükkânın içinde su buharı, süt kokusu, insanı ağlatıp uyutacak kırk sene evvelki bir beşik hatırasına kadar sürüklüyordu... Evet, senelerden beri ne erken uyanmış, ne de süt içmiştim. İşe sütle başlıyorduk. Ne haristi parmaklarımız, anamızın göğsünde. O ne dişsiz bir canavar ağzıydı memedeki. Hiç hatırlamıyoruz o günleri. O süte ağlayan gözlerimizin bulanık, hiç görmediği dünyayı...

Sütle başlayan şarapla bitirdiğimiz günler, bu sabah ta ilk çığlığımdan, ilk acıkmamdan beri olup bittiler. Onlardan hiçbir şey kalmadı. Hepsi bu saati, bu sabahı, sütçü dükkânına girdiğim dakikaya kadar getirip kapıdan ayrıldılar. İlk çığlığım, beşiğim, anamın sütü, aşkım, kinim, kendimi bilişim, şarap, rakı, kumar, kadın, şehvet, bir dostla geçirdiğim güzel gün, o süt için ağlayan bilmediğim, hiç bilmeyeceğim çocuk:

"İşte seni burada bırakıyoruz: Süt mü içmek istiyordun? Poh! Biz sütten bıktık. Ne adammışsın? Yazık! Hadi allahaısmarladık. Mademki şu dükkândan içeriye girdin. Her şey bitti aramızda..."

Dönüp, "Defolun!" diye bağırdım. Rüzgârın içinde birbirini ezercesine kaçıştılar.

Sütçü dükkânına yeni doğmuş gibi girdim. İçimden bir nara atmak geçiyordu. Sanki yeni bir hayata başlıyordum. Şimdi böyle bir sabah yeni-

den doğmuş gibi taze uyanacak, burnumda o sıcak, köpüklü süt damlasının kokusunu, damarlarımda yumuşak, beyaz bir rüya nezlesi gibi dolaştırıp yine burnuma getirecek, hapşıracağım. Anamdan emdiğim süt burnumdan gelecek. Ekmeği, bir sütçü dükkânının köpürmüş inek sütüyle dolu kâsesine doğrayacağım. Yepyeni günler başlayacak. Süt kokulu bir dünyaya erişeceğim. Genzimi yakan yanmış zeytinyağı kokularından uzak, sulh ve hürriyet içinde bir sütlü dünyada, kırk iki sene sonra da, yeniden doğmuşçasına yaşayacağım.

Ellerim çatlak, rengim toprak rengi, mağrur ve hür; bu sefer beşikteki canavarı yenmiş, ama yenerken sakalı da ağarmış bir insan, çanağımdaki köpüklü sütü emer gibi içeceğim.

Dışarıda yağmur yağıyor. Ben hâlâ sütçü dükkânındayım. Tarihimi atmış, rahatım. Artık geride özleyeceğim hiçbir şey yok. Bütün bunları bana bir çanak süt etti. Bu ne biçim, ne görülmedik bir kazma imiş ki, her penceresinden ışık fışkıran kocaman hatıralar konağını yıktı.

Dışarıda yağmur yağıyor. Yağsın bakalım! Ne zamana kadar yağabilir. Hatırıma bir mısra geliyor:

Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın

İşte o zaman mısralardan, beyitlerden, romanlardan ve kitaplardan kurtulmam lazım geldiğini düşündüm. Yeni bir dünyaya başlıyordum. Yepyeni şiirler isterdim. Yeni romanlar okumalı, yeni resimler seyretmeli, yazmak için yeniden bir başka Türkçe öğrenmeliydim. Yeni hisleri, yeni düşünceleri, yeni kitapları arayıp bulmalıydım. Sütçü dükkânından çıkar çıkmaz, demir kapıdan girerken kovduklarım yeniden etrafımı mı alacaklardı? Yine hep birlikte kötü huylarımıza, itiyatlarımıza mı dönecektik? Süt kokusu, geçmiş zaman-

la gelecek günlerin zincirinde bir halka bile değil miydi? Sokağa ve yağmura karıştığım dakikada yanımdan kaçışanlarla buluşup, "Şu sütçü dükkânında ne budalaydım. Siz bana haber vermiştiniz ya! Kusura bakmayın! İnsan ara sıra böyle oluyor, aldırmayın, affedin. Sizi de gücendirdim değil mi?" diyecektim.

Sütçü, "Bir bardak daha vereyim mi?" dedi. Bir süt daha içtim. Hayır, artık deminki tesirini yapamıyordu.

Yağmurun içindeki her günkü dünya: "Hadi çabuk ol. Yeter artık. Gel buraya. Bizimle beraber olman lazım. Böyle biteviye sütçü dükkânında kalıp, yeniden doğmuş numarasıyla oturamazsın. Seni bekliyoruz. Alıp götüreceğiz. Her şey, bütün insanlar seni bekliyor. Onların arasında oynadığın oyunu bitirmeye mecbursun. Yeniden doğulmaz. Doğsan bile, n'olacak? Seni iki senede, iki senede değil, iki günde aynı insan ederiz. Aynı kendini düşünen, aynı haris, aynı kıskanç, aynı kötü huylu, aynı sarhoş, aynı budala oluverirsin. Seni aynı hastalıkla yıkmak için elimizde her şey var. Hem canım, sen nasıl bir dünya istiyorsun? Görülmemiş, işitilmemiş, tadılmamış, yazılmamış, yaşanmamış... Olur mu böyle şey? Hadi gel. Dön her günkü hayatına. Akşam artık süt içmeyeceksin. Sana halis, içine su ile ispirto karıştırılmış pekmez içireceğiz. Öylesine hayattan hoşnut olacaksın ki, şimdiki gibi elle tutulamayan, gözle görülemeyen, yalnız işte böyle ara sıra sezeceğin ümitlerle yapılmamış ama belli, göze görünür şarapla başlayan yalancı kahramanlıklarla dolu ümitleri bulunca karşında, sabahki halinden utanacaksın. Yarın sabah yine her sabahki gibi ağzın küflü, yapış yapış, bezgin uyandıracağız seni."

Dükkânın içindeki köpürmüş süt kokusu, du-

varlardan rutubet gibi akıyordu şimdi. Şapkamı başıma attım. Sokağa fırladım. "Defolun!" diye bağırdıklarım, buhranı geçmiş bir hastanın yanına yaklaşan doktorlar, hastabakıcılar, gardiyanlar gibi temkinli, usturuplu yanıma yaklaştılar. Kollarıma girdiler. Omuzumu sıvadılar, sonra birdenbire yakama yapıştılar. Birden, her günkü hayatın deli gömleğini sırtımda düğümlenmiş buldum.

Ah, iki bardak süt, sen bana neler ettin!..

GRAMOFON VE YAZI MAKİNESİ

İnsanoğlunun kafasında günlerce düşünülüp armut piş ağzıma düşe varan bu iki küçük makineyi pek severim. Kafasında ölülerin ve dirilerin güzel sesini öldürmemeyi düşünen, kim olursa olsun, –belki Edison'dur– kendi sesini bile vermeden ölüp gitmiştir belki. "Benim sesim çatlaktır, kalsa neye yarar? Hoş sesler kalsın dünyada," demiştir. Ötekisini yapıp edeni hiç bilmiyorum. Herhalde kafalı bir mühürcüydü. Esası mühüre benzemez mi yazı makinesinin? İmza çıkalı başını alıp giden mühüre. Yazı makinesi harflerin imzası gibi bir şeydir. Elinizi şöylemesine harflerin üstüne basarsınız, hiçbir lisanda kelime yapmadan harflerin imzası atılır.

Radyo ile gramofonun hiç ilgisi yoktur. Gramofon, başlıbaşına bir fikirdir. Benim kendi hesabıma radyoya hiç ihtiyacım olmadı. Gramofona gelince, herkesin pek ihtiyacı yoktur ama, benim vardır diyebilirim. Radyoyu sevmem de. Ayıp ama, yalan gibi gelir bana Paris'teki adamın odamda konuşması. Hani odamda konuşmuş değil a, –konuşturur muyum gevezeyi!– sözün gelişi! Hem sonra, radyo istasyonları kendi canı çektiklerini bana dinletiyorlar. İstemiyorum belki başkasının bana şunu bunu dinletmesini! Ben okuyacağım kitabı nasıl kendim seçersem, dinleyeceğim güzel sesli kadını da ben seçmeliyim. Mektepte miyiz canım? Bana hiç olmazsa bu hakkı versinler âlemde, odamda olsun! Sevmiyorum şu radyoyu,

zorla değil a! Ne kadar münasebetsizlikleri vardır, komşuları rahatsız etmekten tutun da... Hele o büyük burjuva olmak hevesine ne buyurulur? Herif kasaptır. Karısı tutturur, "Bir radyo al" diye. Alamaz adamcağız. Bir gün vurur birkaç 100 lira, manda etini dana diye yutturmaktan, tek yeşil gözlü bir radyo ile eve döner. Akşamleyin, aman Allahım! Nerelerden ne sesler. Hanım da böbürlenmekten dinleyemez ki. Bin türlü kötülüklerde de kullanılır. Casusun biridir, edepsiz! Adımını atamazsın dünya yüzünde onun haberi olmadan, koca bir devlet olsan bile. Polis otomobillerinin içine mi girmemiştir. Amerikalı hırsızların otomobillerinde alıcı-vericisi bile varmış diyorlar.

Daha daha, insan muhayyilesini bozar o makine! Mesela, ben sanırdım ki, Hindistan'da Hindistan'a göre bir musiki vardır. Yıldızlı Hint geceleri, Ganj Nehri, timsahlar, mabetler, filler, büyük gözlü, büyük memeli, şehvetli kadınlar, paryalar, bin dinin bin bir ilahisi, yılan ıslığı, zehir, mücevher, inci, gözünü açmış milyonla okumuş adam, ipekler, Lahur şal, Hattıüstüva ormanı... Bütün bu karışıklığın, acayipliğin, şiirin memleketinden, ince, hasta, mızmız bir musikiyi ilk defa radyoda dinledim. Yazık oldu tahayyüllerime!

Gramofon radyodan tamamen ayrıdır. O, arkadaştır, dosttur, mütevazıdır. Küçücük evlerinde hâlâ gaz lambası yanan, hiç radyo görmemiş, mezarlıklara bakan bir Edirnekapı mahallesinde hiç işitmediğim acı memleket havalarını bir akşamleyin çayırlara oturup dinlemiştim. Kendi kendime, "Bunları çalan güzel bir kız olmalı" demiştim. Sarışın, hali haşarı, gözleri pırıl pırıl mavi, burnu çilli, saçları hâlâ sabah güneşini bırakmamış bir kız pencereden başını çıkarıp;

– Beğendin mi plaklarımı amca, daha çalayım mı? demişti.

Utanıp yürümüştüm. Bir, çok eski zamandan kalma, kırmızı borulusunu güzel bir Çingene kızının kucağında görmüş, sevinmiştim. Deri fabrikası amelesinden yedi kişi bir tane almışlar, Yedikule surlarında çalar, oynarlardı. Köprü'de gazete satar, kamburumsu, gençten, sakin bir adamcağız vardır. Onun gramofonu ile plakları görülecek, işitilecek şeylerdi. Pazar sabahları Burgaz Adası'na elinde bu acayip makineyle gelirdi. Yüzü her zaman gülümserdi. Yapayalnızdı. Koltuğunun altına gramofonu sıkıştırırdı. Omuzunun bir tanesi yarım karış ancak vardı. Öbür omuzunun kemiği de kırıkmış gibi dışarı çıkmıştı. Boynu bükük tü... Bu adamcağız, bu gramofonla yapayalnız nereye gider, diye merak ederdim. Bir gün peşine düştüm. Tenha bir deniz kenarına varır, soyunurdu. Bu adam soyununca kıllar, olmayacak yerlerde birikmiş yağlar, katmerler içinde Quasimodo'nunki gibi bir vücut göreceğimi sanırdım. Halbuki, yüzü güzelce bir maymuna benzeyen adamcağız soyununca eciş bücüş bir vücut meydana çıkardı. Ama bu vücut, pek insanca bir vücuttu. Beyaz, ince, yağsız, kaburga kemikleri gözüken bayağı bir vücutcağız.

Bir taşın üzerine gramofonu kurar, kahverengi bir plağı evirip çevirir, okumaya çalıştıktan sonra yerine itina ile kor, iğnenin ucunu baş ve şahadetparmağı ile temizler, kahverengi plaktan ince sesli, gülünç, eski bir fokstrot çalmaya başlardı. Şimdi kendisi gramofondan uzakça bir kayaya oturmuştur. Dudaklarındaki cıgara sönmüştür. Bembeyaz tek kamburu meydana çıkmıştır. Plak biter, cıgarasını yeniden yakar, plağın tersinden sonu *c'est votre main, madame* diye bir tango başlardı.

Diyeceğim, gramofon başlıbaşına, kendi namına bir medeni adamın zevk aletidir. İnsanoğlu-

nun küçücük, temiz arzularına baş eğen, onun zevkini düşünen bir alettir. Kimselere zararı yoktur. Bayılırdım borularına! Eskiden kahvelerde bar bar bağırırdı zavallıcıklar! Bağırmaya da hakları vardı ama, az şey miydiler? Sonra sustu zavallılar! Bir ara, itiraz bile etmeden, demeden: "Biz başka bir şeyiz, insanoğlu! Sen şimdi züppelik ediyorsun ama, yarın yine bize döneceksin. Hercaimeşrep insanoğlu! Kıymetimi sonradan anlayacaksın. Kahvelerde bağırmayacağım. Öyle yeşil, kırmızı borularım olmayacak. Sen o zaman beni modernleştirmeye kalkışacaksın. Ama ben girmeyeceğim artık büyük salonlara. Zarar yok! Yerimi bulmuş olacağım. Ben kırların ve fakirlerinim artık. Sen ne halt karıştırırsan karıştır; ben bir bekârın, bir amele kızın, bir kenar mahalle hanımının fonografı olarak kalacağım. Beni oradan ayıramazsın."

Bunları söylemeden çekilmişti. Radyodan bambaşka şey olduğu anlaşıldı. Hem öylesine anlaşıldı ki, radyo istasyonları bile onsuz edemez oldular.

Yazı makinesi, elle yazıya karşı her zaman bir üstünlük gütmese de, onun, elle yazının dostu, ağabeyisi tavrı takınmış, bir başkasına düşmanlığını açıkça ilan etmiştir. Matbaa nedir ki? Yalanların, dolanların, şantajların, hırsızlıkların, kötülüklerin, bayağılıkların aleti. İstediği kadar saatte binler, on binler çıkarıyorum desin. İstediği kadar kesip biçip atsın. Kendini bir şey sansın. Her zaman kötülerin, bayağıların eline ve kucağına atılmaya hazır bir histerik kadından başka bir şey değildir.

Yazı makinesiyle de kötü şey yazılır ama, matbaaya gitmek üzere. Ondan öte, yazı makinesinin en kötü hareketi, ticaret mektupları yazmasıdır. Onlara da pek öyle, insanı, sonradan vic-

dan azaplarına salacak şeyler yazılmaz. Olsa olsa basmakalıp lakırdılar yazılır. Yazı makinesi mühür denilen yuvarlak kalıbın cidarını patlatıp attığı için kalıplara karşı eski düşmanlığı kalmamıştır. Onları yalnızca hatırlar, umursamaz.

İnsan, yazı makinesi ile konuşmaya başlayınca, onun kulağına, "Ya imzasız mektuplar?" diyeceği geliyor. Bereket, yazı makinesi geveze de işitmiyor, kendini övmeye devam ediyor. Aşk mektuplarından, hatıralardan, güzel romanlardan, basılmayacak şiirlerden, hikâyelerden, küçük çocukların manasız kelimelerinden yapılmış birer sevinç, birer oyun ifadesi olan ABCD, AGHTCZ' lerden söz açıyor. Sonra kendisi geliyor imzasız mektuplara: İmzasız mektupların alçakları, adileri, namussuzları, kurnazları olduğu muhakkaktır. İnsanoğlunu aldatmak bir zekâ sayılmaz ki. Bence zeki adam, çabuk kanan adamdır. Bu yüzden bir vatandaşın gözünü açmak için bu mektuplara da ihtiyaç vardır. Bedbahtlığı hissetmeyene bedbahtlığını duyurur. Ve şerefli birisi olduğu halde arkasından şerefsizliği bağırılan bir adamı bir kadından kurtarır a hiç olmazsa bu nevi mektuplar! İşte yalnız bu iyiliği için yazılmasına müsaade ediyorum, diyor.

Arkadaşımın odasında Bach'ın bir konçertosunu dinlerken öbürü şiirini makinede kopya eder, durur; bana gramofonu metheder, ben yazı makinesini konuşturur, güzel vakitler geçirirdik. Arkadaşım iyi şairdi. İsmini bilmezsiniz. Şiirler ötede beride çıktı. Birçok beğenenler oldu. Ama nerede şimdi eski zaman şöhreti... İsmi pek yayılmamıştır. Yalnız aramızda ismi anılınca, birkaç haris ve kıskanç hariç, her arkadaş ondan bir-iki mısra okuyabiliriz. İçimizi bir keder basar, düşünürüz. Sevgilimiz başkasıyla sokaklardan geçer, yüzümüze bile bakmaz. Bir amele kız, güler bize

bir pencereden. Bir kolejli züppe kız bizimle alay eder. Bir fesleğen saksısına elimizi atar fesleğen yapraklarını bir küçük çocuk başı okşar gibi okşarız. Avuçlarımızı koklayaraktan uzaklaşırız.

Şairdir arkadaşım. Küçücük bir memuriyeti vardır. Beyoğlu'nda Kâtipçelebi sokağında bir odacağızı, yirmi sekiz kitabı, gazeteleri, anasından kalma seccadesi, yüzbaşı babasının apoletli bir fotoğrafı... İşte bir de gramofonu ile yazı makinesi vardı. Plakları güzel, seçme şeylerdi. Onun şiirlerinden, benim hikâyelerimden hoşlanan iki okumuş kız da dâvet ettiğimiz geceler gramofonu çalar, kızlardan biri benimle konuşur, ötekisi arkadaşımın şiirlerini makinede yazardı. Kızların birinin aklına bir gün, fena olmayan bir fikir gelmişti. Arkadaşımın şiirlerini kitap halinde çıkarmasına imkân yoktu. Onları basacak hiçbir tâbi Babıâli caddesinde yaşayamazdı. Olamazdı böyle şey. Şiirden anlayan tâbi olur muydu hiç?

Genç kızın fikri pek güzeldi. Bir formalık bir kitap çıkaracaktık... Kopya kâğıtlarıyla beş tane çıkarabiliyorduk. Bir miktar kâğıt aldık. Kızlar münavebe ile başladılar çalışmaya... Meğer hiç de kolay iş değilmiş. Biz onlara Çaykovski'leri, Mozart'ları çalardık. Cıgaralarımızı tüttürür, güzel saçlarının altındaki, kimbilir hangi zengin çocuklarının koynuna sokacakları ışıklı kafalarını isyankâr bir üzüntüyle seyrederdik. Nitekim daha ellinci kopyaya gelmeden, bu fikri ortaya atan kız nişanlandı. Nişanına gittiğimiz zaman üzüntüsüz bir sesle;

– Senin kitabın da olmadı... dedi.

– Kısmet değilmiş.

– Gel dans edelim. Üzülme.

Dans etmiştiler. Dansın sonunda kız, arkadaşımı öpmüştü. Genç nişanlının ailesi hayretten donakalmışlardı ama, nişanı bozmadılar. Zengin

kızı zengin oğluna varıyordu. Öteki kız da gelmez oldu. Başka arkadaşlar buldu. Danslı yerlerden hoşlanıyordu artık.

Bir zaman erkek arkadaşlar buluşur, tepinir, rakı içer, dövüş eder, senfoni, saksofon, zurna dinlerdik. Kâğıthane havası tutturur, bahriye çiftetellisi çalardık. Paramız olursa para ile gelen kız çağırırdık. Ben müzikten pek anlamazdım. Öyle anlayanlar gelirdi ki; utanır, bir köşeye büzülür, ne zaman şiir münakaşası başlayacağını beklerdim.

Bir akşam, klasik garp müziğine âşina bir dostumuzu çağırdık. Hani arkadaşım da büyük eserleri anlar, severdi ama, kendi halinde anlar, severdi. Bu zat izah eder, tenkitler yapar, büyük laflar ederdi. Oturduk, senfoni çaldık. Senfoninin ne olduğunu, ne olmadığını öğrendik. Senfoni ile bilmem nenin arasındaki farkı kavramaya çalıştık. Anlar gibi de olduk. Hep o musikiden anlayan arkadaşımız konuşuyor, bizi tenvir ediyordu.

Bir ara arkadaşım;

– Size Mozart'ın Marş Türk'ünü çalacağım, dinleyin, dedi.

Araya laf karıştı. Beethoven ile Bach arasında mukayeseli bir tenkidi anlamaya çalışırken, arkadaşım gramofonu kurmuş, plağı çalıyordu.

Genç musiki delisi, bana;

– Dinleyin beyim, diyordu, işitiyor musunuz, Türk akıncılarının atlarının sesini?

Dinledim. Evet, birtakım çıngırak sesleri, hışırtılar, karlı havada berrak çıkan seslere benzeyen keman sesleri duyuyordum.

Plak bitti. Arkadaşım gülümsedi.

– Yanlış çalmışım plağı, dedi. Bu, Mozart'ın Marş Türk'ü değilmiş. Çaykovski'nin bilmem nesiymiş...

Kahkahaları basmıştık. Musikiden anlayan ar-

kadaşımızı şakaya getirip bir temiz dövmüş, sonunda şarap galonunu başından aşağıya boşaltıvermiştik.

İşte arkadaşımın hayatında benim bildiğim, –yalnızken duyduklarımı yazmıyorum– böyle yerleri olan yazı makinesi ile gramofonu, bir kış günü kar lapa lapa yağarken birimiz gramofonu, ötekimiz yazı makinesini yüklenerek pek hoşlandığımız Yüksekkaldırım'a doğru götürüyorduk. Arkadaşımın şiddetle paraya ihtiyacı vardı. Sevdiği kız, sanatoryumdan çıkıyordu. Ne mantosu vardı, ne kombinezonu... Ayakkabıları, hem arkadaşımın, hem de kızınkiler su çekiyordu.

BAROMETRE

İki gündür, sabahları, sis diyemeyeceğimiz, bulut olduğu da şüpheli bir garip karanlık şehri basıyordu. Haziran başlarındaydık. Öğleye yakın bu sis dağılınca gökyüzü namütenahi açılıyordu. Sabahleyin bu sis, bulut karışığı ile birlikte ezici bir hava, şehrin hatta tepelerini bile avuçları içine alıp sıkıyor, sıkıyordu. İnsanların oturdukları yerde büyük ter taneleri döktükleri, ağırlık basıp uyuyakaldıkları, yürüyemeyip hemen bir duvara, bir ağaca dayanıp on metreden ötesi gözükmeyen deniz kenarlarına bakakaldıkları oluyordu.

Hep ağır, ezici, sıkıntılı şeyler düşündükleri belliydi.

Bu böylece belki bir hafta sürecek, sonra yine masmavi, cam parçaları gibi aydınlık, küçük yaprak yaprak şeffaf buz parçaları gibi ürpertici sevimli sabahlar yeniden başlayacaktı.

İşte böyle sabahlarda sokakları bir ağaca dayanıp nereye gideceği üstünde yazmayan bir hayali tramvay beklemek bahanesiyle düşünmek; yahut da, adımlarım uykulu, başım düşüncesiz, yalnız tatlı, yumuşak düşüncelerle dükkânların içinde uyuklayanları, ağır ağır yorgun geçen insanları, camekânların içindeki lüzumsuz eşyayı, hatta büyük mağazalardaki muhteşem kadın mankenlerini görmeden, seyrederek dolaşmak çok zevklidir.

Birden gazeteci çocuklar sokak aralarından kıpkırmızı ter içinde fırlayacaklar. Çevik bacakları

ile çağırıldıkları zaman bile durmadan, ta uzaklarda kendilerini dört gözle bekleyen havadis meraklıları varmış da bir gazeteye bin papel vereceklermiş gibi koştuklarını göreceğiz. Tramvaylar daha hızlı gidecekler... Küçük şapkacı kızları, yanmış çorapsız bacaklarında çevik adaleler, esmer çukurlarla rüzgâra karşı fistanlarını tuta tuta koşacaklar. Arabacılar, boyacılar, limoncular, küfeciler, onlarla alay edecek. Küçük kızlar;

– Haydi vire kale! diyecekler. Nerede ise Beyoğlu'ndan sis kalkacak, şehir kendini gösterecek. Bu nerede ise kendini gösterme hâli sis başladıktan saatler saati sonra olur. Ondan evvel dediğimiz gibi, müthiş bir hava hepimizi eziyor, sıkıyordu. Bir limonataya değil paramızı, hayatımızı verecek bir halde dolaşıyorduk. Yolum Yahudi mahallelerinden geçerdi. Bu kıvrak, şen, garip, her şeyi meydanda, her şeyi gizli, pis, pisliği nispetinde canlı, yaşadığı hissedilen mahallelerde bile bu saatlerde bir sessizlik vardır. Eski İspanyolca jargonunda bile nihayet, bir Hindistan racasının maymunlarıyla oynarken söylediği esrarlı lisanın hafifliği kadar bir hafiflik kalmıştır.

Artık, Beyoğlu'ndayım. Hava artık insanı yürütmeyecek kadar ağır. Kaldırımlara insanlar sinek kâğıdına sinekler yapışır gibi yapışıp kalıyorlar. Ben de bir camekânın önünde kaldırıma yapıştım. Dükkânın önünde üç kişiydik. Biri bir itfaiye çavuşu, ötekisi kıranta bir Rumdu. Evvela Rum konuştu. Gözleri kadın korselerindeydi.

– Hava çok ağır, dedi, sabahleyin barometre durmadan düşüyordu.

İtfaiye çavuşu cevap vermedi... Adama, "Düşüyor da kırılmıyor mu?" diye soracak sandım. Sormadı. Ben kafamı salladım. Evinde bir barometresi bulunması lazım gelen adama hem bilgiçlik, hem tuhaflık olsun diye;

– Cıva bile sevmiyor bu havayı! dedim. Rum pis pis güldü.

İtfaiyecinin gözü bir ipekli kombinezondan kaydı. Düşündü. Sonra bana döndü.

– Sen bekâr mısın? dedi.

– Bekârım.

– Sen barba?

– Evet, çavuş.

Çavuş ikimizi de süzdü.

– Ben de! dedi.

Sustuk. Muhakkak barometre hâlâ düşüyordu. Sanki bütün dünyada ses sada kesilmişti. Belki de şehirde terlemeyen hiç yoktu.

Yine itfaiye çavuşu konuştu.

– Şu bizim olsaydı, dedi.

Gösterdiği şey sarışın bir mankendi... Ben gülümsedim. "Ne yapacaktı acaba mankeni?.." diye kendi kendime sormadım. Hava sıkıntılı, bayıltıcı idi. Meraksız mı meraksızdım. Neme lazımdı.

Çavuş:

– Ah şu benim olsaydı! Bir evime götürseydim onu...

Sarı saçlı, ince kaşlı, çekme burunlu, badem gözlü manken hafifçe gülüyordu. Başını bir tatlıca yana eğmişti.

Çavuş;

– Değil mi beyim? dedi. Şu bizim olsaydı...

Hava ağır, sıkıntılı idi. Kocaman kocaman ter taneleri döküyorduk. Kıranta Rumla birbirimize bakıştık.

Ben;

– İyi olurdu, dedim, uzaklaştım.

Arkamdan Rum da camekândan ayrıldı. İtfaiye çavuşunu mankene, kombinezonların ipine, ipliğine bıraktık.

İZMİR'E

İçki, sevgili, ev, aile, arkadaş, eğlence, dünya işleri, bir aralık fikir bile... hepsi, hepsi zarına iğne batırılmış, cıgara tutulmuş kırmızı, yeşil, sarı, turuncu balonlara döndüğü günlerimiz olur. Her şey rengini, uçarılığını, sevincini lahzada boşaltır. Öyle zamanlarımız olmamasına imkân mı vardır. Balonlarına hiç iğne batırılmayan insanlar da yaşıyor. Onları gün olur kıskanır, gün olur küçük görürüm.

İşte, bütün balonlarına iğne batırılmış bir baloncu gözüyle sokaklardayım. Dün kendini beğenmiş sevgilimden, gece bir hiç için beni kıran arkadaşımdan, biraz önce evimden, akşamleyin cesareti, nikbinliği, aşkı, sabaha karşı bin türlü olur olmaz fikir, his, saçma, delilik nöbetlerini kanımda uyuşuk uyuşuk döndüren içkiden, evin kapısından çıkar çıkmaz kendimden tiksinerek sokaklardayım.

Ne de soğuk bir mayıs günüydü. Manavlardaki kirazlar, bize daha aylarca gelmeyecek bir baharın memleketinden bizimle alay etmek için gelmişlerdi herhalde. Kilosunun fiyatına bir fakir ailenin bir hafta fit olduğu çilekler ne çirkin şeylerdi!.. Hıyarlar, marul denilen yağlı yapraklar da ateş pahasınaydı. Mayıstan, dostlardan, yemişlerden, Hristaki Pasajı'nın güllerinden, zambaklarından elaman! Nerede dinleneceğim? Yine mi meyhanede?..

Ölüye ağlayamayan insanların huzursuzluğu

içindeyim. Gülenlere kızıyorum. Halbuki ben yaşamayı severim, delicesine! Öyle şeyler bana vız gelir ki, günler boyunca. Düşmanlıklar, iftiralar, yalanlar, ekmek parama göz dikenler, gidip sevgilime beni yerenler, hepsini hepsini sevdiğim günler, saatler vardır. Bütün kinim yirmi dört saat sonra eski zaman havuzları gibi sakindir. Ama bugün yemişlere, çiçeklere bile düşmanım. Karanfil satan adam gülüyor. Ötede simitçi gülüyor. Benden başka hepsi mesut. Topunuzun Allah belasını versin!

İçimde geçmiş bir sarhoşluk, bir uyku ihtiyacı var ama, vaktinde bile uyuyamam. Ah, bir uyusam! Yeniden hayat bulacağım. Hem yürüyorum, hem uyuyorum, hem de durmadan uyandırılıyorum. Bir gestapo beni uyutup uyandırıp cevabını veremeyeceğim bir sual soruyor. Bu işkence dursun. Durmuyor. İnsanoğlunun o tabii hali bir türlü geri gelmiyor: O tatlı deniz, o balonlar, o yelken, o güneşler içinde kumluk...

İçimize böyle, herkesin kendine göre bir Hamlet'i girdiği zaman, yalanlara pek yakınızdır. Şu dakikada iki çift güzel söze, yalan da olsa, inanabiliriz. Demek bu hal insanın çok akıllı olduğu an değil. Aptallık, delilik ânıdır da diyemiyorum. Bu an usturanın üzerinde durma ânıdır. Bir nevi Sırat köprüsü.

Bu anları yaşayan her insan, şifasını da kendi bulur. Kimi bir duş yapar, kimi sokakları sersem sersem dolaşır. Kimi bir kerhaneye gider. Kimi meyhaneye koşar. O ânı geçirmeye çalışır. En iyisi, geçirmemektir. Daha doğrusu kendi kendine bulunmuş bir usulle işin içinden çıkıvermekle iş bitmez. Sonra bu kötü bir itiyat olur. Uyku ilaçlarına alışan uykusu kaçıklara döner insan. Bırakmalı, o an hükmünü, saltanatını sürsün, bir-iki tel saçın ağarmasına, üç-beş çizgiye mal olsun daha

iyi. Çünkü, nasıl olsa gelip geçecektir. Geçmezse?.. Ne içki, ne afyon para eder.

Geçerse... Birden çiçeklerin kokmaya başladığını, kirazların kızardığını, çileklerin insanlar için olduğunu, mescitlerin fukaralara, tereyağlı, dilli sandviçlerle şu al al, sarı yağlı, buzlu gibi bifteklerin zenginlere ayrıldığını ne kadar düşünürseniz düşünün, güzel bir hal, çaresi beyninizden avuçlarınıza, parmaklarınıza değer gibi olur. Hiç olmazsa, fikirle mesut olmasanız bile, insanoğlu kudretini damarlarınızda duyarsınız. Her çare insanların avuçları içinde, bileklerindedir artık. İşte tam bu sırada üç-beş gün evvel okunmuş bir kitabında, Balzac;

"Düşüncelerinde hiçbir kımıldama yoksa, düşünceliler kendilerini düşüncesizlerden daha ileri sanmasınlar" der.

Böyle günlerin birindeydim. Beni yaşamaya çağıran hiçbir şey yoktu. Ben bu dakikalarda içki içmem. Benim huyum da yürümektir. Burnumun dikine, her yerden dakikasında bıkarak yürürüm. Hayvanlar, insanlar, bahçeler, ıssız deniz kenarları bulurum. Yeniden doğarım. Bugün de öyle oldu. İki insanla iki tavşan, biri yapma, biri sahici iki kuzu, insanların ümitlerinin ölmediğini bana fısıldadılar. Onların hüznünün faciasının büyüklüğü, benim bu insan yemiş fikir tiksintimden ne kadar asildi. Asalet insanlardan çoktan kalktı. Ama o tuhaf kelime ne tüccar evlerine, ne kasap, ne komisyoncu karılarına, ne lokantacı suratlarına, ne büyük apartmanlara, ne de büyük orospulara, büyük insanlara geçti. Asalet, ümitlerimize, hüzünlerimize, yalnız fakir insanların ümitlerine, facialarına gelip kondu. Onu ne okumuş suratlarında, ne kitaplarda, ne eşyalarda, ne de hareketlerde aramamalıyız beyhude.

Çiçeklerle meyvelerini sinirlendirince balıkçı

dükkânları hırslanır. Kendileri balıkçı olmayıp da balık satan esnafı da severim. Geçimini oltasıyla kazanan balıkçılardan daha az elbet. Hele o mermer yalaklı balıkçı dükkânlarının önünde canlı cansız yarım kilo çiğ karidesle, üç-beş pavurya, dört-beş limon, iki düzine tarak satan posbıyıklı, akşam vakti üç-dört kadeh atmak için çalışıyormuş gibi halleriyle fukara Rum satıcıları... Onların sepetleri, karidesleri, pavuryaları, tarakları hiçbir zaman çilekle gülün ettiğini bana etmediler. Hele hele hiç gülmediler. Denizaltı rengiyle titreşen, sepetlerin örgülerine kıldan ince ayakları ile tutunmaya çalışan bu hâlâ canlı deniz dibi hayvanlarının talihine de üzülürüm. Üzülürüm a, yine de bana öyle geliyor ki, bu hayvanlar, ekmek parasına çalıştığı halde iki kadeh rakı parasına çalışırmış gibi duruşu şairane bir düşünce veren Barba'yı bizim kadar seviyorlar da onun için tutuluyorlar...

*
* *

Tavşanlar bir kafes içindeydi. İki hamal çocuğu, bir madam. İki tıraşı uzamış adam. On, on iki yaşında, saçı örgülü bir kız, ben, kafesin içindeki, kulaklarını sırtlarına yapıştırmış, bize hayretle, korkuyla bakan tavşanları seyrediyorduk. Tavşandan çok sıçana benziyorlardı. Küçük kız, kafesin başındaki kadına;

– Sıçan mı teyze bunlar? diye sordu.

Kadın;

– Hiç fare olur mu bunlar kızım, görmüyor musun, tavşan! dedi.

Küçük kız güldü. Başını tavşanlara doğru uzattı. Pembe diliyle çürük dişleri arasından incecik bir sevinç, dostluk sesi çıkardı:

– Dididididididididi...

Ben;

– Hanım teyze, dedim, satıyor musun?

– Satıyorum oğlum. Sekiz taneydi. İki tane kaldı... Bizimkiler İzmir'e gittiler, ben de gideceğim de... Kafesi de satarım. Yol parası yapacağım.

Son cümleyi söylediğine pişman oldu. Kıpkırmızı kesildi:

Bir madam;

– Ama bunlar çok çocuk yapıyor, duvar da deliyor! dedi.

Kadın cevap vermedi. Boynunu büktü.

Tavşanları satan kadının sırtında üvez rengi bir yeldirme vardı. Yüzü, beyazın maviden pembeye doğru kaçan başka başka renkleriyle doluydu. Yanaklara doğru beyaz pembeye kaçıyor, göz altlarına doğru mavileşiyor, ancak sütte görülebilen bu beyazlık oyunları içinde, yüze temiz, ihtiyar bir mana veriyordu ki, insan ister istemez ninesini, bir zamanların temizlik, müsamaha, iç bekâretiyle ihtiyarlayan iyi kadınlarını hatırlıyordu. Artık kadınlar ihtiyarlamıyor, çirkinleşiyorlar. Erkekler de öyle ya! "Bir zamanlar kadınlar işte böyle ihtiyarlardı" diye düşündüm.

Kadın bizden utandığı için, hep tavşanlarla uğraşır gözüküyordu. Tavşanların burnuna çok çamaşır yıkamış kalın bir şahadetparmağı dokunduruyor, gülüyordu.

Hamal çocuğu;

– Bizim Elaziz'de doludur tavşan, dedi. Bunlar sıçana benziyor. Bizim oradakiler eşek kadardır.

Öteki hamal çocuğu;

– Dehe çüş! dedi.

Kadın onlara dostça baktı.

– Bunlar daha yavru, dedi, büyüyecekler.

Tavşanlar bize, biz tavşanlara bakıyoruz. İzmir'e bilet parasına satılan tavşanlar burunlarını

bir düziye kafesin tellerinden çıkarıyor. Hay anam şu dünya! İzmir'e bilet parası! Yüzü nineleri-mizi hatırlatan üvez yeldirmeli ümitli kadın!

Kafamdaki kabarcık deliniyor; sarı, cerahatli bir suyun kafamdan aktığını duyuyorum. Tavşanları seviyorum. Bir kişi bile olsan dünya yüzünde, beni yaşamaya çağırıyorsun. Seninle beraber İzmir'e gitmek için ümitliyim. Satalım tavşanları. Biz büyüdük! "Torunuma götürecektim. Bilet param yok. Ne düşünmüştüm, ne oldu, bak şu dünyanın işine! İzmir'e güverte bileti için büyütmüşüm..." "Sana hayırlı müşteriler nineciğim."

Şimdi yollar daha başkaydı. İnsanlar yalnız yalan söylemezlerdi. Ben bahtsız mıydım? Değil! Ben ümitsizdim. Ninem benden milyonlar defa daha bahtsızdı ama, ümitliydi. Yaşasın ninem, yaşamak sevinci, İzmir'e güverte seyahati, ümit!..

Tenha tramvay yollarına düştüm. Yedi tane çocuk gördüm. Tramvay yoluna eğilmiş bir şeyler yapıyorlardı. Gülüşüyorlardı. Yanlarına sokuldum. "Herhalde" diyordum, "bir tırtıllı kuruşu rayın üstüne koyacaklar, tramvay üstünden geçecek, kuruşun bu yeni şekline gülmek için toplanmışlardır. Göreyim ben de şu kuruşu hele." Bir de ne göreyim? Tavşanların gözü hayret ve korku ile doluydu ama, yine sevinç içindeydiler. Ara sıra sevimli çeneleriyle yeşil otları didikliyor, ihtiyar kadının parmağını kemirmeye çalışıyorlardı. Şimdi şurada bir eşşek kadar çocuğun elinde gözleri donuk, yarı baygın –bana bir kuruş kadar ufak geldi– bir yavru fare vardı. Ayaklarının birisi taşla ezilmişti ama, capcanlıydı. Onu rayın üstüne koyuyorlardı. Tramvay geldi. Hepsi çekildiler. Koşup fareyi kurtarmalıydım. Tramvay, yokuşu homurdanarak çıkmış, şimdi önümdeydi. İnsanın gözüne büyüye büyüye geliyordu. Çocuklarla beraber farenin idamında ister istemez hazır bulundum. Tramvay ge-

lip geçti. Çocuklar koşuştular. Fareyi tramvay çiğnememişti. Fare belki de can havliyle rayın iç tarafına kaymış, kurtulmuştu. Eşşek kadar çocuğun elinde hâlâ bakıp duruyordu.

O eşşek kadar oğlan;

– Vay anasını!.. Kaydı fare be! dedi.

Yeniden rayın üstüne hayvanı yerleştirdiler. Bir başka tramvay homurdana homurdana geldi... Ben yürüdüm gittim. Belki de idam cezası yine yerine getirilememişti.

Fare pis hayvandır, diye düşündüm. Çok zararlıdır insanlara... Hastalık da aşılar. Ama nasıl sevdim bu fareyi, nasıl acıdım bu fareye. "Zavallı yavrucuk" dedim. Eşşek kadar çocuklara, "Alçaklar!" diye söverek yürüdüm. Kadından aldığım ümidi tramvay yoluna koymuş, fareler idam ediyorduk.

Kuzuya akşamüstü, kalabalığın en civcivli zamanında Doğruyol'da rastladım. Bir kuzu, yere çömelmiş geviş getiriyordu. Üstüne, tüyleri arasına bir kâğıt konmuştu. Bir cıgara paketinin yırtılmış kâğıdı üzerinde şu cümle kurşunkalemle yazılmıştı:

"Canlısı 15, cansızı 7,5 lira."

Canlı kuzunun yanında, ufacık bir başka yapma kuzu vardı. O dört ayağı bir tahta üzerinde ayakta sevimsiz, boncuktan gözleriyle donuk donuk bakıyor, canlısı dünyadan habersiz geviş getiriyordu. Adama baktım. Bir köy hocasına, semtsiz bir Boğaziçi iskelesi bilet memuruna benzeyen bir adamcağız, gayet pişkin gibi gözükmeye çalışan, oldukça da muvaffak olan bir eda ile hiçbir şey söylemeden, büyük bir mağazanın kenarına çömelmiş, başparmağı çenesinde, iki parmağının arasında cıgara, kuzulara bakana hiçbir şey söylemeden oturuyordu. Yamalı bir paltosu vardı. Bu paltonun yakası aynı kumaşın pek yenisiyle değiş-

tirilmişti. Geçenler bir kuzuya, bir adama bakıyorlardı. Adam başparmağı çenesinde kuzulara bakana pişkin pişkin bakarak cıgarasını içmekteydi. Tepesinin çok seyrelmiş saçlarından pul pul bir yanık deri gözüküyordu. Saçlarının rengi güneşten atmıştı. Yanık yüzünde yağmurlu havalarda köylü yüzlerinin uçukluğu, derin çizgileri vardı. Soranlara, hiçbir şey söylemeden kuzunun üstündeki cıgara paketi kapağını gösteriyordu.

"Canlısı 15, cansızı 7,5 lira."

Bu adamı da sevdim birdenbire. Demek benim dünyada dostlarım vardı? Daha yaşayabilirdik. Beyhude yere, iftiracılar, namussuzlar, yalancılar, birbirinin ekmeğini kapanlar için, insanları, yaşamayı hor göremezdik. Tavşanları satan ninem vardı. Ölmüş oğlunun canlı kuzusuyla cansız kuzusunu, bu akşam ölesiye içmek için satan bir adam vardı sokakta. Dün paltosunun yakasını yenileyen bu adam, o da mı başını alıp iyi kadını da bırakıp İzmir'e gidecekti? Sokuldum. Yırtık paltosunun yepyeni geçirilmiş yakasına baktım. Başını kaldırdı. Güldü.

– Ağam, dedim, sen de mi İzmir'e gideceksin?

KIŞ AKŞAMI, MAŞA VE SANDALYE

Odanın sessizliği, bir sandalyenin duruşu, duvardaki saatin tik tak'ı sinirime dokunuyor. Dışarıda kar artıyor. Pencereden görülen manzara dondurucu. İçimden bir şeyler yapmak geçiyor. Ama biliyorum ki, hiçbir şey yapamayacağım.

Atlasam bir vapura, şehre insem, diyorum, şehir umutların, tesadüflerin, tehlikelerin, gürültülerin içinde her zaman elimin altında bulunan bir sergüzeşt tombalasıdır. Sokarım elimi bir torbaya, çekerim 77 numarayı çinko, 19 numarayı tombala!

Şehirden tam dokuz mil uzaktayım. Dört tarafım su içinde. Kar, azala çoğala yağıyor. Bir horoz ötüyor, bir çocuk hindi güdüyor. Çan çalıyor, uzaktan bir araba sesi duyuluyor. Tekrar horoz ötüyor.

Bu boş sandalye birdenbire doluvermeli. Kim gelip oturmalı? Hiç kimseyi istemiyorum. Ama sandalye... Bir insan bekler gibi duran sandalye? Onu yapan sandalyeci yaman adammış doğrusu. Sandalyeye insan bekletmesini bilmiş.

Bir portakal soyup yiyorum.

Bir ara dalmış olacağım ki, saatin sesi durmuştu. Gene başladı. Kar gene ufaldı. Mangalın maşasında da sandalyedeki hal var. Birisi tutsun ucundan onu, bir kor parçasını alsın, –Adam üstündeki külü üflesin– cıgarama uzatsın kendini maşa. Bana öyle geldi ki, maşayı satan Çingene karısı Mecidiyeköyü sırtlarındaki kulübesinin

önünden bu maşayı elinde sallayarak kocasını çağırmış:

– Koca be! Bu maşa başka maşa be! Ateş ister tutsun durup dururken yerinde.

– A be, keçileri kaçırdın mı? Kehlibar be? Ne söylersin ipsiz sapsız öyle be?

– A be, derim ki, ateş ister bu maşa benden.

Bıyığına ak düşmüş kırk beşlik Çingenenin beyazı çok, karası bol, kırmızısı bir alay gözlerinden bir korku sıçramış;

– A be bizim karı oynattı, demiştir gibime gelir.

Halbuki Çingene karısı da benim gibi birdenbire bir maşanın duruşunu beğenmiştir. Duruşunu değil, duruşundan bir dost eli, hikâyeler anlatan, bir ahbap eli düşünmüştür, görmüştür. Kehlibar şair kızdır, dertli kızdır, yalnız kızdır, garip kızdır. Kocası kıskanç mı kıskançtır. Onu öteki kadınlarla maşa satmaya gönderdiği zaman evde dokuz doğurur.

Cıgaramı yaktım. Karşımda lapa lapa kar yağıyor. Birdenbire bir sevinç, kuvvetli bir sevinç hissi kaplıyor beni. Nereden geldi bu sevinç bilmem? Sıkıntımın içinde nasıl belirdi? Sıkı bir iskarpin içinde yumuşak minimini latif bir kadın ayağına benzer, bu sevinci ne etmeli?

Perdeyi sıyırıp karın hâlâ yağıp yağmadığını, yarın sabah mektebe giderken içleri al yeni lastiklerimle karları gıcırdatıp gıcırdatamayacağımı düşündüğüm çocukluk günlerimden kalma bu sevinci nereye asmalı; iki baş sarmısak bir nazar boncuğu ile?

Sonra kızılcık ağacının dibine kuş yemi, darı, mısır, buğday atılacak, evden bir elek getirilecek, eleğin kenarına bir sopa konup kaldırılacak! Sopaya bir ip bağlanacak, ip evin alt katındaki pencerede mavi mavi bakan çocuğa atılacak –ucuna

taş bağlanıp–, sonra eve girilecek, sac sobanın üstünde kuruyan mandalina kabuğunu sıcak sıcak ağza atıp pencere kenarında, kapana girecek serçe beklenecek...

Hey zavallı, budala çocukluk! Şimdi sen bile yoksun, sesin o kadar uzaklardan geliyor ki, "Mezardan çıkıyor bu ses" diyecek gibi oluyorum.

Rüzgâr damdan dama geçiyor. Kurşun bir kubbeden kayıyor. Gökte bir gölge belirdi. Camların buğusundan büyüyen bu gölge birdenbire bir karga oluverdi. Geldi, evimin karşısındaki kiliseye kondu. Hem de başka yer yokmuş gibi tam putun üstüne.

Yıldız, poyraz çılgıncasına esiyor. Şimdi darı taneleri gibi ufak ve sert bir kar, ölü gibi morarmış eski karların üstüne canlı, sarımsı bir renkle düşüyor.

Sokağa çıkmalı, bir kahveye gitmeli, İstanbul'a inmeli mi, inmemeli mi, diye düşünmeli. Bir vapur kaçırmalı. Sonra ortalık kararınca, bastona dayana dayana eve dönmeli. Oturmalı, okumalı. Hep aşk hikâyeleri okumalı. İnsanların birini sevmeye buradan başladığını sanmalı. Kapanmalı yalnız kendi kendimize düşünen varlığımıza, hayatımıza. Dışarıya burnunu bile uzatmamalı. Ne mangallıyı, ne mangalsızı, ne kaloriferliyi, ne ateşsizi, ne hastayı, ne açı düşünmeli; salmalı kendini hülyaya, gerine gerine aşk hikâyeleri okumalı...

Beklesinler dursunlar maşa ile sandalye. Eşşekler! Kuşlar hâlâ gökyüzüne fırlayıp yere keskin gözleriyle bakadursunlar. Bakalım bir lokma, bir tek darı tanesi görebilirler mi?

Kar yağıyor. Kimi kürkü, kimi çizmesi, kimi lastiği, kimi çivili kundurası, kimi bastonu ile evine dönüyor.

Berbat şey şu kış! Kötü şey, kötü! Bakma şatafatına! Bakma manzarayı İsviçre'ye çevirişine...

Kalktım. İnsan bekleyen sandalyeyi masanın altına sürdüm. Sonra mangalın üstünde el bekleyen talihsiz maşayı külden çıkardım, mangalın kenarına yatırdım. Kar da, rüzgâr da durmuştu. Köyün içinde ses sada yoktu. Gökyüzü kapkaranlıktı. Orada uzun, bitmez tükenmez bir kış gecesi durmuş dinleniyor, yeniden kar topluyordu. Önce pencereyi, sonra ağzımı açtım; kış gecesine sunturlu bir küfür. Kumkapılı bir Ermeni balıkçı küfrü salladım.

BİR BAHÇE

Bir şehirde senelerce oturulur. Bıkılır. Usanılır o şehirden; her yerini gördüm, tanıdım sanılır. Ama daha ne görülmedik insanları, ne görülmedik sokakları, her gün önünden dört-beş defa geçtiğimiz halde iyice göremediğimiz binaları vardır.

Birden kafamızı kaldırır, "Ben bu binanın, sırtında böyle insan büyüklüğünde heykeller taşıdığını bilmezdim" deyiverirsiniz.

Bir gece eve geç kalmış, daha doğrusu eve gitmek canım istememiş, sarhoş, hayattan bezgin, Beyoğlu civarında bir otelde yatmıştım. Işığı söndürüp yatmadan evvel pencereyi açtım. Pencere önünde bir cıgara tüttüreyim, dedim. Ilık bir sonbahar gecesiydi, odanın içine bir yaprak kokusu ile beraber bir tatlı sessizlik giriyordu. Önümde, odanın pencerelerinden sızan ışıkların gösterebildiği kadar bir bahçe vardı. Birtakım büyük ağaçların sallandığını, birçok yaprakların bana doğru gelip, sonra benden kaçtıklarını duyuyordum. Pencere önünde dimdik durmuş, kocaman ağaçların tepesine bakıyordum. Yıldızları ilk defa seyretmiyordum, ağaçların tepesine serpiştirilmiş yıldızlarda bir başkalık vardı.

İnsanlar yıldızlara tesellilerini, ilahlarını, aşklarını, talihlerini salısalıverdiler. Yeryüzünden Cazibe Kanunu'nun o muhteşem oyuncaklarına bıraktıklarımızdan bize gelenleri alırken de, muhakkak bir şeyler veriyorduk. İşte o akşam pencerenin önünde dimdik durup gökyüzünü seyrederken

de kendimden bir his yağmuru bırakıyordum. Akılsız da düşünülür mü? Bende o hal vardı, hisler aklın bir coşkunluğu değilmiş, ayrı, akıldan apayrı şeylermiş gibi ayrılıp yıldızlara gidiyorlardı. Duyduklarımı tahlil etmek lazımsa sevinç, keder gibi hisler değildi. Onlar bir, ama, başka bir şeydi. Sanki onlardan yağan bir yağmurdan ıslanmış gibi üşüyor, elim el tutmak istiyor, aklım akıl istiyor, dudaklarım bir çikolata, bir şampanya, bir kâğıt helvası tadının eksilmiş hali –tat, koku hakikatıyla değil, burunla değil; tüyle, deri ile, tırnakla, kirpikle anlaşılabilen, yahut da böyle şeylerle bile anlaşılamadan rüyaya kadar kaçan bir gerçek olup– değiyordu.

Gecenin içine ipince bir İstanbul minaresi, bir kır kahvesi, bütün bir mayıs günü çizgilendi. Yanımda birisi olsaydı, ağlayacak kadar mesut olurdum. Kimsesiz, terk edilmiş, işsiz, serseriydim. Şimdi, geçmiş ağustos öğleleri, akşamları, mavi deniz, karpuz kokuları duyuyordum. Halbuki buraya girmeden evvel her şeyden tiksinmiş, çok uzakta da olsa bir intihar havası koklamıştım.

Uzakta, yaprakların arasında sönmek üzere kırmızı bir ışık vardı. Bu ışıktan yıldız karanlığı kadar latif bir karanlığa, bu karanlıktan bir yıldız kokusuna doğru kayıyordum. Bu ışıkla şimdi yalnız değildim. Birer birer birçok şeyler geri dönmüştü. Dünyamı kurmuş, beraber bir dünyanın zevkini –isterse acısını– çekmeye hazır, bayram sabahlarında yeni elbiseler karşısında çocuk heyecanları duyuyordum.

Pencerenin pervazına oturup tekrar gökyüzüne baktım. Yıldızlardan bir tanesini seçtim. Maviden turuncuya, turuncudan maviye kaçan bin bir renk oyunu içindeydi. Biliyorum, önümde ne bahçe vardır, ne ağaçlar... Sarhoşum, uykusuzluk,

yorgunluk, bahtsızlık bana uyanık rüya gördürüyor. Belki seni de görmüyorum yıldız!..

Cıgaramı pencereden dışarıya attım. Soyundum, ışığı söndürdüm, yattım. Hemen uyumuşum. Sabahleyin çok erken uyandım. Gözümü açar açmaz, karşı pencereden gözlerime öyle güzel, bakımsız gibi bir koruluk ilişti ki, hayretler içinde kaldım. Önümde büyük ağaçlar, hışırtılar içinde sessiz küçük yollar, değişik değişik ağaçların, değişik renkte yaprakları, kırmızıdan, çürük renginden sarıya, yemyeşile, koyu açık yeşile, hatta beyaza kadar dönen bir kuru yaprak mahşeri, sabahın hafif sessizliğinde bir bahçe vardı. Harikulade bir bahçe! Latif bir koruluk. Artık rüzgâr da yoktu. İnsanın içini hem üzen, hem de açan bir sessizliğin göbeğindeki bahçe, insana alabildiğine uzaklara, deniz kenarlarına, yahut da sabah mahmurluğu içinde genç kızların uyukladığı bir kız mektebine kadar gidiyor hissini veriyordu.

Hep önüme bakarmışım herhalde ki, sağıma bakınca bir kilise gördüm. Kapısında milyonlarca yaprak hafif hafif kaynaşıyor. Mihverleri etrafında dönüp kilisenin üç-dört ayak merdivenine tırmanıyorlardı. Kilisenin yanında alt katlarının pencereleri demir kanatlı, sis içinde kunt bir bina, bir karton satıh halinde yükseliyordu. Şimdi birden bu manzaranın gözümün önünden silineceğini, bu hayallerin püf deyince sönen mumlar gibi söneceklerini, yahut da müthiş bir rüzgâr çıkıp, bahçenin içindeki sisi önüne katarken ağaçları, yaprakları, kiliseyi, şatoyu da beraber alıp hızlı hızlı kaçacağını sandım.

Az sonra bu rüzgâr çıktı ama, düşündüklerim olmadı. Bahçe, binalar durdu. Ağaçlar sallandı. Sis yalnız başına çekip gitmeye başladı. Bahçeyi, şimdi yer yer şuradan buradan yol bulmuş gelmiş sarı yıldızlı bir güneş ışığı sarmıştı. Cıgaram pen-

cereden dışarıya masmavi koşuyor, bir adım ötemde bir güneş fırtınasına tutulmuş gibi tozlar, altın daireler halinde kaynaşıyordu. Bahçenin yaprakları da bana doğru geliyor, penceremin altından bana kadar nasıl tırmanacaklarını söyleşerek birbiri üstüne yığılıyorlardı. Ötede, küçük sessiz yolların nihayetinde başka renkte yapraklar kaçıp giden madeni bir renk almış, şişe vurarak bir başka sesle konuşuyorlar, yuvarlanıyorlardı. Küçük, sarı başlı cüceler gibiydi her şey. Bahçe böyle mahlukatla doluydu. Sonra ağaçları kuşlar doldurdu. Onlar da bayramlarını yaptılar. Kurbağa sesleri duyar gibi oldum. Halbuki, bu mevsimde kurbağalar suların diplerindeki uykularında, havuzların o artık mavi denemeyecek sularının çürük yeşili taş kesilmiş sükûtuna dalmışlar. Mayısların, haziranların söğüt altlarının daüssılasında uyuşup kalmışlardı.

Ama kargalar vardı. İnsana düz, karlı ovaları hatırlatan boğuk tren sesli kargaların yüksek dallarda gagalaştıklarını, kavga ettiklerini, sonra da bağrışıp çağrıştıklarını duydum. Mısırsız tarlaların feryadını, bir kıtlık marşını besteliyorlardı.

Birdenbire bir tramvay çanının sesini duydum. Demek bu garip bahçenin ötesinde, bildiğim İstanbul yolları, bildiğim, her gün gördüğüm insanlar vardı. Bu, belki de ilk tramvaydı. Vatmanın kulaklarını örten yün başlığı, biletçiyi, uyku sersemi biletçiyi, ilk tramvay arabasının çalışkan insanlarını, çoluk çocuğunu görür gibi oldum. Silkindim. Sanki mumlar söndü, bahçe önümde durduğu halde uzaklaştı.

O zaman anladım ki, ben Beyoğlu'nda "....." otelindeyim. Bu bahçe de İngiliz Sefarethanesi'nin bahçesidir.

BİR İLKBAHAR HİKÂYESİ

İlkbahar bir bayram, bir uyanış, bir mucize, bir çılgınlık, olamayacak gibi duran bir şeyin oluşu; ilkbahar şu, ilkbahar bu... Kuş, papatya, gelincik, çayır, çimen, ağaç, çiçek, mimoza, zakkum, su sesi, hindiba, Çingene, kuzu... Klasik ilkbahardır. Unuttuklarım da çoktur a, en mühimi nisan, mayıs güneşi.

Yaşı kırkı aşmış bir adamın mevsimler içinde ilkbaharı biraz üzüntü ile duymamasına imkân yoktur. Eski çılgınlıklar nerede: Nerede o, birdenbire bir genç kız elinden, bir genç kız rüzgârından sararma, o yürek çarpıntısı? Şu ömrü mevsimlere benzetenler iyi etmişler doğrusu. Herkesin bir ilkbaharı, bir yazı, güzü, kışı oluyor işte. İnsanın ilkbaharı, öteki hayvanlara bakarsak geç başlıyor. Bir at bir yaşında, hadi iki yaşında ilkbaharındadır. Bir kuzu, altı ayda koç olur. Ama insanoğlu ilkbaharını yirmisinden önce pek idrak edemez. Yirmiden evvel idrak edilen ilkbahar, bir yalancı ilkbahardır. Ben böyle bir yalancı ilkbaharın hikâyesini yazıyorum:

Tam otuz sene evel on iki yaşındaydım. Anadolu'nun bir şehrinde bulunuyorduk. Babam memurdu. Şehre bir yaz sonunda gelmiştik. Kötü, insan boyu karlı bir kış geçirmiştik. Sonra bir gün bahar geliverdi. Karlar eridi. Karlar eridi ama karları eriten güneş değildi, yağmurdu. Bu Anadolu şehrinin ilkbaharı kırk ikindi yağmurlarıyla başlardı. Sabahleyin parlak mavi bir gökyüzünde, ısıt-

mayan, güneş vurmuş kar gibi soğuk bir güneş görünürdü. Saat daha on biri bulmadan doğudan mı, batıdan mı, kuzeyden mi bilmem, bir kara bulut peyda olur, on dakika sonra bardaktan boşanırcasına bir yağmur bütün gün tıkır tıkır, şakır şakır durmadan yağardı. Odamın penceresinden "Karaçayır" dedikleri bir koyu yeşil ova görünürdü. Göğün her rengini deniz gibi emen bu çayırın renk oyunları da olmasa, evden bir deli çığlığı ile fırlamak işten değildi.

Bütün kış hastalıktan başım kalkmamıştı. Sokağa çıksam başım dönerdi. Bu garip, yağmurlu, kara bulutlu, dörtte üçü kapanık havanın içinde, öyle insanı avucuna alıp sıkan bir de ilkbahar, toprak, insan, çayır, ağıl kokusu vardı ki, içimden hep bağırmak, ağlamak, sonra kaskatı katılıp kalmak geçerdi.

Bir sabah gözlerim tavanda, daha henüz hava kararmamış, şıkır şıkır dışarısı, yer yatağımda yağmurun ne zaman başlayacağını düşünüyordum. Birdenbire odanın içinden parlak bir kuş geçti. Yatağımın üstüne oturdum. Kuş bir daha geçti. Sonra sağdaki duvarda bembeyaz bir şerit oynadı, kayboldu. Gözlerimi ovaladım. Açtığım zaman, duvarda bir parlak daire titreye titreye, sanki yerine yerleşmeye çalışıyordu. Bu, bir aynanın duvara vurmuş ışığından başka bir şey değildi.

Yataktan fırlayıp pencereye dikildim. Bizim evin yüksekteki bahçesi, alttaki evin bahçesine bakardı. Odama ayna, muhakkak oradan tutuluyordu. Pembe şeftali çiçeklerinin arasına bir hasıra oturmuştu. Arkasına bir sandalye koymuştu. On altı, on yedi yaşlarında bir kızdı. Pencerede kalakaldım. Elindeki aynanın ışığı gözüme değdikçe, ellerimi yüzüme kapamıyor, gözlerimi kırpmadan dimdik bakıyordum.

Ertesi gün, benim de elimde bir ayna vardı. O, ince ince gülerek, gözlerini aynamın aksinden kaçırmaya çalışıyordu. Bu oyun, hiçbir zaman yarım saatten fazla sürmez, o, bahçeden evine saçlarından yağmur damlaları dökülerek girer, ben yine yatağıma dönerdim. Ertesi gün yine güzel bir sabah başlar, yine önce onun aynası odamın duvarında koşar, sonra yerine ,yerleşmek ister gibi titreye titreye duvara asılır kalırdı. Yine ben gözlerimi kırpmadan onun ayna ışığına, o gözlerini güzel elleriyle siper ederek benim ayna ışığıma bakardık. Sonra yine kırk ikindi yağmuru başlardı.

Başka hiçbir şeyle ilgim olmadığı için, bir sabah evimizin önünde bir yaylı araba durunca şaşırmadım. Yalnız ben ayna oyununda iken annem tarafından yakalandım. Annem garip garip bahçeye, kıza, ayna ışığına, elimdeki aynaya baktı. Bana;

– Haydi, giyin! dedi.

Arabaya atladık. İki parça eşyamız arkaya bağlanmıştı. Babam, başka bir yere tayin edilmişti. Yola çıktık. Bir ormanın içinden geçerken, bulutların arasından bir güneş, ormanın yeni yeşermeye başlayan ağaçlarında bir göründü, kayboldu. İçimden, bir daha göremeyeceğim ayna ışığı geçti. Hüngür hüngür ağlamaya başladım. Babam;

– Nesi var bunun? dedi.

Ben annemin çarşafına kafamı gömdüm. Annem eliyle yüzüyle ne biçim işaret etti babama bilmiyorum ama, hiç ses çıkarmadılar. Bütün hıncımla, kimsenin bana sus demeye cesaret edemeyeceğini sezerek, istediğim gibi ağladım.

Şimdi, ilkbaharda odamın penceresine bir yerden kazara bir ışık vursa, o gün ilkbahar her insana yaptığı gibi bana da üzüntü ile dolu bir yu-

muşaklık, bir yerinde duramayış, bir yürek çarpıntısı verir. O zamandan bu zamana tam otuz sene geçti. Kimsenin yüzüne ayna tutmadım. Kimse yüzüme ayna tutmadı. Ama kazara bir ışık, bir ilkbaharda, odamdan parlak bir kırlangıç gibi geçiverirse, o gün ne ettiğimi bilmem.

SAKARYA BALIKÇISI

Harap bir kulübenin önünde durmuştuk. Hüseyin Ağa:

– Sen ne balığı bilirsin, bilsen bilsen uskumru, lüfer balığı bilirsin. Sana bu akşam yedireceğim kılçıklı balığın İstanbul'da olsan, lokmasını yemezsin. Ama köylük yerde bu balığın tadına doyum olmaz. Parmaklarını da beraber yedireceğim sana. Şu kulübenin hikâyesini de o zaman anlatırım.

Hüseyin Ağa'nın bu sözünden sonra, akşamı dar ettim. Akşamüstü güzel tereyağında kızarmış, içi az bir şey pembe, denizin hanos balığına benzer bir balık yediğimi hatırlıyorum. Hüseyin Ağa;

– Bunların adına "Hösgün" derler oğul, demişti.

Daha sonra, Sakarya'dan, her biri ellişer, yüzer kilo gelen, hatta daha ağırlarını kasaba çarşılarında satılırken gördüm, tatmadım. Ama bu Sakarya balıklarının etinin lezzetinden ziyade, isimleri hoşuma giderdi.

Oklama, Cılpık, Hösgün... Sakarya balıkları isimleriyle beraber yendiği için lezzetlidir. Bu balıkların ince, gözle zor fark edilen kılçıkları vardır. İyi çiğnenirse mesele yok. Yutsan da ehemmiyeti yoktur a! Köylüler bu kılçığı hiç çıkarmadan yerler. O zaman da balık pek lezzetlidir. Galiba balıkların lezzetleri de bu kılçıklarında gizlidir. İnsana öyle gelir. Biz kasabalılarsa, çiğner durur, başparmağımızla şahadetparmağımızı dudaklarımıza

doğru götürür, bir şeffaf, ince teli almaya çalışırız. Böyle olunca da balığın lezzeti kaybolur.

Kasabanın soğan pazarına, her çarşamba günü kurulan pazara küçücük dere balıklarıyla beraber, Sakarya'dan tutulmuş seksen kara okkalık, ağızları kocaman, gözleri büyük, bıyıkları beyaz, derileri alaca, yarı ejderha, yarı insan, yarı yılan balıklar da gelir ki, kocaman baltalarla kesilip satılır. Bütün fakirler mahallesi erkeklerinin akşam ezanı vakti kınnaplara dizdirerek parmaklarıyla tutup sallana sallana mahalleleri boyladıklarını gördüğümüz zaman, Sakarya'da bol balık tutulmuş olur. İstanbul'da barbunya balığının 14 lira olduğu vakitlerde, bu balıkların kara okkası 5 kuruştur. Mahalleler misk gibi balık kokar. İnsan biraz İstanbul'u görmüş olursa, Anadolu'nun bu buzağı ve tezek kokan yerlerinde, bir Kumkapı meyhanesinden çıkmış gibi mesut, yarı sersem dolaşabilir. Etrafında küçük Rum kızları arar.

Çil sarı Boşnak kızlarının takunya şıkırdattığı, seslerin bir havan eliyle bir tahta kaşık şıkırtısı arasına sıkıştığı bu kasaba sokaklarında, ben ne zaman kara okkası çeyreğe bir balık kokusu duysam, Hüseyin Ağa'nın Sakarya balıkçısı hikâyesini hatırlarım.

Sakarya kenarı köylüleri balıkçı değildir. Kasabadan bıçkın, esrarkeş, serseri tayfası hava almak için çıkar, balık tutar, getirir kasabaya, satarlar. Bunların da sanatı balıkçılık değildir. Zamanına göre mal satar esnaftır onlar da! Yazın kavun, karpuz, portakal zamanı portakal, patlıcan zamanı patlıcan, badem gibi hıyar, sakız gibi kabak satarlar. Böyle arada bir akıllarına estikçe de, Sakarya'dan balık tutmaya giderler. Her çarşamba, pazar yerinde Sakarya balığı bulunmaz. Irmak balıkları, sepetle tutulan balıklarsa, zor bulunur. Fakat günün birinde nereden geldiği meçhul bir ba-

lıkçı gelip, Karapürçek'e yerleşmişti. Odun yardı, tarlalarda çalıştı, nalbanta yardım etti. Bir gün de köylüler baktı ki, Hüseyin Ağa'nın tarlası kenarına bir kulübe yapılmış, içinde de Muharrem yatar (Muharrem, bu muhacirin ismiydi).

Kalın kalın tüylü bıyıkları vardı. Danaların kafasını büken demir gibi kolları vardı. Ama hiç haşarı bir adam değildi. Otuz, otuz beş yaşlarında gözüküyordu. Kendine bazen çatan olursa;

– Eee, derdi, Her horoz kendi çöplüğünde öter. Siz isteseniz beni kovarsınız, döversiniz, söversiniz. Biz Allahın garip kuluyuz. Biz size bir şey edemeyiz! der, aşağıdan alırdı.

Kulübe yapıldıktan sonra, Muharrem, artık ıvır zıvır işlere pek bakmamaya başladı. Küçük bir sandal yapmış, kulübenin önüne bir de iskele kurmuştu. İki tarlanın arasına girmiş, Sakarya'nın üstüne üç metrelik bir de köprü kurmuştu. Asıl bu köprü görülecek şeydi. Muharrem'deki bütün esrar, zevk, güzellik, yalnızlık, sevgi telakkileri bu köprünün çerden çöpten parmaklığındaydı. O köprüyü, size nasıl çizsem bilmem. Evvela bir eğri, sonra bu eğrinin üstünde kaymakam için basamaklar; bir asma köprü taklidi. Sonra asıl mesele, parmaklıkta idi.

Kuru ağaç dallarıyla bunu belki de bir saat içinde bir örgü gibi örmüştü. Ama bakan, uzun uzun, dikkatle, zevkle çalışılmış, yapılmış sanırdı. Muharrem bunu çabucak yapmıştı. Muharrem'in gözünde köprüler bina etmek, güzel şeyler yapmak, balık tutmak, yaşamak, yalnız kendi elleriyle kendi düşünceleri, fantazileriyle bir dünya bina etmek arzusu, bu köprüden okunmaktaydı.

Hüseyin Ağa;

– Aha Muharrem, demişti, ülen bu köprü ne hoş şey! Kulübeden de güzel a! Hele hele şuraya da iskelecik mi yaptın? Bu ip ne be Muharrem?

Muharrem, ipi ağır ağır çeker, bir kasnağın yavaş yavaş yükseldiği görülürdü; içinden birtakım işkembelerin arasında, bizim karideslerden on, on beş defa daha büyük kıskaçlı hayvancıklar çıkardı.

– Ülen bu yengeçleri ne yapacan, Muharrem?

Muharrem;

– Satacağım ağa, derdi. Satamazsam ben yerim. Ama müşterisi var. Her gün götürürüm. Hani kasabadaki fabrika yok mu? Orada çalışan gâvurlar... Bunlara bayılır onlar. Bunun eti de dana etinden lezzetlidir, çavuş.

– Sus Muharrem, sus! O pis hayvanlar yenmez.

– Hele bir rakı mezesi olur, çavuş!

– Deme ülen!

Hüseyin Ağa, bir cuma günü Muharrem'le beraber, tatlı su ıstakozundan başka bir şey olmayan bu hayvanlarla bir binlik rakı içip de Muharrem'in kulübesinde sızdığı günden beri, her cuma âdetidir, küçük bir şişe alır, Muharrem'e damlar.

– Aha, millet cuma namazı kılarken bari şu hayvancıkları haşlamayalım. Hele bir yol bekle! derdi Muharrem'e.

Muharrem beklerdi.

Muharrem, artık yalnız balıkçılıkla geçiniyordu. Kış kıyamette onun sandalı akıntıya kapılsa bile, aldırış etmez, bütün gün ağ örer, köy çocuklarını toplar, ağları kaldırmaya gider, bir seksen okkalık yapışmışsa bütün köy, çocuk avazesinden çığlık çığlık inler; kasabaya araba koşulur, balık götürülür, 2 kuruştan satılıp 160 kuruş alınır, 80 kuruş çocuklara pay dağıtılırdı.

Köy, balık tutulduğu gün âdeta bayram eder, bazı da çocuk anaları Muharrem'e, "Yaban domuzu" derlerdi. "Çocuklarımızı balıkçı edecek!"

Muharrem bu işi becerecekti. Sakarya kenarında onun balıkçı kulübesine benzer kulübeler dizilecekti, onun köprülerine benzer köprüler yapılacaktı. Birtakım diri diri balıkçı çocukları peydahlanacaktı. Ama felek kâr etmedi. Muharrem ortadan kayboldu.

O kış, Hüseyin Ağa, romatizmadan yatmış, kımıldayamamıştı. Yüzü sapsarı, ölü gibiydi. "Eh, artık!" demişti, "günümüz geldi galiba."

Muharrem, çulu epey düzmüş vaziyetteydi. Hatta öyle ki, Hüseyin Ağa'nın, kenarına kulübesini yaptığı tarlasından bir miktarını satın bile aldı. Parasını da pahalı pahalı ödedi. Gelgelelim, Muharrem birdenbire ortadan kayboldu. Bir ay gözükmedi. Kapısı, bacası kapalıydı. "Ne oldu herife?" dediler. Köylü kısmı sonra Muharrem'i pek sevmez olmuştu. O da, "çocukları balıkçılığa alıştırıyor" diye.

Bir ay geçmedi. Muharrem domuz gibi bir karı ile çıkageldi. Karı ile hep Romence konuşuyorlardı. Ne lisandır bilmeyiz ki! Ne derler, ne ederler? Ama biz köylü kısmı, başka dil konuşanları dinlemeyi pek de severiz. Onlar konuşurlarken, dinlerdik. Şu lafın Türkçesinin bu demek olduğunu öğrenince, şaşar kalırdık. Balıkçılıkla iki kişi köylük yerde geçinmesine geçinir ama, pek de iyi geçinmez, oğul. Her gün balık çıkmıyor ki. Çıksa da para etmiyor. Okkasını bir kuruşa sattığı olurdu Muharrem'in... 25 kuruş araba kirası verirdi. 25 kuruş –köy çocuklarını anaları kendisiyle salmadığı için– öküz Recep'e verirdi. Kendine de, ya 30 ya 40 kuruş kalırdı. Sonraları o pavlikadaki Avrupalılar almaz mı oldu, yoksa kavga mı etti, ne oldu, bir fukaralığa düştüler: Ellerine 10 para ver!.. Eline geçen birkaç kuruşu ise, karıya verir oldu. Zavallı Muharrem'in sesi çıkmazdı.

Hüseyin Ağa;

– Ayağa kalktığım zaman, dedi, bahar gelmek üzereydi. Şöyle bir tarlada uzandım. Baktım, Muharrem'in bacası tüter. Sevindim, kulübeye girdim. Bir balıkçı çorbası pişirmişler. Bir peynirli mamalika sobanın üstünde sapsarı. Bir binlik şarap açmışlar. Karşı köyden Ali Ağa'nın mirasyedi oğlu, Muharrem'in karısı, Muharrem oturmuşlar, tütsülerler kafayı!

Muharrem;

– Kal Hüseyin Ağa, kal! dedi.

– Yook, kalmam ben Muharrem, dedim.

Kulağına da;

– Ben bu herifi beğenmiyorum, dedim. Pek yarenlik etmezsen iyi edersin.

– Ne yaparsın Hüseyin Ağa, dedi. İyi delikanlıya benziyor, hovarda çocuk.

– Hovardalığına hovardadır, dedim. Ama, yine sen bilirsin. İçime bir fenalık gelmedi ama, doğru bulmadım.

Köy, bir hafta sonra, karmakarışık oldu. "Köyün namusunu ayak altına aldı" diye sopalarla üzerine yürüdüler zavallının. Seslenmedi. Karısı kaçmıştı. Haftasına kasabada, Saliha Yenge'nin evine düşmüştü. Muharrem, gözümün önünde sandalına bindi. Sakarya'nın gittiği istikamete doğru küreklere asıldı. Arkasından taşlar yağdı.

KESTANECİ DOSTUM

Yirmi dört yaşında olduğunu nüfus kâğıdından öğrendiği zaman, aynanın karşısına geçti. Bu ayna, bir tütüncünün camekânlarından bir tanesindeydi.

Aynada gördüğü adama hayretle baktı. Şimdiye kadar böyle bir adam yüzü görmemişti. Şimdiye kadar aynaya kendini görmek için baktığını da hatırlamıyordu ya!..

Üstündeki elbiseleri ne zaman almıştı? Bu pantolonu ona kim vermişti? Sahiden bir ayakkabısı var mıydı?

Hayret! Sakalları da vardı. Gözü cilalı gibi parlıyordu.

Kasketinin yırtığından çıkmış kâğıt parçalarını kopardı. Aşağıya doğru sarkmış, tüy halindeki bıyıklarını sıvazladı. Yirmi dört yaşına girmişti ha! Demek üç sene evvel, o yirmi bir yaşındaydı? Neden o zaman o kadar çocuk yapılıydı? Askerde arkadaşları onu, "Çocuk!" diye çağırırlardı. O da bu çocukluğa zarar gelmesin diye, bir kahveci çırağı sıfatıyla herkesin ufak tefek işlerini görürdü. Kendini her zaman ilk kahveci çıraklığındaki yaşıyla kalacak, büyümeyecek sanmıştı. Nitekim de şimdiye kadar büyümemişti.

Daha dünkü arkadaşları küçük gazeteci çocuklar, dilenciler, küçük hamallardı. Neden bir büyük adamla oturup konuşmamış, kendi akranı bir insanla ahbap olamamıştı, ahbap olmak istememişti.

Anası da öldükten sonra, ninesinin kahveci Salim Usta'ya verdiği bu kavruk çocuk, belki on seneden fazla Salim Usta'nın yanında kalmış, bu on sene içinde onun hiç büyümediğini bütün müşteriler fark etmişti. Bir tanesi:

– Ben on seneden fazla şu kahveye gelir, giderim. Bu oğlan bu kadardı. Elbette askerlik zamanı gelmiştir: Belki yirmi birinden de büyüktür. Sen ne dersin, Salim Ağa?

İhtiyar Salim Ağa, Ahmet'e acır gibi bakmıştı:

– Allah, Allah! Bana dün gibi geliyor.

Müşteri:

– Bana da öyle... Hem o, benim ilk gördüğümden bugüne ancak fark etti. O da vücut cihetinden değil ha!.. Suratındaki tüylerin rengi değişti. Kararıverdiler. Ben bunu bilir, bunu söylerim.

Askere gidip geldikten sonra, Salim Ağa'nın kahvesini kapanmış buldu. Yerine bir bakkal dükkânı açılmıştı. Bir müddet dükkâna baktı. Ne olsa bu dükkân, evi sayılırdı. Ninesi öldükten sonra, senelerce dükkânın peykesi üstünde, bazen de altında yatmıştı. Salim Ağa'nın nereye gittiğini sorup da ne olacak? Salim Ağa'nın gittiği yeri, Fatih'ten ağır ağır Şehzadebaşı'na doğru inerken görür gibi oldu. Bu, üstüne kilim serilmiş, baş tarafına bir kefiye örtülmüş, arkadan yedi çapaçul insan giden bir tabuttu. Âdeta bağırarak;

– Hey Salim Ustam, hey! dedi.

Cebinde metelik yoktu. Sabahtan beri bir şey yememişti, ikindi üstü Köprü'deydi. Sıcak bir lodos rüzgârı bu kasım sonunu bir yaz akşamına benzetmişti. Kırmızı bulutlar, cami minareleri, parlayan bir kubbe, uzakta Süleymaniye'nin arkasında bir siyah bulutun kenarlarında altın bir işleme, mavnalarda tepeleme bir kırmızı boşluk, insanlarda bir telaş...

Akşam olmuştu. Kendisi gibi hırpani birinin

peşine takıldı. Bu adam, elinde valiz götüren her adamın yüzüne canlı, garip bir bakışla bakıyor;

– Götürelim mi, beyim? diyordu.

İçinden belki yirmiden fazla "Götürelim mi, beyim?" dedi. Bir defasında da bunu, büyük bir bavulun başında bekleyen adama söyledi:

– Götürelim mi, beyim?

– Yüklen bakalım!

Yüklendi. Bir yokuş çıktı. Bir evin önünde durdular. Adam ancak o zaman;

– Ne vereceğiz, evlat?.. dedi.

Gülümsedi. Boynunu büktü. İki çeyrek aldı. Gene gülümsedi. Yürüdü.

Tam yedi ay hamallık yaptı. Ama bu işi bir türlü sevemedi. Yediği o kadar az bir şeydi ki, bir gün ağır bir yükün altında ölmek bile aklına geldi. Yalnız soğuğu, sıcağı, açlığı hisseder, ondan öte, hatta hararetinin otuz altı buçuktan öteye fırladığının bile farkına varmazdı. Kırk derece ateşle valiz beklediği bir gün düşüvermiş, sarhoş sanmışlar, karakola götürmüşler, orada başına su dökmüşler, ayılmış, gülmüş, biraz sonra başına döktükleri suyun tabahhur eder gibi bir hale geldiğini gören komiser;

– Bu oğlan hasta. Sarhoş filan değil! demişti.

Bir hastaneden çıkışını hatırlıyor... İşte bu ayakkabıları, bu gömlek, bu pantolonu o genç doktor verdi. Fakat bu ceket ne zamandan kalma acaba, Salim Usta mı vermişti?

Cebinde 15 lira bir para vardı. 7 lira da hemşireler vermişti. Neden verdiler sanki? O kadar acınacak bir hali mi vardı? Kendisinden daha kötü halli insanlar yok muydu? Doluydu yahu!.. Hem cebinde 15 lirası olduğunu da bile bile bu parayı neden vermişlerdi hemşireler? Bir sarı saçlı, geçkin hemşire;

– İş tutarsın. Sen pek iyi bir çocuğa benziyorsun, demişti.

Bir başka kadın;

– Ne kadar da sevimli, demişti. Yaşı on sekiz var mı dersin, kardeş?

– Yirmi dörtmüş. Nüfus kâğıdında öyle.

O kadın;

– Sen nüfus kâğıtlarına pek inanma! demişti.

Gene lodoslu bir gündü. Cebinde parasını saydı. "Bir tıraş olayım" dedi, oldu. Potinlerini boyattı. Hava birdenbire bozmuş, daha doğrusu poyraza çevirmişti. Halbuki lodos akşamları ne güzeldi. Gece bozsaydı keşke hava. Bu İstanbul'un üstü altı, kırmızı, portakal gibi bulutlarla dolar, lodos başka türlü bir gök, başka türlü insanlar peyda ederdi. Halbuki poyrazla beraber, her zamanki soğuk bulutlar, soğuk insanlar, denizde içine girilemeyecek bir hal. Halbuki lodosla kışın bile denizde yıkanmak mümkün. Hiç olmazsa insan, yıkanabilirim, der.

"Bu para ile ne iş tutabilirim?" diye düşünmekten, poyraz hakkındaki antipatisini unutmuştu. Bir aralığın başında birdenbire sapsarı kesildi. Kalbi, sevgilisini görmüşlerin kalbi gibi oldu. Orada yanmış ışıkların içinde, dükkânların arasında, aralığın başında, tıpkı kendisi gibi kasketli, yırtık ceketli, sarı pantolonlu bir adam kestane satıyordu. Küçük bir iskemlenin üstüne oturmuştu. Elinde bir maşa vardı. Kestaneleri bir şey düşünüyormuş gibi çeviriyordu. Sonra iki dakikada bir otomatik şekilde bağırıyordu.

– Sıcak, kebap kestane!..

Adamın başı eğilmiş vaziyetteydi. Maşayı bir aralık bırakarak ayağa kalktı.

– Mis gibi! diye bağırdı.

Ahmet yaklaştı:

– Versene 5 kuruşluk.

Güzel parlatılmış, zincirleri bile büyük bir dükkânın kırmızı ışıklarından pırıl pırıl bir teraziden, eline soğuk soğuk kestaneler düştü.

– Sıcağından niye vermedin?

– Sıcağını ne yapacaksın? Al birkaç tane daha vereyim.

Ahmet;

– Peki, dedi, ver birkaç tane daha da, isterse soğuk olsun... Bu teraziyi kaça aldın?

– 6,5 lira.

– Pahalıymış be! Ya mangalı!

– 14...

– Maşasınlan mı?

– Maşasınlan.

Ahmet, gece sabahçı kahvesinde öyle karışık rüyalar gördü ki... Ertesi sabah her şey hazırdı. Yalnız kestane alacak para kalmamıştı.

Ben, Ahmet'i eskiden tanırım. Salim Ağa'nın kahvesine çıkardım. Bu yeri ona ben gösterdim. Burası, akşamları pek kalabalık olan aralıktaki bir sazlı gazinonun köşesidir. Her akşam yarı sarhoş gazinodan çıktığım zaman elimi uzatır, bir avuç kestane alırım. Para vermem. O, kafasını kaldırır. Hâlâ çocuk yüzüyle gülümser. Maşasıyla kestaneleri çevirir, düşünür gibidir. Bana öyle gelir ki, Ahmet bu kestaneleri çevirirken ekseriya;

– Hey Salim Usta, hey! der.

İki dakikada bir de;

– Sıcak kestanem, elleri yakıyor! diye bağırır.

Bir gün Ahmet'in, çok sarhoş olduğum bir akşam, gene kestanelerinden bir avuç almış, bir papel atmıştım. Koştu geri verdi.

– Bunu yapmayacaktın ağabey! dedi.

Ertesi akşam kestane almadan geçerken, acı acı haykırdı:

– Çiğneyecek misin, ağabey?

Döndüm, bir avuç kestane aldım.

– Seni çiğner miyim Ahmet'im, dedim.

Bir akşam, köşe başındaki gürültüye koştuk. Ahmet'in kestane mangalı devrilmiş, kestaneler parlak kaldırımlara serilmişti. Bir çıplak çocuk, habire kestaneleri toplamakla meşguldü. Ahmet, çocuğa;

– Al, ye, koynuna koy. İstemem artık onları!.. diye bağırıyordu.

Yüzü kıpkırmızıydı. Saçları dağılmıştı. Bir sarhoş edasıyla küfrediyordu.

– N'oluyor Ahmet? dedim.

– Yasakmış, burada kestane satmak yasakmış. Deviriverdi mangalı. Ziyanı yok beyağabey, biz de başka iş tutarız, üzülme! dedi.

Ben, o zamana kadar pek üzülmemiştim. Fakat onun yüzünde üzüntüden de başka bir şey vardı. Bir buhran geçiriyor olmalıydı ki, saçlarını yoldu. Mangalı ufak çocuğa "Senin olsun" diye bıraktı gitti.

Gazetelerin birinde, adliye muhabirliği yaparken, Ahmet'i uzaktan gördük. Ellerini iple bağlamışlardı. Yüzü upuzundu. Üstünde kirli bir fanile, ayağında laciverti kırmızılaşmış bir yırtık pantolon, ayakları çıplak, simsiyah...

Onu böyle görmektense, geçip gideyim, dedim. Beni görünce kimbilir ne fena olacak? Çiğneyip geçecektim. Önüme yılışık bir tebessümle dikildi. Yanındaki jandarmaya;

– Dur yahu! dedi, harmanım, beyağabeyden bir cıgara alayım.

– Vay Ahmet! dedim. Paketimi kendisine verdim.

– Tıngırın varsa, uçlan, dedi.

Bir yirmi beşlik uzattım... Neden bu hale geldiğini sormuşum gibi cıgarasını ateşlerken;

– Eroincilikten ağabey! dedi.

SÖYLENDİM DURDUM

Şöyle bakıyorum şehre de, yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden. Su mu, çayırlık mı, orman mı? Değil. Yeşil bir şey, zehir yeşili bir şey. Birtakım yeşil renkli zehirlerle zehirlenmiş yeşil bir su.

Köpek leşi gibi uyuyor şehir: Yok, değil, öyle değil... Köpek leşi, kokusu yönünden iğrenç, yoksa ölmüş bir köpekte kırılmış bir çocuk oyuncağının hüznünden başka, tatsız ne vardır. Koku cihetinden öyle bu şehir. Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir: Bit gezmemiş kanape, sümük sürülmemiş, tükürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok. Yakamızdaki kir, fabrika dumanından değil, pislikten, tozdan, mikroptan.

Bu şehir laubaliliğin, kötülüğün, ikiyüzlülüğün kaynaştığı bir şehir. İyi insanları yok mu? Dolu. Ama nasıl çekilmişler, nasıl ürkmüşler, nasıl kapanmışlar bir yere? Neredeler?

Bu şehirde düşünülemez. Düşünmek iyi değil, sıhhate muzırdır. Allahı bile düşünemezsin. Düşündün müydü karşına onun namına iğrenç mecmualar, nefesleri yırtık para kokan şairler, ölü bekleyen imamlar çıkar. Avâidini isterler.

"Ben fukarayı severim" dersin kendi kendine, yalandır. Kendin de inanmazsın. Hangi fukarayı, nasıl fukarayı? Bu canavar gibi dilenci kadını mı? Bu arsız, edepsiz, huysuz çocuğu mu? Bu iki paralık adamın önünde secdeye varan balıkçıyı mı? Yoksa köşe başında oturup çürüklerini, yüzünden

açlığı, kimsesizliği, hafifçe deliliği, dünyadan bıkkınlığı akan adama yutturan, külhanbeyi kestaneciyi mi?

Kimdir şu sevdiğin insan? Anladık fakir, kimsesiz, bahtsız... Ama kim?

Kim olacak? Sensin. Kendi kendinsin. Evet, bu şehirde herkes dönüp dolaşıp, kendisinde karar kılacak. Başkasını seven tek adam bulamazsın. Olmasına da imkân yoktur. Hani bazı insanlar vardır, iyilik edersin. Bir edersin, iki edersin, üç edersin. Sonra edemeyecek hale gelirsin de elinden bir şey yapmak gelmez. O zaman bir de bakarsın ki, karşındaki sana düşman kesilmiştir. Hepimiz öyleyiz işte. Bütün iyilikleri, bütün dostlukları tulumba gibi emeriz. Sonra dostluklar, iyilikler de kuyular misali kurur. İşte o zaman başlar pandomima, kocaman dedikodu.

Çekilecek bir köşemiz olacak. Yatağımız olacak. Yorganı gözlerimize çekeceğiz. Belki bir deniz kenarı, bir ağaç altı, bir rüzgâr, bir sessiz kahve, bir bardak çay, bir simit, bir dilim kaşarpeyniri, bir yarım kilo şarap bulursak, dost olarak bu en iyisi. Ama insan? Yok kardeşim, yok, insan bulamayacağız. Bu şehir bu kadar pisken, bu kadar laubali, bu kadar düşkünken, para kazanıp da kendinden ötesini, beygirini kullanan arabacıdan daha merhametsizce kullanıp da rahat edenler, sessizce, tereyağından kıl çeker gibi kendini aramızdan çekmişleri bir bakıma haklı buluyorum, gibime geldi. Sonra da düşündüm. Onlar böyle ettiler bu şehri. Belki de bu şehre vebalar, belki de bu şehre koleralar gelecek yakında.

Kime bütün bunları istiyorum gibi geliyorsa, namussuz olan odur. İstemiyorum. Aldanma konuşmama. Bırak Allahı bir tarafa! O nasıl bizi ses-

sizce bırakıp gittiyse, biz onu tekrar buluncaya yahut büsbütün yoktur deyinceye kadar, o bizim işimize karışacağa benzemiyor. Ama bu şehir artık şehre benzemeli ama, nasıl? Nasıl mı? Sen mi çare düşüneceksin? Gülerim. Ama evvela sen! Sen yazıcı! Bırak eşekliği artık! Olmazsa yazma. Çekil, otur oturduğun yerde. Sen mi süsleyeceksin, sen mi temin edeceksin, metresini gazete çıkaranın, sen mi onun şöhretini, kalemini, otomobilini Avrupa'dan getireceksin. Sonra gidip Haşet Kütüphanesi'nin vitrinlerindeki 350 franklık kitaba hasretle bakacaksın. "2 kuruştan 30 frank ne eder?" diye düşüneceksin. Şu Sartre müthiş adam. İsmini duydun. Daha bir kitabını bile okumadın. Okumak istiyorsun ama, alamayacaksın o kitabı, alırsan enayilik edersin. Yarın ayran bile içemezsin. O, bardağı 10 kuruşa olan ayran. Yani, bir kaşık yoğurtla bir bardak suyu karıştırıp da 10 kuruşa satan adamın namussuz olduğunu bile bile, elinden içtiğin, enayicisine bütün şehir insanlarının gözü önünde yapılan hırsızlığı, dolandırıcılığı bile bile... Değiştir mesleğini be! Dur ayrancının önünde sabahları. Yap bir güğüm ayran evde. Koy o herifin önüne kaldırıma. 2 kuruştan ayran sat, sat da herif gözünü oysun. Seni, parayla fukaralar tutup dövdürsün. Daha olmazsa öldürtsün.

Kestane sat bir çıkmaz sokağın başında. Çürüklerini ayır ayır, sokağa at, yine üç yüzden okut. Korkma, ziyan etmezsin. Ama başına bela musallat olurmuş, aldırma, koru kendini. Seni tanıyan kimse senden kestane almazmış; senin gözünün önünde, giderler, çürüklerini inadına başkasından alırlar da senden almazlarmış. Varsın almasınlar.

Bütün şehirle dost değilsin a! Sen başla bir

defa işe. Bir haftaya kalmaz, şapkası delik, gözleri uçuk, rüzgâra karşı içi yünsüz bir adamcağıza çürüklerini, pişmemişlerini dayayacaksın. Bunu yapacaksın. Yapmazsan hayatından, kestanecilikten hiçbir şey anlamayacaksın. Manav çırağını, bakkal oğlunu, tüccar kâtibini, gazeteci muharririni böyle yetiştiriyor. Bu şehir böyleyken, bu böyle sürüp gidecek.

İKİ KİŞİYE BİR HİKÂYE*

Topal martı ile balıkçının konuştukları bile işitilmemişse de, görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı basarım. "Ne dediğini söyle" deseler, söyleyemem ama, işin başka türlü olmasının; diyeceğim ilk balıkçının martıya laf atmasının mümkünü yoktur.

Martının ne dediğini bırakalım, balıkçıyı konuşturalım.

Martı:

– .....

Balıkçı:

– Susacak mısın be Topal, sabah sabah... Patlamadın ya! Daha nişana varmadık... Gözünü seveyim sus. Sus da, bir an evvel varalım. Sana laf mı yetiştireceğim, kürek mi çekeceğim? Nuh deyip peygamber demediğine göre, pek aç olmalısın... Peki! Dediğin olsun. Dur, bekle, bir kolyoz keseyim... Bağırma oğlum, bağırma çocuğum! Amma yaptın ha!.. Amma da kafa patlattın be!

Martıya, başından ötede etlerinden sıyrılmış kuyruğu titreyen bir kolyoz iskeleti fırlattı, küreklere asıldı. Az sonra sis içindeki Hayırsızadalar gözüktü. Martı susmuştu. İki kanat vurup sandalı geçiyor, yedi kanat vuruşta balıkçının tepesinden

* Sait Faik aynı konuyu, ilkin **İki Kişiye Bir Hikâye,** sonra da **Ermeni Balıkçı ile Topal Martı** adıyla iki kez yazmıştır. Söylentiye göre, ilk yazdığını bir ara kaybetmiş, konuyu ikinci kez işleyerek **Mahalle Kahvesi** kitabına almış; birkaç yıl sonra bulduğu ilk müsveddeyi de **Alemdağda Var Bir Yılan** adlı kitabında yayımlamıştır. Toplu eserlerinin bu baskısında, sanatçının her iki çalışması biraraya getirilmiştir.

Hayırsızada'nın kıyılarına uçup kayboluyor, geri dönüyor, süt liman denize konuyordu. Artık konuşmuyorlardı.

Balıkçı o zaman bana döndü:

– Ne zaman çıksam, sandalı tanır, peşime düşer. Bir de uğurlu kuştur, sorma.

– Neden Topal diyorsun ona Barba?

– Topaldır da ondan. İyi bak, bir bacağı yoktur.

– Ne olmuş bacağına?

– Bilmem. Belki denizin dibinden bir canavar gelip kaptı. Belki anadan doğma böyledir. Belki daha yavru iken, bir insanoğlu yavrusunun eline düşmüştür, bilinmez.

Sustuk. Rüzgâr bir kara kokusu getirdi. Bozulmaya başlayan bir karpuz kokusu duydum.

Balıkçı;

– Şuna bak be, dedi, insan gibi yahu! Tam nişana konmuş.

Kuşun konduğu yerde durduk. Martı beş kulaç ötemize kadar gitti kondu. Sevinçle kafasını uzata uzata haykırdı.

Balıkçı yem kesmek üzere bıçağını çıkarırken, yine havalandı. Gözden kaybolunca kadar uçtu.

Ben;

– Kaçtı Barba, dedim.

Balıkçı;

– Şimdi döner gelir, dedi. Sivri'de başka balıkçı var mı diye bakmaya gitmiştir.

– Peki?.. Bakıp öğrenmesi mi lazım?

Balıkçı;

– Onun için değil ama, benim için lazım da, dedi, susuverdi.

İkimiz de fazla konuşmayı sevmeyenlerdeniz. O bu kadar konuştuğumuza bile pişman gibiydi. "Balıkçı dediğin, kendi kendisiyle konuşan adam-

dır" diyeceğim ama, yanlış olur. Doğrusu balıkçı kısmının geveze olmayışıdır. Balıkçının gevezesine hiç rastlamadım. Sonunda şöyle bir neticeye vardım: İnsan balıkçı ise geveze değildir. Geveze ise balıkçı değildir. Ama lüzumu olunca da konuşmalı.

– Kınalı'nın burnunu görüyor musun?

– Görüyorum.

– Yukarda beyaz bir toprak olacak. Burundan hemen yukarıda, o yukarıdaki top ağaçların altına doğru, orayı görüyor musun?

– Hayır...

İki kürek daha çekti.

– Şimdi?

– Şimdi görüyorum.

Yine sustu. Altındaki mavi âlemden derin, sağır bir ses çıkıyordu. Bildiğimiz insan, hayvan, düdük, makine, tahta, rüzgâr, tel, ağaç, böcek... Yeryüzü seslerinden başka türlü bir ses işitiyordum. Bu ses, bu mavi âlemin nefes alıp verişinin sesidir gibi geldi bana. Bir karıncanın bizim bütünümüzü değil milyonda bir parçamızı duyması gibi, ben de bu kocaman, deniz denilen canlı, muhteşem mahlukun bir parçasının sesinin sağır, derin gürültüsünün milyarlarla eksilmiş bir parçacığını işitiyordum. Şakaklarım zonkluyor, kulaklarım vınlıyordu. Açıklarda bu durgun, derin, sesi gelmeyen sesten hep ürkmüşümdür. Konuşmak istiyorum. Bu sesi duymamak için içimden haykırmak geçiyordu. Şimdi pek yaklaştığımız Sivriada'ya kadar yüzsem, karaya ayağımı bassam, bağıra bağıra bir türkü söylesem, diye içimden geçti.

– Barba, dedim, söyle Allah aşkına, neden gidip "Sivriada'da balıkçı var mı?" diye bakar da geri döner martı?

Kirpiklerinin kenarları kırmızı kırmızı gözleri-

ni kaldırıp yüzüme baktı. Denizden, sükûttan, denizin duyulmayan derin sesinden korktuğumu anlamıştı. Cevap vermeden önce beni bir süzdü. Güldü. Sonra:

– Başka balıkçı varsa kalkar yanıma gelir de ben kızar, başka yere giderim. O gün de tersliğim üstümde olur, ona balık vermem diye. Herkes de bilmez, nişanı belli etmemek için kaçıyorum sanır. Vallahi değil. Ne münasebet! Allah herkesin rızkını verir. Benim için buralarda balık tutacak taş mı yok? Buraların altını ezbere bilirim, ezbere. Tahtelbahir gelip benden sorsun. Keyfim, yalnız balık tutmaktır. Balığı yapayalnız tutmaktır. Anladın mı?

Balıkçı şimdi onunla konuşuyordu:

– Benim, yalnız balık tutmaktan hoşlandığımı sen nerden bilecekmişsin, diye bu efendi soruyor, cevap versene ulan!

Martı da artık konuşmuyordu. Kırmızı halkalı, hiç kırpılmayan yusyuvarlak gözü sandalımızdaydı. Bembeyaz, tertemizdi. Soğan kabuğu renkli gagası açılıp kapanıyordu.

– Cevap versene Topal!.. Söylesene... "Orada balıkçı varsa, bu tarafa doğru geliyorsa sana iş yok" diye. "Sen sinirlenirsin, kaçarsın, akşama kadar ters herifin biri olursun, olan bana olur" desene. "Domuzun biri olursun" de. "Küreği kaldırır, sanki bana vurabilirmişsin gibi yaparsın" de. "Bir balık kafasını bana çok görürsün" de.

Martı baktı, sustu.

Balıkçı bana;

– At şu kafaları martıya! dedi.

Nasıl yutuyordu martı, görmeye değer. İştahlı insanlar gibi iştahlı martılar da oluyor. İnsanı tiksindiriyor. Ben yemeğini gizlice yiyen insandan hoşlanırım. O insanlar bir ağaç altına oturur, paketini açar, ne yediğini bile bilmezsin. Belki ağız-

larını şapırdatırlar, belki iştahla da yerler ama, yanlarından biri geçse suçüstü yakalanmış gibi utanırlar.

Balıkçı;

– Çok aç gözlüdür, dedi. Bu huyunu sevmem ama, martı bu. Bu martı mahluku doymak nedir bilmez.

– İnsan gibi, dedim.

– Yok, dedi, insana taş atma, insandan insana fark vardır, tok gözlüsü de olur.

– Ama, azdır.

– Çoktur, dedi.

Karları erimemiş Uludağ tepelerini gösterdi.

– Bu taraflarda, dedi.

Oltaları atmıştık. Şimdi balıkçı durmadan konuşuyordu. Sanki benim, "insan geveze ise balıkçı değildir" müşahedemi bana çok görmüştü.

– Yemek yerken utanan köylü çok gördüm. Ayıpmış gibi yemek yiyorlardı. Sonra sofrasındaki ıstakozu ağzını açmadan kibarcasına, martıdan daha çabuk tüketen beyler de gördüm. Kibarlığına kibar yiyorlardı. Ağızlarını şapırdatmadan, yalnız çenelerini oynatarak... Ama o çeneye biraz dikkat etsen korkardın. Ne korkunç şeylerdi. Çene değil makine. Makine değil, değirmen.

Topal martı etrafımızda dört dönüyordu.

– Bunun başka ahbap sandalları da olmalı Barba?

– Olmaz olur mu?

– Hepsinin de huyunu bilmesi gerek.

– Bilmez olur mu?

– Bir martı için bu kadar politika...

Balıkçı, çürük dişlerini açtı. Ta küçük dilini gördüm.

– Gırtlak... Boğaz... dedi.

Yine sustuk. O oltasını tartıyordu. Ben yine bu oltanın önce hızlı hızlı, sonra ağır aksak be-

nimle beraber battığı, derinliklere doğru nefessiz daldığım düşüncesine kapıldım. Buradan şu mavi mahlukun ezgisinden kurtulsam da, karada rahat rahat nefes ala ala ölsem, dedim kafamın içinden. Balıkçı konuşmamaktan, balık beklemekten ne kadar hoşlanırsa hoşlansın, yalnız kendini düşünmediğini, beni unutmadığını belli eden isteksiz bir gevezelikle konuşmaya başladı.

– Sular fena, dedi, sen de fena oluyorsun denizde... Biraz sonra döneriz, üzülme...

Susmasıyla bir başka taraftan alması bir oldu.

– Tuhaf, dedi, alışmışım şu Topal'a. Onu etrafımda görmediğim günler bir şey kaybetmişim de ne olduğunu bir türlü bulamayan, durmadan da o şeyi arayan insana dönerim. İnsana alışamıyorum ama şu deniz kuşuna alışmışım. İnsana alışsam evlenirdim. Alışamıyorum. Aynı evde, aynı yatakta bir insanla bütün gece beraber olmak beni zıvanadan çıkarır.

Balıkçının yer odasını düşündüm. Orada hemen hiç oturmazdı. Ağlarını koyar, çoğunca kahvede ya da sandalda yatardı.

– Sen evden hoşlanmıyorsun, Barba Yakamoz! dedim.

– Hiç!.. dedi. Ben evden hoşlanmıyorum. Anam ben kundakta iken ölmüş. Babam hiç evde oturmazdı. Ben yazın denizden hiç çıkmazdım. Akşam, babamın balıktan dönüşünü bekler, hemen sandalın başaltına kıvrılırdım. O bizim kümesteki balık ağının üzerine uzanmaya giderdi söylene söylene. Erkenden gelir, beni uyandırır; kafası, gördüğü rüyadan kızmamışsa, balığa götürürdü. Biraz dalgalı ise, homurdanır, "Hadi, sen git çarşıda oyna" derdi. Kös kös uzaklaşırdım...

*
* *

– Balığa mı Barba Yakamoz?

– Balığa... Ne olacak?

– Beni de alsana.

Cevap vermedi. Yüzüme de bakmadı. Ama balık bile tutmadan verdiğim bahşişin yabana atılır bir şey olmadığı, Barba Yakamoz'un da şu dünya yüzünde ihtiyaçları olduğu düşünülürse, beni tekrar balığa götürmesi mazur görülebilir.

– Ama, dedi, sandalın içinde ölsen geri dönmem.

– O gün biraz rahatsızdım.

– Yine rahatsız olacaksın. Aldırma. Bu sinirle sen sonra karada da bir gün gelir rahat edemezsin. Koy ki bir şey olmaz. Ama ölsen n'olur? Ecel geldikten sonra ha karada, ha denizde...

– Neden denizde insana ölüm korkusu gibi bir şey geliyor?

– Ölüm korkusu değil o, akıl korkusu.

– Ne demek o Barba?

– Denizde kafa başka türlü, karadakinden başka türlü işler. Karada çare, elini uzatsan elindedir. Ama bir sandalın içinde çaresizliğin elindesin. Hastalansan doktor yok. Ölsen, papaz yok, imam yok, sanki bir işe yararmış gibi; kör olsan, elini tutan yok. Delirsen morfin yok. En iyisi bir şişe rakı al... Dur! Recep oğlum, şurdan bize bir 190'lık alıver.

Sandala atladım. Baktım Barba Yakamoz'un yakasında bir siyah matem tülü var.

– Kimin öldü Barba?

– Bir uzak akraba...

Bu sefer sandalda hiç konuşmadık. Nişana vardığımız zaman:

– Leandros'un ucunu görüyor musun?

– Görüyorum.

– Kırmızı toprağı da gördün mü?

– Gördüm.

– Tam sahilde beyaz bir ev olacak. Şu kayaların üstünde mi tam?

– Üstünde...

"Üstünde" deyip de oltanın ucuna karidesleri takıp suya saldıktan sonra, topal martıyı hatırladım.

– Topal martı nerde? dedim.

– Öldü, dedi.

– Ne?.. Nasıl?..

– Nasıl olduğunu bilmem ama, bir sabah nişana vardım ki, tam nişanın üstünde ölüsü yüzüyor...

– Seni, görsün diye mi nişanda gelip öldü dersin?

Cevap vermedi. Birdenbire yakasındaki matem alametini, topal martı için taktığı düşüncesi aklıma geldi. Güldüm.

– Ne gülüyorsun, dedi.

– Hiç, dedim, yoksa uzak akraba topal martı mıydı?

Yüzünü gözüme dikti.

– Bugün, dedi, kafan karadaki gibi işliyor, korku yok! Doğrusu da bu. Böyle olmalı. Karadaki gibi işlemeli kafa denizde de. Hiçbir şeyin çaresi karada da yoktur. Bize çare, elimizin altında gibi gelir. Yalan! Boş! Dünya çaresiz dünyadır.

– Olamaz öyle şey Yakamoz? dedim. Dünya çarelidir. İnsanlar dünyaya bir çare bulacaklar.

– Hay yaşayasın pedimu! İşte karada böyle düşünülür. Denizde de böyle düşünmelidir. Yanlış ama, olsun. Hep, her zaman böyle düşünmeli.

Bir şey söyleyecektim. Cıgaralı elini kaldırdı. Sus işareti verdi. Sustum. Oltaya asıldı. Yakaladığı beş-altı kiloluk bir kırlangıçtı. En azdan bir onluğu vardır diye düşündüğünü sanıyordum. Kepçeyi vurdu, balığı kıça doğru fırlattı. Yemi tazeledi. Konuş bakalım, der gibi bana baktı.

– Ey, dedim, ne diyecektim... Yoksa topal martının mı matemini tutuyorsun?

Önce kafasını gösterdi.

– Kafa dediğin eskir, ihtiyarlar, ölür bile insan ölmeden! dedi.

Sonra kalbini gösterdi.

– Eskimeyen, eksilmeyen şey buradadır.

Sustu. Koca adam, barut gibi adam, köyde kimsenin sevmediği, hoşlanmadığı adam.

– Ölüsünü burada bulunca ağladım, dedi. Sen hani geçen balığa gelişimizde hastalanmıştın, ben de öyle hastalandım. Balık tutmadan döndüm. Her tarafım kıyılıyordu. Eve gittim yattım. Sabahleyin ağzım zehir gibi uyandım. Dolapları karıştırdım, bir ilaç aramış gibi. Bu tülü buldum taktım.

Çengel gibi parmaklarıyla siyah bezi yakasından söktü, denize attı.

– Bu da deliliğimizin bir başka türlüsü! dedi. Deniz mi bizi böyle eder, nedir? Aç şu şişeyi.

Fincanın içine rakıyı koyduk. Gözünden bir damla yaş düştü berrak, keskin kokulu suya. Göğsüne vurdu.

– Bu yürek, bizim yüreğimiz, bir tahtası eksiklerin yüreğidir, dedi.

ERMENİ BALIKÇI İLE TOPAL MARTI

Topal martı ile balıkçının konuştukları bile görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı basarım, diyeceğim. İlkin balıkçının martıya laf atmasının mümkünü yoktur.

Raviyanı ahbar işbu muhavereyi şöyle nakleder-ler:

Martı: – .....

Balıkçı: Susacak mısın Topal, sabah sabah?...

Martı: – .....

Balıkçı: Gözünü seveyim. Topal, sus... Sus da bir yan evvel (bir an evvel) varalım şu nişana.

Martı: – .....

Balıkçı: Zo bu kadar laf ettiğine bakılırsa pek aç olmalısın?

Martı: – .....

Balıkçı: Dur öyleyse de bir istavrit keseyim barim.

Martı: – .....

Balıkçı: Amma da kafa patlattın ha!

Martıya bir istavrit başıyla, etlerinden sıyrılmış kuyruğu titreyen bir kılçık iskeleti fırlattı. Küreklere asıldı. Az sonra sis içinde büyümüş Hayırsızadalar önümüzdeydi. Martı susmuştu. Artık konuşmuyorlardı. Balıkçı o zaman bana döndü:

– Ne zaman balığa çıksam sandalı şıp deyi tanır, peşime düşer. Bir de uğurlu kuştur, hiç sorma.

– Neden Topal diyorsun, Varbet?

– Topaldır da ondan.

– Ne olmuş bacağına?

Cevap vermedi. Sustuk. Rüzgâr bir kara kokusu getirdi burnuma. Bozulmaya başlayan bir karpuz kokusu etrafımızı sardı. Balıkçı bu kadarcık konuştuğuna canı sıkılmış gibi susuyordu. Balıkçı dediğin içinden konuşan adamdır, diyeceğim ama, yanlış olur. Balıkçı kendi kendisine bile geveze değildir. Balıkçının gevezesine hiç rastlamadım. İnsan geveze ise balıkçı değildir. Balıkçı ise geveze değildir.

Etrafına bakışından şu muhavereyi yapmış gibi olduk:

"Kınalı'nın burnunu görüyor musun?"

"Görüyorum."

"Yukarda beyaz bir toprak vardır. Orayı da görüyor musun?"

"Hayır..."

Balık sükûndan hoşlanır. Kendisi gibi ağzı var dili yok insandan hazzeder.

Benim yine başım dönüyor. Bir daha mı balığa çıkmak? Bu ne kocaman, sağır derin ses, denizin sesi. İnsan bu küçük sandalın içinde ne ufak. Ah kara! Rüzgârlar var. Ayağının altında kaskatı topraktan açıklara bakmak tatlı şey. Ama bu kocaman bir ağzın nefes alışına benzeyen sağır sesleri, denizin ortasında bir sandalın içinde, bir topal martı yan gözle sizi dikizlerken dinlemek, insana bir korku, bir ürperme veriyor. Ah, bir dönsek! Karaya bir ayağını bassam kurbanlar keseceğim. Kurban mı? Kurban ne korkunç, ne barbar şey Allahım! Nasıl da hayvanları çoluk çocuğun, kadınların kızların önünde boğazlarlar. Ne iptidai âdet!

– Sular çok fena! Sen de neredeyse bayılacaksın, dönelim hadi!

– Aman dönelim...

Kumkapı'daki kahveye vardığımız zaman, yüzüme bir sıcak kan dalgası hücum etti. Oh, dünya vardı! Balıkçı, yüzüme keskin keskin baktı.

– Bir daha mı seninle balığa çıkmak! dedi. Sen sinirli adamsın zo.

Günlerce bana dargınmış gibi yaptı. Zaten o kiminle küs değildi. Galiba matemdeydi de, yakasına siyah bir şey takmıştı. Ahbapları;

– Varbet'in nesi öldü acaba? Sorulmaz ki herife... Barut! diyorlardı.

Ben yine balığa çıkmaya, o garip haleti yeniden bulmaya can atıyordum. Hem korkmak, hem hülyaya dalmanın korkunç bir zevki vardı. Bu zevki bir daha tatmalıydım.

Misinaları, cıgaradan kehribar kesilmiş tırnaklarıyla parlatırken gördüm.

– Agop Ağa, dedim, balığa mı?

Cevap vermedi. Kahveciye:

– Varbet'e bir kahve yap.

– Kahvemi içmişim, istemez.

– Balığa mı Varbet?

– He balığa... N'olacak?

– Beni de alsana!

Varbet'in de dünya yüzünde alacağı vereceği, ihtiyacı vardır. Bir çelebiden beş-on para almak küçük düşmek sayılmaz ki...

– Ama, dedi, sandalın içinde ölsen geri dönmem bak.

– O gün biraz rahatsızdım.

– Yine rahatsız olacaksın, aldırma. Bu sinirle sen karada da rahat edemezsin. Koy ki bir şey olmaz. Ama ölsen ne olur. Ecel geldikten sonra ha karada, ha denizde.

– Nerede topal martı?

– Öldü.

– Nasıl?

– Nasıl olduğunu bilmem. Bir sabah nişana vardım ki, tam nişanın üstünde ölüsü yüzer.

– Sen göresin diye mi geldi, nişanda öldü dersin?

Cevap vermedi. Birdenbire yakasındaki matem bezini topal martı için taktığı düşüncesi kafama doğuverdi.

– Yoksa bu siyahı martı için mi taktın Varbet?

Gözünü gözüme dikti.

– Maşallah, dedi, bugün kafan karadaki gibi işliyor. Korku yok! dedi.

SİNAĞRİT BABA

Cehennem Nişanı'nda beş sandaldık. Güzel bir ocak akşamı. Hava lodos. Denize kırmızı rengin türlüsü yayılmış. Çok kaynamış ıhlamur rengindeki yayvan, geniş, ölü dalgalar. Sandallar ağır ağır sallanıyor, oltalar bekliyor, insanlar susuyor...

Otuz sekiz kulaç suyun altındaki derin sessizliğe, dibindeki dallı budaklı kayaların arasına yedi rengin en koyusu girer mi şimdi. Sinağrit Baba döner mi avdan. Pırıl pırıl, eleğimsağma rengi pullarıyla ağır ağır, muhteşem, bir ilkçağ kralı gibi zengin, cömert, asil ve zalim mantosu ile dolaşır mı kimbilir. Altunu, zümrütü, incisi, mercanı, sedefi lacivertliğin içinde yanıp sönen sarayını özlemiş, acele mi ediyordu?

Sinağrit Baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır. Onun kovuğundaki zümrüt pencereden ne facialar seyretmiştir Sinağrit Baba, ne oltalar koparmıştır.

Bu akşam kimin oltasını seçmeli de artık bitirmeli bu yorucu ömrü. Daha her yeri pırıl pırılken, mantosu sırtında iken, daha eti mayoneze gelirken bitirmeli bu ömrü. Sonra hesapta bir gün pis bir "Vatos"un, bir sırtı renksiz, yapışkan ve parazitli bir canavarın dişine bir tarafını kaptırmak var. İyisi mi, muhteşem bir sofraya kurulmalı, bir zaferle dolu ömrün sonunu beyaz şarapla, suların üstündeki başka dünyada yaşayan bir akıllı mahluka kendini teslim etmeli.

Sinağrit Baba oltalardan birini kokladı. Bu balıkçı Hıristo'dur; kusurlu adam. Gözü açtır onun. İçinden pazarlıklıdır. Evet, fukaradır ama, kibirli değildir. Sinağrit Baba fukaralıkta gururu sever. Öteki oltaya geçti. Kokladı. Bu balıkçı "Hasan"dır. Geç! Cart curt etmesine bakma! Korkaktır. Sinağrit Baba cesur insandan hoşlanır. Bir başka oltaya başvurdu. Balıkçı Yakup iyidir, hoştur, sevimlidir, edepsizdir, külhanidir. Ama kıskançtır. Kıskançları sevmez Sinağrit Baba, geç. Şu olta, hasisin tuttuğu olta. Sinağrit Baba cömertten hoşlanır. Ama bu oltaya bir baş vurmaya değer. Bir baş vurdu. Hasisin oltasının iğnesini dümdüz etti. Sinağrit Baba iğneden kopardığı yarım kolyozu çiğnemeden yuttu. Hasis, oltasını hızla topladı.

– Vay anasını be, Nikoli! dedi, iğneyi dümdüz etti.

Nikoli'nin oltasının yemini kuyruğuyla sarsmakta olan Sinağrit Baba, Nikoli'nin bir kusurunu arıyordu. Onda kusur mu yoktu. Evvela sarhoştu. Sonra ahlaksızdı, kendini düşünürdü ama, cesurdu, cömertti, hiç kıskanç değildi. Fukaraydı. Kibirliydi de. Sinağrit Baba kibirli fukarayı severdi ama, Nikoli'nin kibirini beğenmiyordu. İnsanoğlunda o başka bir şey, gurura pek benzeyen şey, yerinde, vaktinde bir gurur, o da değil, insanoğlunun insanlığından, taa saçının dibinden, oltasını tutuşundan beliren, isteyerek olmayan, ama pek istemeyerek de gelmeyen bir gurur isterdi. Öyle bir elin oltasını düzleyemez, misinasını kesemez, bedenini fırdöndüsünden alıp gidemezdi.

Beş sandalın beşini de kokladı, beğenmedi.

Sinağrit Baba, kayasının kenarında durmuş, lacivert âlem içinde hafifçe yakamozlanan oltalarla, cıvalı zokalardan aydınlanan saray meydanını seyrediyordu. Oltalar gitgide çoğalıyordu. Sinağ-

rit ve mercanlar şehrinin göbeğinde şimdi tatlı tatlı sallanan on beş tane fener vardı. Öteki kovuklardan mercan balıkları çıkıyor, fenerlerden birine hücum ediyor, budalaca yakalanıyorlardı. Gözleri büyümüş bir halde yukarıya çıkarlarken dönüp tekrar aşağıya kadar geliyor, yukarıdaki dünyayı görmeye bir türlü karar veremiyorlardı. Sinağrit Baba'ya büyüyen gözleriyle, "Bizi kurtar şu lanetlemeden" der gibi bakıyorlardı. Sinağrit Baba düşünüyordu. Gidip o yakamoz yapan ipe bir diş vurdu muydu, tamamdı. Ama hiçbirini kurtarmıyor, hareketsiz duruyordu. Sinağrit Baba onları kurtarmanın bu kadar kolay olduğunu biliyordu ama, bildiği bir şey daha vardı. O da ister su, ister kara, ister hava, ister boşluk, ister hayvan, ister nebat âleminde olsun, bir kişinin aklı ile hiçbir şeyin halledilemeyeceğini bilmesidir. Ancak bütün balıklar oltaya tutulan hemcinslerini kurtarmanın tek çaresinin koşup o yakamoz yapan ipi koparmak olduğunu akıl ettikleri zaman, bu hareketin bir neticesi ve faydası olabilirdi. Yoksa, gidip Sinağrit Baba oltayı kesmiş, biraz sonra Sinağrit Baba tutulduğu zaman kim kesecek? Kim akıl edecek yakamozu dişlemeyi?..

O sırada büyük büyük ışıklar saçan bir olta aşağıya inmişti. Sinağrit Baba ümitle koştu. Bu oltayı da kokladı. Hiç tanıdığı birisi değildi. Yemi ağzına aldığı zaman bu olta sahibinin, tam aradığı adam olduğunu bir an sandı. Bu anda da yakalandı. Kepçeden sandala düştüğü zaman, Sinağrit Baba, büyük gözleriyle kendisini yakalayana sevinçle baktı. Sinağrit Baba, etrafı kırmızı, içi aydınlık siyah gözleriyle bir daha baktı, bir daha baktı. Birdenbire ürperdi. Hiddetinden ayaklarını yere vuran bir genç kız gibi sandalın döşemesini dövdü. Belki bizim bile bilemediğimiz bir işaret görmüştü kendisini tutan oltanın sahibinde. Bu

adam şimdiye kadar hiç imtihan geçirmemişti. Ömrü boyunca, cesur, cömert, Sinağrit Baba'nın istediği şekilde mağrur yaşamıştı. Ama Sinağrit Baba bu adamın ne korkunç bir ikiyüzlü köpek olduğunu bizim göremediğimiz bir yerinden anlayıvermişti. Bütün devirler ve seneler boyunca kendisini tutan oltanın sahibi ne cesaretini, ne cömertliğini, ne gururunu bir tecrübeye, bir imtihana tâbi tutturmamış, her devirde talihi yaver gitmiş birisiydi. Kimdi, neydi? Sinağrit Baba da bilemezdi. Ama, belki de ölünceye kadar cömert, cesur, mağrur yaşayacak olan bu adamın şu âna kadar bir defa bile bir imtihana sokulmadığını anlamıştı. Belki de sonuna kadar bu imtihandan kurtulacaktı. Sinağrit Baba böylesine hiç rastlamamıştı. Ölmeden evvel adama bir daha baktı. Namuslu, cesur, cömert ölecek olan bu adamın hakikatte korkakların en korkağı, namussuzların en namussuzu olduğunu alnında okuyordu. Bu adam o kadar talihliydi ki, daha ikiyüzlülüğünü kendi kendisine bile duyacak fırsat düşmemişti. Yoksa Sinağrit Baba yakalanır mıydı? Sinağrit Baba hırsından tekrar tepindi. Bağırmak ister gibi ağzını açtı. Kapadı. Sinağrit Baba son nefesini, böylece hiçbir insanlık imtihanı geçirmemişin sandalında pişman ve mağlûp verdi.

HAVADA BULUT

Birinci Basım 1951
İkinci Basım 1955
Üçüncü Basım 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1974
Altıncı Basım 1980
Yedinci Basım 1982
Sekizinci Basım 1985
Dokuzuncu Basım 1986
Onuncu Basım 1988
On Birinci Basım 1990
On İkinci Basım 1992
On Üçüncü Basım 1994
On Dördüncü Basım 1995
On Beşinci Basım 1997
On Altıncı Basım 1998
On Yedinci Basım 2000

On Sekizinci Basım
Kasım 2001

HAVADA BULUT

"Bu uzun bacaklı, karınsız, niyeti kötü bakışlı sarışın adamın hayatına ait bildiklerimi şu veya bu kimseden öğrenmiş değilim" dersem, inanmayın! Bu adam hakkında söylenenleri buraya yazmasak da olurdu. Dedikodunun kıymetsiz bir şey olduğunu ortaya sürmek de doğru değil... Hiç olmazsa bir zevki vardır, kâfirin! Dedikodu biraz alaminüt fotoğrafa benzer. İcap ederse bu adam üzerine sinmiş dedikodu havasından da söz açabiliriz, korkumuz yok.

Yanında köpeği ile beraber denize nazır bir arsanın setleri üstüne oturmuştu. Köpek arka ayakları üstüne çökmüş, ön ayakları dimdik heykel gibi, burnu ıslak, soğuk... Arada bir, ince sesler çıkarıyor, sonra sahibine, gidelim, der gibi bakıyordu.

Adam cıgarasını yaktıktan sonra;

– Otur, dedi, oturduğun yerde!

Köpek ön ayaklarını uzatıp burnunu arasına koydu. Gözlerini kapadı. Hafif bir rüzgâr, köpeğin sarı tüylerini, adamın sarılı beyazlı sert saçlarını oynatıyordu.

Adamın yüzünde manalı hatlar vardı. Sevilmemişlerin, çok üzülmüşlerin, sarhoşların, bir zaman güzelken çirkinleyivermişlerin, okumuşların, hasılı içi rahatsızların yüzlerindeki ifade... Bu adamın da yüzünden birtakım manaları, insan işi yoksa, bulup çıkarıverir. Gözlerinin etrafında yedi-sekiz çizgi, hayatında çok güldüğünü değil, yü-

zünü güneşe verip mavi gözlerini kıstığını ifade ediyor dersem, inanmalısınız! O, aynaya baktığı zaman, bu çizgilerin gülmekten değil, güneşe bakmaktan olduğunu, köpeğine söylemiştir. Bir köpeğe söylenilmiş lakırdıyı komşulardan hiçbiri işitmemiştir, denebilir mi? Komşular değil, memleketin posta müvezzii; bu, her gün dağıttığı mektuplar kendilerini merak ettire ettire onu bu hale sokmuş gibi, her tenha yerde kendisine cıgara ikram eden her adama:

– Haa! Hani şu köpeği ile konuşan adam mı? Birader, dün mektup götürmüştüm. Sokak kapısı da aralıktı. İçerden birtakım sesler geldi. Kulak kabarttım tabii! Kendi kendime de, "Bu evde bu adamla köpekten başka mahluk yok. Allah Allah! Bu ne iştir? Bu adam ne halt karıştırır, kiminle konuşur böyle?..." diyordum. Başımı uzattım baktım. Meğer köpekle konuşmaz mı? Kendisi aslen Urumelili Türktür. Köpekle Rumca konuşur...

Cıgara ikram eden adam der ki:

– Ne diyordu, Allah aşkına, köpeğe? Yoksa Rumca bilmez misin?

– Nasıl bilmem beyciğim? On beş senedir bu Rum köyünde müvezzilik ederim. Nasıl bilmem Rumca? Yalnız beyciğim... Dilim damağım kurudu. Şuradan bir de gazozcuk ikram edin! Kolay mı efendim, mahalleleri dolaşmak?.. Vallahi öyle akşamlarım olur ki beyefendi, ayakkabılarımı çıkardığım zaman sanki ayaklarım benim sabahki ayaklarım değilmiş gibi olur. En aşağı iki misli büyürler... Oh! Neyse... Gazozu soğukmuş domuzun! Her zaman değildir. Evet... Ne diyordum? Ha, baktım içerden sesler geliyor, kulak verdim. "Sen" diyordu, "beni ihtiyar mı sanırsın? Hayır ihtiyar sanmazsın, bilirim! Dağ bayır dolaşırken yoruluyor muyum? Ama diyeceksin ki, hayatında çok güldün de bu gözlerinin kenarlarındaki çizgi-

ler ondan... Ağzının kenarındakiler de... Hayır azizim! Ben hiç gülmedim demem; güldüm. Güldüm ama, şöyle içten, candan gülmedim. Hem, ben ne zaman böyle gülmek istesem anamın bir sözü hatırıma gelir: 'Çok gülen çok ağlar' sözü... Bir türlü istediğim gibi gülemem. Şöyle hani, insanlara selam kabilinden bir gülümsemek mecburiyeti vardır. En mesut ânımda o kadar gülebildim. Selam makamında da hiç gülümsemedim, sonradan ağlayacağımdan korktum. Lafı uzattım dostum! Bu çizgiler, senin anlayacağın, gülmekten değil, güneşten... Evet, bildiğimiz güneşten. Sen bilirsin beni, ben güneşte çok gezerim. Hem bak, dikkat et! Sol gözümde çizgi daha fazladır. Onu yürürken daha fazla kısarım da ondan. O gözüm doğuştan zayıftır. Bereket öteki sağlam da idare ediyoruz. Yoksa monokl takmak lazım gelecekti. Düşün beni bir defa dostum! Tek gözlüklü züppeyi!.."

Posta müvezziinin şu yukarıda yazdığımız şekilde anlattığını farz etsek ne çıkar? Böyle anlatmamıştır ama, sesinin yılan ıslığına benzeyen ısırıcı halini, yılan bakışı gibi sarı, soğuk bakışını anlattığına eklerseniz dinleyenin, işittiklerini başka birisine naklederken müvezziin bakışından, kıpırdanışından, sesinin ıslığından ilave ve tarh edilmiş bir başka muhavereyi anlatmamasına imkân olmadığını siz de teslim edersiniz. Şimdi artık yazıcı sırlarımı açığa vurarak bana bir gazoza, bir cıgaraya malolmuş kısımlardan artakalan tarafları da yazmaya hazırlandığım için bir küçük mukaddeme yapacağım: Bundan sonraki kısmı, okuyucuya, "Nasıl öğrenmiş bunları acaba?" diye sualler sordurarak yazıma devam edeceğim. Nasıl öğrendiğime gelince, onu da söylemeyeceğim. Söylemeyeceğim ama yine şunları ilaveden de kendimi alamıyorum: Belki bu adamla aynı evde beraber

yattık. Belki o adam "benim" demeyeceğim. Mesela size, "Odasında başını kaşıdı" diye yazsam, "Nereden biliyorsun, gördün mü?" diye bana sorabilirsiniz. Yahut, "Sabahleyin uyandığı zaman içinde bir yorgunluk duydu" desem, ne gülünç bir cümle olur! Okuyucu bana, "Sen o adam mısın? Be herif! Herifin içini nereden biliyorsun?" diye sorabilir. Haklıdır da... Ben, şu hikâyemin devamınca aynı hataları yapmaya hazırlanıyorum, mazur görün! Bilmem size yazıya başlarken bu adamla olan müthiş iç akrabalığımı söylemiş miydim? Burada yine bir noktayı daha açıklamadan asıl konuya giremeyeceğim; o da bu hikâyenin içindeki adamın hem bana çok yakınlığıdır, hem de posta müvezziinin lakırdıları gibi başka insanların o adam hakkında bildiklerini de yazarsam, o adamla benim aramda aynı zamanda hiçbir münasebetin bulunmadığını yazıyorum demektir. Bu böylece malum ola...

Posta müvezziinin söylediği gibi onun insanlardan kaçtığını sanmıyorum. Yalnız başına dolaşmasının bir sebebi vardır, elbette... Bu sebebi o, belki kendisi de bilmiyor. Ona göre, kendisi böyle dört tarafı su ile çevrili yerlerin adamı değildir. Büyük şehir adamıdır. İnsan sayısı milyonu geçen şehirlerin adamıdır o... Yoksa böyle küçük yerlerde o adamla kimse âşinalık etmez, rakı içmez, konuşmaz, ilk günlerde hakkında bir şeyler öğrenmek için dostlar bulunabilir ama, sonra hepsi çekilir, onu köpeğiyle yalnız bırakabilirler. Kimse meşgul olmaz onunla. Son sözü söyleyen, bir posta müvezzii yerine bir berber olur.

– Aşk yüzünden bu adam böyle olmuş, der.

Bu adamın nesi var? Sizin gibi bir adam, diyemezsiniz, gören göz kılavuz istemez: Adam köpeği ile konuşuyor be birader! Halbuki biz, birçok insanın eşya ile, duvarlarla, kendi hayalleriyle, ya-

taklarıyla, aynalarla, kiminin hatta kravatıyla, genç kızların sandıktaki çeyizleriyle, genç erkek çocukların kendi vücutlarıyla sevişip konuştuklarını işitir, biliriz.

Şairlerin yıldızlar, rüzgârlar, meçhul kadınlar, göller, uzak memleketler, iki bin metreden geçen bulutlar, muhacir kuşlarla; balıkçıların sandalları, oltaları, balıklarıyla konuştukları bir hakikat olduğu halde, bu adamın köpeği ile konuşması memlekette müthiş bir dedikoduya sebep olmuştu. Ben kendi hesabıma, bu adamın aşk yüzünden bu hale geldiğine de inanmam. Bana kalırsa bu adamın tabiat dışı bir hali de yoktur ya!.. Ama, benim gibi hiç kimse düşünmüyor, ne yapabilirim? Hatta adamcağızın kendisi bile hafif kaçıklığına emin... Benim fikrim şu: Bu adamın köpekle konuşması insanları sevdiği halde onlarla konuşmamasından, hatta nasıl diyeyim, insanlarla ruhi alışverişinde onlara çok düşkünlüğünden, insanları merak edip bir türlü öğrenememesinden...

Adam hakkındaki dedikodularımıza dönelim, daha iyi:

Şehirde iki dükkânı varmış, kiralarını alırmış. Nerede olduğu, ne iş yaptığı bilinmeyen bir tüccarın yanında da kâtipmiş. Tüccar da kendisi gibi bir adammış, kimseye muhabbet göstermezmiş, o da bekârmış. Beraberken birbirlerine bir "Merhaba" derler, bir de "Allahaısmarladık!" derlermiş.

Bir de şu vaka var:

Vapurda bir zamanlar, genç birisiyle konuştuğunu söylerlerdi. Hatta bir akşam bu orta yaşlı adamla bu on sekiz yaşlarındaki genç birisinin, vapurun burnunda sıkı fıkı konuştuklarını, hatta erkeğin şarkı söylediğini duyanlar olmuş. Bu on sekiz yaşlarındaki birisinin babasına haber gitmiş. Sıkı bir tembih sonunda kız adamla konuşmaz olmuş. Yine son vapurda bazen buluşurlarmış ama,

kızcağız gider, iki arkadaşının yanına oturur, köpekli adam da bir müddet oralarda gezinir, sonra vapurun başına gider, orada yine hafif hafif ıslık çalar, türkü mırıldanırmış. Kimseye selam vermediği halde kıza selam verir, garibim, o da alırmış...

Hatta iki kelime de, "Nasılsın, iyi misin, ne var ne yok?" kabilinden konuşuyorlarmış da...

İşte bunlar, adam hakkındaki dedikodulardır. Bunları herkes bilir. Adamın asıl sırrını bize açan –söylemeden yapamayacağım– bir küçük köpektir. Zeki gözlü, buz gibi soğuk burunlu, tüyleri havalanan sarı bir köpek... Bu köpek onun köpeğidir ama ben burada bir vasıta olarak kullanıyorum. Yoksa köpek tamamen değilse bile oldukça hayalidir. Sebebi de, zavallı bir adamın hayatını, kuruntularını, düşünce kırıklarını, dünyada tek başına kalışını, bir köpeğin asla anlatamamasıdır. Köpekler sevgisini, bizim gibi ne anlatmak, ne de yazmakla belli eder. Köpek koşar, kuyruğunu sallar, sahibinin elini yalar. Hayali köpeğimi dinleyin:

"O sabah erken uyanmıştı. Hafif bir ıslık sesiyle yanına koştum..."

Köpeği anlatmaya bırakırsam, sanırım, hikâyemin fena halde tadı kaçacak... Onun için akşamları seddin üstünde cıgara tüttüren, kimsenin sevmediği, konuşmadığı, çekindiği adamla ahbaplık etmek üzere yanına ben yanaşıyorum:

– Beyefendi, diyorum, müsaadenizle...

Cıgaramı yaktım. Yanına oturdum. İlk kendisinin konuşması lüzumunu duydu herhalde ki, ben köpeği okşarken mırıldandı:

– Hayvanları sever misiniz?

– Bayılırım beyefendi!

– Vallahi bendeniz pek sevmezdim. Şimdi de pek alıştım. Bir zamanlar oturduğum pansiyonda-

ki madamın köpeğiydi bunun anası... Bu daha dünyada yoktu. Kadıncağız öldü. Yanımdan ayıramadım hayvanı. Madamı da pek severdim. Zaman geçti. Köpek öldü. Ölen köpek dişiydi. Bu erkektir. Bu yavruyu o günlerde birisi istemiş, vermek üzereydim. Hayvan ölünce yadigârını muhafaza ettim...

O akşam şu yukarıki cümlelerden daha önemli bir şey konuşmadık. İkimiz de siyasi hadiseleri ya hiç anlamıyor, ya anlamak istemiyorduk, yahut siyasi bahisler üstüne her fikrimiz tasvip edilecek mahiyette birbirine sunuluyordu: Yani siyasetten konuştuk. Akşam evime döndüğüm zaman şu posta müvezziinin bu adamda ne gördüğünü bir türlü anlayamamıştım. Bayağı, basbayağı bir adamdı. Şu karşımızda oturan zengin bakkalın bu adamdan kat kat daha enteresan bir hayatı vardır. Değil mi ya canım? Düşüncelerini zeytinyağı, fasulye, un, nohut sarmış sarmalamış; dünyalığını düzmüş, çocukları büyük mekteplere gidiyor, dans ediyor, şık mı şık giyiniyorlar... Kızı ne güzel İngilizce konuşur hele! Kolej mezunu, boru değil! Babası bundan ne memnun! Ne gurur duyuyor kızıyla!.. Sakız'dan nasıl geldiğini, bir bakkala nasıl çırak olduğunu, sonra nasıl dükkânda bütün işi eline aldığını, ustanın dükkâna arada bir uğradığını, günün birinde de kızını elinden tutup kendisine nasıl verdiğini bir anlatsa... Hayatının en hareketli zamanı da o zamandı. Nasıl adım adım yürümüş, damla damla bardağı doldurmuştu. Herkesin küçücük dükkân gördüğü Balıkpazarı'nın aşağısını yalnız küçük dükkânın büyük ardiyesi hakkında hiç fikirleri olmayanlar ne bilir? Kapıdaki Kürt, kimsecikleri dinlemez. Bu korkunç Bizanslı ardiyelerin demir kapakları her göze görünmezdi. Her şey orada, o yağlı, siyah kaldırımların sağında solunda hamalların bağrıştığı, araba-

ların birbirlerine girdiği ortaçağ sazlı sözlü labirentteydi. Kendisi beyaz adamdı. Karısı esmerdi. Bu sarışın, karabaş, ballı gözlü çocuk, kendi çocuğu muydu? Burnu tam Grek burnuydu. Omuzları genişti. Babasına Büyük İskender'i hatırlatırdı. Yani Efendi mürekkep yalamış adamdı. Oğluna bayılırdı. Kızını sever, onun İngilizcesinden gurur duyardı. Ondan öte Yunanistan'da açlıktan ölürlermiş. Kahvede üzülür, evde karısının yanında, ağlamaklı gibi olur. Kahve içerken, "Alalım beş-on kilo, bir kenara atalım, Eleniçamu" derdi, "günün günü var!"

Bundan öte Yani Efendi'nin hayat hikâyesi de zınk diye duruyor, öteye geçemiyordum. Kabahat bende!.. Biraz yorgunlukla Balzac bir ıtriyatçının hayatını nasıl adım adım kovalamışsa, ben de Yani Efendi'nin evinin içine girip daha birçok bilmediğim yerleri yazar, kocaman bir roman yapamaz mıydım sanki?

Yani Efendi ile uğraştığım bu sıralarda, herkesin merakını çeken, bu herkesin içinde evvelce ben de dahil olup da sonradan çıktığım, köpekli adamı göremiyordum. İstesem belki her akşam orada seddin üstünde onu yakalar, ağır ağır birçok şeylerini öğrenebilirdim. Hayır, garip insanlarla uğraşmak istemem. Onlardan bana hayır yok, bana seven, gülen, bağıran mahlukat lazım! Bu adam yaşamıyor ki. Köpeğinden başka kimsesi yok. Yalnız onunla konuşuyor, insanları sevmiyor; yine posta müvezziinin müşahedelerine geçelim:

– Beyim, bu adamın bir kişiye bir kahve ısmarladığı görülmemiştir. Buyurun, şu gazinoya girelim. Birer kahve içelim. Size ona dair bakın ne havadislerim var?..

– Başka zaman, başka zaman!

Dinlemek istemiyorum. Yani Efendi, merakımı sardı. Oğluyla ahbaplık ediyorum şimdi.

Yani Efendi'nin oğluyla ahbaplığımız beş gün ya sürdü, ya sürmedi. Kendine göre sevimli tarafları bulunan delikanlı ile konuşmak, beni fena halde yordu. Kadınların baldırından, pokerden, danstan, filimden, ben de konuşurum. Arada bir kim konuşmaz? Ama her akşam aynı konuşma asabımı bozdu. Yine de ziyanı yoktu. Ama bir akşam baktım ki artistlerden birini fena halde taklit ediyor. Con Peyn Bey'le Amerika'da, hadi konuşulur diyelim, fakat İstanbul'da ne konuşulur bu adamla yahu? Delikanlı ile şimdi, yalnız gülüşüyoruz. Birkaç gün sonra gülüşmeyeceğiz de... Yani Efendi'nin hayatını yazmaktan vazgeçip, bu sefer yeniden köpekli adamın peşine düşmeye başladım. İyi ki, uzun bir ara vermiştim. İlk defa pek çekingen olan bu adam, bu sefer beni görünce cıgara ikram etti. Köpeğini benim yüzümden haşladı.

– Aman, bey birader, dedi, vallahi artık merak etmeye başladım. Hiç gözükmediniz, nerelerdeydiniz?

– Bir küçük nezle, bizi bir hafta yatırdı, beyefendi!

– Geçmiş olsun, efendim.

Bir zaman, kendisinin de nasıl nezleye yakalandığını, o zamanlar denize girmeden edemediği için bu nezleyi bir türlü geçiremediğini, âdeta bütün yaz burnunu çektiğini anlattı. Anlatırken köpeğine hiç gülmediğini söyleyen adam, kıs kıs da güldü. Köpek ona tuhaf tuhaf baktı gibi geldi bana. Herhalde posta müvezziiyle uzun bir ahbaplığın neticesi!

Şimdi artık posta müvezziinden biraz uzunca bahsetmek zamanı geldi sanırım. Evvelce de söylediğim gibi, onun bütün kabahati küçük sırlar, insanda bir-iki fena âdet, iki kişi arasında gizlenen bir şey, bir evden çıkması gerekmeyen bir hadise öğrenmekten başka bir şey değildir.

Posta müvezzii iyi midir, kötü müdür? İster iyi, ister kötü olsun, bana ne? "Bana ne?" olmayan tarafı posta müvezziinden hem çok hoşlandığım, arada da beni fena halde sinirlendirdiğidir. Öyle yerde insanın üç adım arkasına oturur ki, bir cümle konuşmanıza imkân yoktur. Herkesin yanında bağıra bağıra konuşmayacak pek bir şeyim yoktur. Yoktur ama, posta müvezzii arkama geçip de müthiş kulağını verdi mi, beynim atıyor. Söyleyeceğimi şaşırıyorum. Yavaş yavaş söylemek istiyorum. O zaman kendi kendime, "Herif cümlenden iki kelime alır, yirmi kelime ekler, bir hikâye uydurabilir, dikkat et..." diyorum.

Hakikatte böyle bir şey de oldu: Ahmet isminde bir arkadaşımız vardır. Yazlık için ihtiyar Matmazel Katina'nın evinde bir oda tutmuştur. Geçen gece denize girmiş. İki arkadaşı da bunu posta müvezziinin bulunduğu bir yerde, ondan üç adım ötede, aralarında söylemişler:

– Katina'nın evindeki Ahmet, o rüzgârda dün gece denize girdi. Bize de girin dedi ama...

Posta müvezzii üç kelime duymuş: "Katina, Ahmet, dün gece..." Şöyle anlatmıştı:

– Aman, berber! Şu sakalımı bir kazıyıver, bakalım. Bak, sana ne anlatacağım. O yukarıdaki evlerde oturan Ahmet, yok mu? Dün gece meşhur çikolatacının kızı Katinaki'yi atmış sandala, Heybeliada'ya geçmişler. Oradan bir arabaya atlamışlar ver elini Çamlimanı. Ben onları kayıkla giderken şu burundan seyrettim. Biraz sonra bir de baktım, Heybeli'nin tur yolunda fenerli bir araba gidiyor. Vallahi arabayı gözlerimle gördüm. Arabacı onları Abbaspaşa'da bekliyordu. Ohhh!.. Ne tatlı olur, ha Barba? Evvelsi gün yağmur da yağmıştı. Çamlar da kokar mı mis gibi sana! Katinaki'nin saçları da kimbilir ne lavantası kokar? Aman! İnsanın beyni döner be Barba! Ahmet

Efendi de fena çocuk değil ha! O ne gözler! Sırım gibi delikanlı! Bari yumuşak Katinaki'nin bir yerini incitmeseydi!..

Posta müvezzii böyle söylemişti işte. Onda bir anlatma ve uydurma kabiliyeti vardı ki, benim gibi değme yazıcıya nasip olmamış bir muhayyele kudretine delalet eder.

Bütün bunları niçin öğrendiğini ben şöyle tahlil ettim:

Zahirde küçük menfaatler: Kahve, çay, gazoz, sakal tıraşı, bir tek rakı, bir salkım üzüm vesaire... gibi şeylere büyük sırlar ifşa ederse de, bana kalırsa insanların gizli tarafını bu küçücük şeyler için öğrenmiyor. Bunu şuradan anladım: Çok defa kendini dinleyecek biri bulunmazsa; sessiz, dedikodudan hoşlanmaz, değil birisine bir şey ısmarlamak, kendisine bile günde bir kahve içmek nasip olmayan, Türkçeyi bile iyi bilmeyen Zafiri'ye, yahut da Zafiri gibi sessiz, dedikodudan hoşlanmayan biletçilikten mütekait Zeynel Efendi'ye de böyle şeyler anlattığını gördüm.

Posta müvezziinin öğrendiklerini söylemek, gizli şeyleri öğrenmek merakı, kendine göre, bulunduğu dünyayı iyice anlamak, ona göre "Konya'yı bina etmek" arzusudur.

Onun bu haline ben de çok defalar kızdım. Birçok kirli çamaşırları ortaya çıkardığı gibi, birçok temiz çamaşırları da kirlettiği oluyor. Bir adam hakkında söyleyeceği şeyler, hiçbir zaman masum hakikatler değildir. Değildir ama, ne yaparsın? Bunlardan o mesuldür. Böylece, kendi kendine yalanla doğrudan yaptığı evlerle yaşayacak odur. Ben, posta müvezziinin şu adam hakkında söylediğini, bu adam için söylediğiyle birbirine karıştırır, unutur giderim. Herkes de sonunda benim gibi yapmıştır. İnanmakla inanmamak arasında bocalar dururuz.

Ben muharrir olduğumu saklamış değilim. Ayıp değil a, yazı yazmak! Bunu ilan etmekten de hiç hoşlanmazdım. Şimdi sabahları gazinonun bir köşesinde herkesin karşısında yazıyorsam, onun yüzündendir. Eskiden gider, çam altlarında yazardım. Şimdi, oh, bir masam var! Önüme kahve geliyor. Önümden kızlar geçiyor. Açıktan açığa yazı yazabiliyorum.

Diyeceğim, posta müvezziinin bana faydası dokundu!

"Çam altlarında oturur, mektuplar yazar... Kimbilir kime yazıyor? Ne yazıyor?"

Yırtmış olduğum bir yazıdan öyle manalar çıkarmış ki, utandım. Bir defasında da az daha dayak yiyordum. "Vay efendim! Bizim hayatımızı yazmaya kalkmış, kim oluyor bu herif?" diye üzerime yürüdüler.

Posta müvezziini çok uzattık. Böylece kabul edelim. İyiliği, fenalığı hakkındaki kararı umumi efkâra bırakalım. Bize faydası dokunduğu için de kötülemeyelim.

Bir sabahtı. Beni denize giderken yakaladı.

– Bak, dedi, köpekli adam "..." gazetesine mektup gönderiyor.

Baktım, "..." gazetesi tahrir müdürlüğüne yazılı bir zarf.

Müvezziin yüzüne bakmadan;

– Olur a!.. dedim.

Göz göze sonra geldik. Öyle tuhaf bakıştık ki, ikimizin de içinden aynı kötü, saygısız arzu, aynı zamanda mı geçti bilmem.

Ben yine önüme baktım.

– Olur a, diye tekrar ettim, belki bir şikâyet, bir kari mektubudur.

Yine göz göze geldik. Bu anda hangimizin suçlu, hangimizin suç ortağı olduğunu, kimin kimi teşvik ettiğini hiçbir yargıç bulamayacak.

Mektubu yırttık. Okumak için acele etmedik. Önce gidip bir zarf aldık. Üstüne "... gazetesi yazı müdürlüğüne" diye yazdık. Sonra deniz kenarında, ıssız bir kayanın dibine çömeldik.

Zarfın içindeki dörde katlanmış bir kâğıtta şu satırlar:

Muhterem efendim,

Size, hikâye müsabakanıza iştirak etmek üzere şu naçiz hikâyemi gönderiyorum. Beğenirseniz neşrini rica eder, saygılarımı sunarım.

İkiye katlanmış başka kâğıtlarda da şu hikâye:

(Hikâyenin ismi de pek şairane, hissi tarafından!)

AY IŞIĞI

"Bir zamanlar deli gibi âşıktım. Bana hak verin! İnsan ona, nasıl âşık olmazdı? (Burada sevgilisinin pek romantik bir tasviri vardı, çabucak atladık.) Denizaşırı bir köyde otururdum. Her akşam beraber dönerdik. Ne yalan söyleyeyim, benim aşkım tuhaftır. Halbuki, böyle olmamalıdır. İnsan yıldırımla vurulmuş gibi âşık olmalı, sonra muvaffak olmak için bir şeyler icat etmelidir. Bu nevi aşkı pek severim ama, bir türlü de olamam. Muhakkak, evvela, seveceğimden biraz yüz görmeliyim. Sonrası kolaydır. İkinci yüz verişte yakalandığımı hisseder, kaçınmaya çalışırım. Üçüncüde her şey bitmiştir. Artık deli gibi âşığımdır.

Yine aynı şey oldu. Onu ikinci görüşümde vapurun alışılmamış, bilinmemiş bir memlekete doğru dümen kırdığını, bir daha ne doğduğum, ne yaşadığım, ne de sevdiğim memleketi göremeyecek bir yere doğru gittiğimi duydum. İçimi bir melal kapladı, 'tarif edemem' diyecektim ama, ederim.

Bütün sevgililer gerideydi. Lisanım, memleketim, anam, babam, evim, tarlam, arkadaşım... Hepsi göz yaşartıcı bir şekilde etrafımı sardılar, konuştular, 'Bizden ayrılıyorsun ha, bizi nasıl bırakabiliyorsun?.. Yazıklar olsun sana! Sahi mi? Bize bunu yapacak mıydın? Senden bunu beklemezdik... Sahi gidiyor musun, bir daha gelmeyecek misin? Şunun için, şunun için mi bizi bırakıyorsun? İyi bak. Bunun için mi? Dikkatli bak, pişman olmayasın!' diyorlardı.

Vapur, sakin denizi biçerek gidiyor, yıldızlar peşimiz sıra geliyor, vapurda tanıdık çehreler siliniyor... Gidiyoruz. Yol uzasın istiyorum. Sevdiklerimin lakırdıları kulağıma bile girmiyordu.

Kim, nasıl, hangi bahane ile onu bana tanıştırdı, unuttum gitti. Çünkü unutulmayacak yalnız o kaldı. Ondan öte göklerde yıldızlar mı vardır? Denizlerde vapur mu?.. Hatta geceleri doğmadığı için güneş de yoktur. Hele ay! On beş gün olmayan, gündüzleri pek nadir soluk gözüken bu acayip şey de mevcut mudur? Bunları bile unuttuğum dakikalar oldu. Ah, şu dünya yüzü, ne güzeldi! Ne yalanlar uydurulabilir. Ay, güneş, yıldız, kuş, ıslık, keman, vapur gibi hakikatler bile yalan olabiliyordu. Ah şu dünya yüzü, ah şu insan!.. Her ikisiyle neler yapılabilirdi. Üçüncü seferde onu arayıp buldum. Yarı tanıdı, yarı tanımadı. Üzüldüm. Dördüncü seferde, hafif, yarı tanır bir selam verdim. Geçtim gittim. İçim ona nehirlerin denize aktığı gibi akıyordu. 'Varsın aksın! Sokulma evlat!' dedim kendime... Beşinci rastlayışımda selam da vermedim.

Vapurun başına gittim oturdum. Güzel bir mehtap vardı. On dördü müydü neydi? Âşık ve mehtap. O kadar bayat, fakat o kadar gerilerde kökü olan iki kelime... Kimbilir belki Âdem de Havva'yı bir mehtaplı gecede sevdiğini duymuştur. Hele sonraları, Âdem'le Havva'dan sonraları... Ne öğle sıcaklarındaki âşık, ne şeb-i yeldada pencere kenarında cıgara tüttüren bedbaht, bu mehtap altındakinden daha bahtsız değildir. Bahtsız da demeyelim. Başka bir kelime de bulmaya lüzum yok. Baht ile bahtsızlığın çizgisinde olan adam mehtaptaki âşıktır. Bilir misiniz, mehtapta aşka ait duygular hem iyiye, hem kötüye çalar. Mehtap altında intihar eden bir âşık düşünün! Saadetle dolu bir âşık... Ölümde saadet bulabile-

cek kadar bahtsız... Fakat ölümdeki saadet kadar da mesut... (Müvezzie 'burası çok kötü' dedim.) Hemen hemen aynı halde düşünüyordum. Aklıma buz gibi soğuk bir dudak dokunuyor. İçimde sıcak dudaklı, mermer vücutlu bir kadın geziniyordu. Seslendi:

– Merhaba!

Geldi yanıma oturdu:

– Nasılsınız?

– Berbat! diye cevap verdim.

– Neniz var?

– Hiç, hiç ama, ne bileyim?

Sustuk. Biraz sonra biraz daha sokulur gibi oldu.

– Ayda ne var? dedi.

– Ayda mı?

Biraz düşündüm. Sonra mektepten kalma ne kadar bilgim varsa söyledim:

– Ayda bir şeyler yok... Boş, manasız, ölü... Hava yok ki canlı mahluk yaşasın... Ölü taşlar, karanlıklar, uçurumlar, kayalar... Bu ışık da yalancı bir ışık... Kendi ışığı yok ki... Güneşin ona attığı ışıkların aksidir bu gördüğün... Orada bir şey yok... Hiçbir şey yok... Soğuk, belki soğuk bile yok... Hava olmayan yerde sıcak soğuk mefhumu olur mu, bilmem.

– Ayda yaşanmaz mı?

– Hava yok dedik ya!

– Olsun. Havayı götürerek, oksijenle?

– Bak burasını pek bilemem. Belki birkaç saat, birkaç gün... Orasını şöyle bir dolaşıncaya, insan merakını giderinceye kadar, mümkün...

Aya baktı. Omuzuma başını koyar gibi oldu. Yahut bana ay ışığı böyle zannettirdi.

Bu ışığa kurban oluverdim.

– Sen deli misin şekerim! dedim. Orada insan yok olur mu? Orada yalnız birbirini sevenler

yaşıyor. Buradan bir akşamüstü iki kişi bir olup oraya gitmeyi kararlaştırıp beraber gidiyorlar. Beraberce gidenlerin çoğu oraya giderler. Şimdi seni yakalasam, beraber denizin dibine gitsek, bir daha çıkmasak. Bizi denizin dibinden birtakım bizden gayrı mahlukat alır, doğru oraya götürürler.

Ne güzel gülmüştü. Bütün coğrafya kitaplarını altüst etmiş, yeni nazariyemle sevgilimin elini tutabilmiştim."

Ben kahkahayı bastım. Posta müvezzii de pek güldü.

Müvezziin yüzü çok tuhaf olmuştu. İnsanlar hakkındaki merakı geçmişti. Kimsenin hayatının gizli taraflarını öğrenmek istemediğini bana şöyle anlattı:

– Hepsi birbirine benziyor. Ben öyle sanıyordum ki, şu köpekli adam garip bir adamdır. Bizden ayrı birçok şeyleri vardır. Ben ne facialar kuruyor, ne tahminler yürütüyordum. Meğer yalnızca âşıkmış... Kimsenin yanına sokulmayan, köpeğiyle konuşan bir adamın benim gibi, senin gibi bir adam oluşuna şaştım doğrusu... Şimdi taşıdığım bütün mektupları açmadan açıyorum. İçlerini ezbere biliyorum, bırak!..

Yokuşu tırmanmaya başladı.

*
* *

Köpekli adam, posta müvezziini alâkadar etmediği günden itibaren, beni kendisine çekti.

Artık evine gidiyor, köpeği okşuyor, kahvesini içiyor, sonra beraberce, sonbahar geldiği için kırlara çıkıyorduk. O işe çoğunca gitmiyordu. Ben birkaç yerde iş aramış, bulamamıştım. Ben de pek şehre inmiyordum.

– Bu ayı mantarıdır, yenmez, at onu! Hah,

bu iyi! Kanlıca mantarı bu... Kır, bak, nasıl, kırmızı bir su çıkıyor değil mi? İşte bu mantarların en nefisidir. Bak şu da çayır mantarı, bu da iyidir. Ateşe göster, üstüne tuz biber dök, ye!

Köpek, kâh arkamızdan, kâh önümüzden gelirdi. Ara sıra ona taş atardık, koşar getirirdi.

Dilimin ucunda itiraf etmeye hazırlandığım o posta müvezzii ile beraberce' yaptığımız, başkasının mektubunu açmak ayıbıyla bütün bir sonbahar, bu adamla beraber dolaştım. Yapamadım, söyleyemedim. Kolay şey değil!.. Çünkü onda öyle haller gördüm ve anladım ki, bu adam, hiç kimseye hiçbir şekilde haksızlık yapmamıştır. Böyle bir adama kusurlar, hatalar itiraf edilebilir. Ondan herhangi bir mesele hakkında namuslu fikirler alınabilir. Ama ayıplar söylenemez.

Ben köyümden şehre indim. Yine iş aramaya koyuldum. Ah bu iş aramak... Büyük bir şehirde iş aramak kadar korkunç hiçbir şey olamaz. Bir zamanlar bir genç adam tanımıştım. O zamanlar benim param vardı. Avare dolaşır, mevzular bulur, oturur, hikâyeler yazardım. Zannederdim ki, bu böyle sürüp gidecek. Bir gün bir hikâyem bana hiç olmazsa birkaç günün geçimini sağlayacak. Halbuki gazete sekreterleri birer buçuk liraya hikâye aldıkları zaman patronları kızıyordu!

Evet, bir genç tanımıştım. (O zamanlar Sanayii Nefise Mektebi'ydi.) Akademiyi bitirmiş. Avrupa imtihanını kazanmış, her nedense gönderilmemişti. Heykeltıraş olacaktı. Senelerce evden sokağa çıkmadı, oturdu. Annesinin (güzel, şirin, tatlı bir ihtiyar) başvurmadığı kapı kalmamıştı. Oğlu için;

– Evden çıkmaya utanıyor. Canı sıkılıyor, patlıyor. Günlerce konuşmuyor, ağlıyor. Ben bu çocuğu ne yapacağım? Hasta olacak! diyordu.

Bu böyle senelerce sürdü. Senelerden sonra

ise iş buldu. Ben bu eve kapanıp geçmiş senelerin ıstırabını içimde duyar, eve kapanıp çamurdan ve alçıdan heykeller yapamayacağımı da düşünür, ancak bir kahvede yazı yazabileceğimi hatırlar, bunalırdım.

En son bir gazeteye müracaat ettim. Başmuharrir cenaplarının karşısına çıktık. Siyasi kanaatlerimi sordu. Olmadığını söyledim. Hiç düşünmediğim şeyi bana soruyordu. Ne mebus olmak, ne de gazetede siyasi yazılar yazmak niyetindeydim. Röportajlar yapmak, muhabirlik etmek için siyasi kanaatimin ne faydası vardı? Ben insanlar ve kendim hakkında düşünürüm. Hükümetler hakkında, rejimler hususunda hiçbir fikrim yoktu.

Başmuharrir ağız aramakta ustaydı:

– Yani nasıl bir dünya arzuluyorsunuz?

Artık kızmıştım:

– Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya... İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz etmelerin bol bol bulunmadığı... Pardon efendim! Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya...

Sevilmeye layık, küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri hacıağaların minicik kızları caddelerden 25 lira pazarlıkla otellere götüremediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece, gündüz satılamadığı bir dünya... Muhabbet tellallarının günde 30 lira kazanmadığı bir dünya... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya... Kafanın, kolun çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde iyi şeyler söylemeye, doğru şeyler söylemeye selahiyetle kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya...

Aynen bunları söyleyemedim. Şimdi söylüyorum.

– Pekâlâ, biz size haber göndeririz.

Haber göndermediler.

Ümitle bekledim. Dünyada hiçbir kimsenin benim istediğimden başka türlü bir dünya isteyeceğini o zamana kadar aklıma bile getirmemiştim, desem yalan! Neler isteyenler vardı dünyada? "O halde ne ümit ediyordun?" derseniz, "Ne bileyim!.." derim.

Günlerden cumartesiydi. Kışın bazı cumartesi günleri şehrin gürültüsünden uzaklara gitmek öyle bir arzu halinde yapışır ki bana... Köprü'de vapurlar ne güzel bakar, düdükleri ne tatlı öter...

İçim, bu sinemaları insan almayan, birahaneleri, kahveleri tıklım tıklım şehirden öyle bir tiksinti ile tiksinir ki... Vapur yarı yarıya boş, uzaklaşacak. Kalkarken, camlar titreyecek... Pervanenin her vuruşunu duyacağım. Uzaktan Anadolu yakasının köylerini, öteki pencereden Bozburun'u, açık denizi, birbiri üstüne yığılmış lodos bulutlarını seyredeceğim. Denizde ölü dalgalar vardır. Zaman zaman çocukluğumun rüyalarındaki gibi bir yere düşecektir gemi... Hava lodostur. Rüzgâr durmuştur. Yunusların atladığı denizin üstünde, sandallar çapari ile uskumru tutuyorlardır. Muşambalara, battaniyelere, paçavralara bürünmüş bir sürü insan, sanki keyif için, akşama sıcak bir odada çocuklarına bol limonlu balık yedirmek için balığa çıkmışlardır gibi gelir adama...

Tanıdık bir iskeleye inersin. Posta müvezzii selam verir. Çımacı, "Hoş geldin!" der. Çocuklar arkandan hasretle bakarlar: Şehirden bir adam gelmiş diye... Delikanlıların hepsi balıktadır. İskelenin burnu hizasında gözüken ufak noktalar halindeki sandalların hepsi bizim köylüdür.

Şimdi artık şehrin girdi çıktısından, gürültü-

sünden uzağız. Ne sıcak kahveler, ne kızgın, acı karışık zeytinyağı kokan birahaneler, ne ihtiyar ağızları gibi çürük nefesli, cıgara kokulu kıraathaneler, ne meşhurların devam ettiği korkunç pastaneler vardır bizim köyde... Bizim köyün denizinde, karabatakların boyunlarını uzatarak denize baktıkları, birdenbire uskumru sürülerine doğru daldıkları görülür. Bizim köyde yünleri rengini atmış, üç defa sökülmüş, örülmüş mavi kırmızı kazaklarla gezen kızlar, Hereke kumaşı önleri düğmesiz, büyük cepli yeleklerle fiyaka yapan çocuklar, çember çevirirken bir küçük lokomotif halinde öterler.

Bizim köyün rıhtım yollarını lodos altüst etmiştir. Bizim köyün iskele enkazında üstleri ziftli büyük midyeleri, zehirlenmek korkusu olmayan insanlar toplar, yerler. Kimse zehirlenmez. Kimisi Allah, kimisi Panaiya koruyor, der. Balıkçılarsa, "Midyeler zehirsizdir, zehirli olan bizim midelerimizdir" derler. Bizim köy bu kış gününde bir ilkbahar kadar ılık, kokulu, kirlidir. İnsanların elleri büyük ve çatlaktır. Kedilerin her tarafı dişlidir. Dişlerinin arkasında zehir keseleri vardır. Çocuklar kıpkırmızıdır.

Vapura atlamamla köye varmam bir oldu. Köpekli adamı evinde buldum. Deli gibi sevindi. Çay yaptı. Oturduk, içtik. O zaman ayıbımı itiraf ettim. Kıpkırmızı oldu. Bir şey söylemeden yüzüme baktı. Odadan dışarı çıktı. Bir yığın kâğıtla geriye döndü. Yüzü değişmişti, gülüyordu.

– Çok sevindim, dedi, hiç olmazsa yazılarımı okuyacak birini buldum. O yazımı biliyor musunuz, neşretmediler...

– Okumamışlardır ki...

– Siz beğendiniz miydi?

– Fena bulmamıştım. Ama daha çok müvezzi efendi beğenmişti.

– Buna daha çok memnun oldum. Demek muharrir olsaymışım halk beğenecekmiş...

Gülümsedim. Gülümsedi...

İşte ondan sonra ondan şu hikâyeleri kâh ben kendim göz gezdirerek, kâh o tatlı bir sesle, heyecandan kesik kesik okuyarak, dinledim. Ondan sonra da şuracığa birer birer yazdım. Yalnız bunları buraya yazmadan evvel yine söylemem lazım gelen bazı şeyleri söylemeden geçemeyeceğim.

Bu, vaka diyemeyeceğimiz kadar küçücük şeyler, o kadar bana has şeylerdir ki, onları kendi kalemimle yazmayı daha kolay buldum. Hem, evvelce de söylemiştim ya! Belki bu adam bizzat benim... Belki de bu adam bir hakikattır da yalnız bunları söylemiştir, ama yazmamıştır. Şu satırları yazan adamla hiçbir alâkası yoktur.

Haydi! İşe bir hakikat çeşnisi vermeye çalışalım: Ben bu adamın hikâyelerini neşrettirmek isterken adamcağız öldü. Bir türlü yazılarını bulup neşrettiremedim. Ondan sonra mevzu bulmuş muharrir gibi (Mal bulmuş Mağribi gibi dememek için) oturup yazdım.

Onun yazılarından, belki de başka türlü bir hayat geçirdiği zannedilecek.

O, her hikâyenin sonunda hemen hemen o hikâyeyi kendisine ilham eden, benim de merakımı gideren birtakım izahat verdi. Ben de bu arada ona sualler sordum. Sonra başkalarından da bu işi tahkik ederek birçok şeyler öğrendim. İşte hepsini yazıyorum. Şimdilik, onun, o romantik hakikat havasına yahut dünyasına dalmamız daha iyi... Bu hikâyeleri o, bana kronolojik bir sıra takip etmeden okumuştur. Birinci hikâye hakkında şüpheliyim. İsmi neydi acaba?.. "Büyük Hülyalar Kuralım!" mı, "Havada Bulut" mu?..

Galiba ikincisi...

HAVADA BULUT

– Ben küçük olmuşum...

– Ben küçükken...

– E, işte... Ben küçükken...

Hayır, anlatamayacağım! O şimdi koca kızdır. Şimdi onun öyle dostları var ki, küçük kulübesinden o, hâlâ sekiz yaşındaki masum çocuk yüzüyle, afacan bacaklarla çıkarken peşine düşüyorlar.

Peşine düşmek, ne demek? O eskidenmiş, iki sene evvelisi... O zamanlar;

– Sinemaya gidelim mi, şekerim? derlermiş.

Hiç aksilik etmez, sinemaya gidermiş.

Yirmi, yirmi beş yaşında çirkin, budala delikanlı kaldı mı? Yepyeni, spor, sarı, altı lastik, yahut kahverengi podüsüet pabuç; bopstil bağlanmış siyah benekli yumurta sarısı kravat, briyantin, hafif bıyık...

Her şey tamam! Bunlardan bir tanesi bile bu kızın o çocukla sinemaya gitmesine bir vesile... Neden sinemaya gitmesin fakir kız, böyle bir çocukla? Neden ama? Gidecek elbette... Bundan bir şey çıkar mı?

Tabii bir şey çıkmaz, kızım! Evde baba olursa, namına yatırılmış beş-on kuruş bulunursa... Sende bu boy, bu bel, bu kaş göz varken, bir deli gönül başını eğer, seni kabul değil bağrına bile basar. Ama kulübe ile, bu ihtiyar çamaşırcı ana ile, sen de sokak süpürgesiyken...

Boş lakırdı bunlar! Dört bir tarafını randevu evi, genelev sarmış, her karanlık köşe başında bir

genç kızın kokusu koklanan bu mahallede rakı, frengi, veremle bile yaşamak, yaşamaktır.

Geçenlerde onu şöyle bir gözü şaşı, yaşlıca bir adam istemişti. Öyle güldü, öyle güldü ki... Hakkı da vardı, gülünecek şeydi bu! Kim gülmez canım?

Herifin evinde bir radyocuk, bir yeşil yorgan, bir sandık kirli çamaşır varmış. Bir bahçe, bahçede dört tavuk, bir de hindi varmış, sahi! Dükkânı da hemen evinin karşısında...

Bir ara o adama, bir fakir, kimsesiz, hüzünlü, yalnız sokakta peşine düşenlerin hepsinin kıraathanelere, sinemalara doldukları, hiçbir gencin, bu pırtık pabuca, bu ıslak paltoya, bu karmakarışık saça itibar etmediği kış akşamında kızın gönlü yatar gibi olmuştu.

Gözünü kapamış, sanki radyosunu açmıştı. Karşıda dükkânda kocasının dirseklerine kadar kocaman kocaman kıllı, adaleli kolunu, çenesini görüyor. Herif yağmura aldırış bile etmiyor. İçi sıkılmaktan geçtim, türkü çağırıyor. Bak, ne tuhaf! O ters ters bakan gözünü kırptı. Ay, bu göz, bu hareket, âdeta güzel!..

Şayet anası, yahut bir komşu kızı, dostlukla bahsetse, iş olacaktı. Anası karı bahsetmedi ki...

Anası da vaktiyle güzeldi. Bir Türk delikanlısı bir gece, kulübenin camlarını kırarak odasına girmiş, bir daha çıkmamıştı. Dokuz ay on gün sonra, bu kapkara şey çıkmıştı. Yunanistan'da kalmış kocasının ismine çabucak vaftiz edilmişti. Kara şey ağlar dururdu. Kadın da derdi ki:

– More, bari güzel olsa!

İşte güzel oldu. Şimdi, "Yorgiyamu, sayende ben de gün göreceğim!" diyor anası. Sayesinde gün görecek... Bu, ömrünce, kendinden genç delikanlıları ayartıp gezmiş kadın, altmışından sonra, nasıl bir ömür istiyor, nasıl bir ömür acaba?

Pırıl pırıl yağlıboya yastıklar, divan, halılar, çalar saat, kanapeler pembe olacak, yorganlar sarı, pijama ipekten... Eve gelen giden belli değil... Bir akşam bir büyük memurun geldiğini, öbür akşam şişman adamın bir masa hazırlattığını bir görse kocakarı, taramayı eliyle bir yapsa, rakıyı yumruğuyla bir açsa... Üzülüyor ama, üzüntüsü, kızının esmer güzeli olmasına... Karıyı bazen de tutamak tutar gibi bir ana muhabbeti tutmadı da değil. Tuttu ama bu sefer dülger istemedi. "Yok" dedi, "anasını istemem! Parasını ay be ay vereyim, odasında otursun. Başıma bela istemiyorum. Dünya güzeli olsa, ben de aşktan çıldırsam, o kadınla geçinemem!"

Kız, "Böyle ana bırakılamaz" diye düşündü. Sahi bırakılamazdı. Ya dülgeri sevmezse, ya bir komşunun güzel çocuğuna, ya dülgerin bir arkadaşına göz koyuverirse, işini kim kolaylaştıracak?.. Bu korkunç surette müsamahakâr ana bırakılır mı?..

Bir ara yağmurlar öyle yağdı ki, kulübeyi sular bastı. Kızcağızın bir yeni elbisesi vardı. Onu da sel alıp götürdü. O zaman saçları briyantinli, ayakları iki parmak kalın lastik pabuçlu, saçları moda üzere taranmış çocuklar Yorgiya'yı öylesine unuttular ki, kız sanki, dünyayı çırılçıplak görmüş gibi oldu. İlk defa çıplak erkek gören bir bakire korkusu duydu.

– Ana ben daha hayat göreceğim! diyemedi.

Hayatı biliyordu. Adamı bir çalgılı meyhaneye götürüyor, rakı içiriyorlardı. İnsanın gözü, erkeği öyle candan bakarken, kendinden öylesine bir tatlı şey isterken görüyordu ki, dayanamıyor, "Alsın gitsin, istediği bir şey mi sanki?" deyiveriyordu. Dülger de bu istediğini kızdan almamış değildi. Başkaları kendisinden evvel almış bile olsalar, kız eğer kendisini sevseydi, dülgere birçok

şeyler daha bırakmış olacaklardı. Bu sefer komşu kızları, çirkin koca bulamamış komşu kızları bu işe gülügülüverdiler. "Ama pek çirkin herif, Yorgiyamu!" dediler.

Kız direndi.

– Kısmetmiş, dedi.

Fayda vermediğini gören kızlar:

– Doğru, doğru Yorgiya, kısmetmiş. Kısmetten fazlası olmaz. Hem daha sonra canım...

İşte bu daha sonra yüzünden, Yorgiya tekrar düşünmeye daldı. Dülgerin korkunç gözleri vardı. Ya onlar fırıl fırıl dönmeye başlar, akları kızarırsa... Bu ihtimal Yorgiya'yı pek korkuttu. Evlenmedi.

– Evet sen küçükken... Sonra canım?

– Ben küçükken, bir gün eve su lazım oldu. Annem bana kovayı verdi, çeşmeye gittim. Dolapdere'deki çeşmeye. Hani biliyorsun ya?.. Çeşme başı kalabalıktı. Dinliyordum. Aman ne laflar söylemiyorlardı. Türkçe biliyordum ama lakırdıları anlamıyordum ki. Dokuz yaşındaydım o zaman. Biri ötekine, "Namussuz!" diyordu. Öteki, "Sensin namussuz" diye karşılık veriyordu. Namus üzerine ben çok düşünmüşüm. Biz Rumca namusa "Tini" deriz. Çeşme başında şöyle konuşuyorlardı:

"Senin alnının damarı çoktan patlamış kızım."

"Patlasan da çatlasan da Hüseyin benimdir."

"Hüseyin'in senin olsun, gözüm yok kızım. Bana bir erkek yeter."

"Sana mı? Yeter mi? Allahım, güleyim bari! Bir erkek yetermiş. Kızım sen beş-on erkekle doyar mısın?"

Ben de erkeğin ekmek, et, pirinç, un gibi bir şey olup olmadığını düşünüyordum. Ee doymak diyorlardı, canım!

O sırada bir bekçi geldi.

"Kadınlar, ayıp ediyorsunuz!"

Ona, "Sen sus!" dediler. O da onlara bağırdı:

"Namussuz orospular!"

– İşte o zaman namusun ne demek olduğunu anlasaydın.

– Kim anlattı ki namusu anlayayım. İnsanın damarında şeytan gezinmeye başladı mı, başlıyorlar namustan bahsetmeye. Artık o şeytan gezinen mahluk, namus dinler mi? Şeytan da paradır beyim, para!

Sonra sıra bana geldi. Ben de kovama suyu doldurdum. Kovayı yere bırakmış, şimdi büsbütün kavgayı azıtmış kadınları dinlemeye hazırlanırken, bir aralık kovamın içine baktım ki, aman Yarabbi! Suyun içinde bir beyaz bulut yüzmüyor mu? Ne sevindim Ahmet bilemezsin... Ne sevindim! Ne sevindim! Deliler gibi oldum. Çocukluk değil mi? Kovayı koşa koşa eve götürüyordum, koşa koşa. "Mama, mama!" diye haykırıyordum:

"Mama! Mama!.."

Karşımızdaki kömürcü Hıristo, siyah sürmeli kırmızı gözleriyle sokağa fırladı. Dokuz yaşındaki çocuk bacaklarıma bakarak söylendi:

"Ne oldu kara kız, ne oldu?"

"Sen karışma," dedim, "hiçbir şey olmadı. Sana ne?"

Bu herifi sevmezdim. Sonradan pişman oldum. Ona da hazinemden bahsetmesem bir şeyler kaybedecek gibiydim.

"Götürüyorum, havadaki bulutu kovama doldurdum. Götürüyorum."

Kömürcü Hıristo evvela bir şey anlamadı. Şaşkın şaşkın bu sefer yüzüme baktı:

"Ne bulutu kızım?"

"Bayağı bulut... Yusyuvarlak, bembeyaz bir bulut..."

Şimdi anlamıştı artık. Çocukluk geçirmeyen

var mı? Kimbilir belki o da bir gün kova ile evine bir güneş götürmüştür,

"Sizin evden içeriye o bulut girmeyecek!"

"Vaay!" dedim, "ya, sen görürsün bak!"

Haykırdım:

"Mama, mama!.."

Bulut suda sallanıyordu ama hâlâ ordaydı. Görüyordum onu. Kulübeden içeriye deli gibi girdim. Anam, çamaşır teknesinden ellerini çıkarıp şaşkın şaşkın bana baktı. Ben iki elimle sıkı sıkı kavradığım kovayı bıraktım.

"Bulut, anam," dedim. "Bulut!"

Annem aptallaşmıştı:

"Hani nerede?"

Eğilip ikimiz de kovaya baktık.

Tavanın is bağlamış saclarından su simsiyah kesilmişti. Saatlerce beni susturamadılar.

Bulutu evine götüremediğine hâlâ üzülür mü Yorgiyam diye yüzüne bakardım. Evet hâlâ üzülürdü.

Ah kapının önünde, şık bey çocukları geceleri sana ıslık çalmasalar, yanaklarından öpmeseler, seni kovama koysam da evime bulut gibi götürsem...

Kulübenin penceresinden sokağa bakardım. Vangelistra Kilisesi'nin çan kulesi görünür, bakkal Niko ismindeki tahsili acayip adam, karısı Evdoksiya, polis Hasan Efendi; podösüet ayakkabılı, saçları parlak bir delikanlı geçerdi. Birdenbire kömürcü Hıristo dükkânından fırlar;

– Kovada bulut götürülmez efendi! der gibi suratıma bakardı.

*
* *

Köpekli adam okumasını bitirdi. Şunları anlattı:

– Ben çok yalnız yaşıyordum. Yorgiya'yı sarhoş olduğum bir gece, evvelce tanıdığım bir kız tanıttı. Gizlice bana, "Vallahi bu akşam ilk sana getiriyorum. Fabrikada çalışıyordu. On beş gündür çalışmıyor. Bugün kandırabildim. Daha kız ha, dikkat et!" demişti. Karidesçinin evine gittik. Sonraları her hafta oraya giderdik. Benim öğrendiğime göre, Yorgiya bir anasıyla yaşıyormuş. On beş gün evveline kadar çalışıyormuş. Birçok korte yapmış. Yapmış ama benim gibi yaşlı adamlara ilk defa geliyormuş. Yani açıkçası beğenmediği, para için geldiği ilk adam benmişim. Otuz beş yaşındaydım. İhtiyar mıydım beyefendi? Benden başka bir yaşlıya, hatta gence gitmemesi için elimden ne gelirse yapmaya karar verdim. Birdenbire her şeyi hoşuma gitmişti. Ama ben onun birdenbire hoşuna gitmemiştim. Ağır ağır hoşuna gider miydim acaba? Buralarını düşünmedim. Düşünmedim, hemen o gece ona âşık oldum. Âşık olup olmadığımı da iyi bilmiyordum. O sıralarda yazmış olduğum şu hikâyemi dinlemek lütfunda bulunursanız...

BÜYÜK HÜLYALAR KURALIM

Öyle hayaller kurardı ki, hakikat olmamaları için hiçbir sebep yoktur. Kendi kendine derdi ki:

– Bu kurduklarımı hakikat yapmak için insanların biraz daha iyi olması yetmez mi?..

İlk görünüşte hakkı var gibiydi. Evet, âdeta hakkı vardı. İstediği sanki neydi nihayet?..

Geceleri uyuyamıyor, düşünüyordu. Şimdi çocukken, bir çiftlik sahibi olmak isterdi. Tavukları, kazları, ördekleri, –bir de tavuskuşu isterdi– inekleri, buzağıları, içine yabanördekleri dolan gölümsü bataklığıyla, çitilerine doldurulmuş mısır başaklarıyla, yanık yüzlü çoban çocuklarıyla bir çiftlik... Çiftliğin az ilerisinden bir nehir geçerdi. Bir tepeden bu nehrin güneş içinde kıvrıldığını, bir yerde kaybolup öteden tekrar bütün genişliği, pırıltısı, haşmetiyle geçtiğini bir at üstünde seyrederdi. Sonra, bir dananın kendi yağıyla bir kazığın üstünde kızartıldığını, bir adamın köy havaları söylediğini, güzel bir delikanlı ile kara, beyaz dişli, tatlı bir kızın düğünlerini görürdü.

Böyle bir çiftliğe çocukluğunda çok mu davetliydi? Burasını unutmuştu. Daha büyüyünce bu, hemen hemen bir arazi sahibi, hemen hemen bir ağa, bir bey olmak arzusu ondan geçip gitmişti. Şimdi kasabadaki küçücük evlerinde tavukları, piliçleri, bir pencere önünde uzun uzun seyretmekten hoşlanmaz olmuştu. Şimdi yine yatağa yatınca uyumadan evvel hülya kuruyordu. Kuruyordu ama bir bakkal dükkânı açmak isterdi. Bu dükkân, yol

kenarında bir bakkal dükkânı idi. Şehirden hariçteydi, şose boyunda. Köylüler kıl torbaların, patlak çuvalların içinde peynirler, cevizler, mısırlar, yumurtalar getirir, o ellerini sokar, bakar;

– Şehre kadar gitmenize lüzum yok, derdi, ben alırım. Benim verdiğim fiyatı da kimse veremez şehirde...

Çoğu muhakkak şehre inmek, piyasayı öğrenmek isterdi. Çok defa da saf bir kadıncağız;

– Bu da sana nasipmiş, deyiverirdi. Al, sen de kazan. Allah senin ekmeğini de bizim yüzümüzden halk etmiş.

Ekseriya ucuza kapatırdı.

Böyle bir dükkân onun akrabalarından birinindi galiba...

Liseye girdiği zaman bu hülyaları çoktan unutmuştu. Ara sıra o, çiftlik beyi olmak arzusunu hatırlardı. Ama şairane bir şekilde hatırlardı. Ovaya nazır kütüphaneli, çini sobalı, üç tarafı cam kaplı bir odada oturur, sabah sis içindeki ovaya karşı yazı yazardı. Alabildiğine, ufka kadar onundu. Herkese iyilik yapıyordu. Gençleri birbirleriyle evlendirir, kırk gün süren düğünler yapardı. Çepçevre etrafında fukara namına kimse yoktu. Çiftlik, güzel, sıhhatli yapılar ve insanlarla doluydu.

Ama şose başı bakkal dükkânını öylesine unutmuştu ki, hayatının bir devresinde uyumadan evvel gördüğü bu kötü rüyayı hatırlamamayı çok ister, hatırlamazdı da...

Şimdi artık mektep arkadaşlarının bir tanesine göz koyuyor, onu bütün arkadaşlarından daha çok sevmek, onun için fedakârlıklar etmek, ona da kendini, fedakârlıklar yaptıracak şekilde sevdirtmek, böylece muhayyel olmayan iyi, güzel yüzlü arkadaşla tam bir dost olmak istiyordu. Çiftlik işini, bakkallığa yalnız özenmiş olduğu halde bu dostluk arzusunu bir de oluş haline getirmek

için istemişti. İşte o zaman hakikatle karşı karşıya geliverdi. Hakikat insanlarda ve onlarla olacak münasebetlerdeydi. Dost olmak istediği arkadaşı, bir müddet sonra, onun sırasının yanında yer almış, hemen hemen her şey hakikat gibi olmuşken, bir akşamüstü sırasının içinden bir pergel, bir gece mütalaasında bir defteri, bir teneffüs esnasında kol saati kaybolmuştu. Bunlara da sesini çıkaramamış, bir türlü dostunun bunları aşırdığına tamamen inanamamıştı.

Fakat öteki, bütün bunları bir zaaf sayarak bu sefer ondan borç para almış, ödememiş; cebinden mendilini, yakasından rozetini göz göre göre almıştı. Ona bunlar da vız gelmişti. Bir gün onun tarafından gelen bir iftiraya uğradı. Arkadaşı bir yazılı imtihanda, dizindeki kitaba baka baka yazarken, hocanın şüphelenip kendi taraflarına geldiği bir sırada kitabı onun dizlerine kaydırıvermişti. Sıfır almıştı. Buna da fazla içerlemedi. Yine beraberdiler ya... Bazen, hakikaten bir dost gibi oluveriyordu ya arkadaşı... Hiç olmazsa yalnız değildi. İçine akşamüstü bir gariplik bastığı zaman yüzüne bakacak, lakırdı söyleyecek, iyilik yapacak, teneffüste kol kola gezecek birisi vardı ya!..

Fakat biraz aklı başına gelir gibi olmuştu. Borç para vermiyordu. Gözünü kilitlemeden bir yere gitmiyordu. İşte o zaman en büyük ihaneti gördü. Sıra arkadaşı onu bırakıp başka birisinin yanına gitti. Darülfünuna girdiği zaman bütün hülyası bir hoca, bir alim olmaktan ziyade, inanmazsınız, bir kahveci dükkânı açmaktı.

İstanbul'un tenha bir semtinde, üç kestane ağacının ortasında, bir kahve hatırlıyordu. Güzel, haşarı bir çırak, cıyak cıyak bağırırdı. Orada imtihanlara hazırlanırlardı. Kestane hışırdar, çırak haykırır, bir mütekait esner, bir minare, boylu boyunca omuzlarına yaslanırdı.

Bunlar dört sıra kahveydi. Ortadaki boştu. Üstünde "Kiralık" levhası asılıydı. Gece yatağında, bir dersin boşluğunu, kıymetsizliğini anladığı zaman, ertesi gün gelir, kahve hâlâ kiralık mıdır diye bakardı. Ona Darülfünunda Uygurca öğretmeye kalkışmışlardı. İçine fenalıklar basardı. Fransızcayı öğretemezler, Uygurca öğretmeye kalkarlar.

Uygurca öğrenmeye, bir türlü de becerememeye başladığı bir gün, burada bir mahalle köpeğinin yanında, küçük çırağın karşısında ağlamıştı. Çırak, "İmtihanı veremedin galiba ağabey" demişti.

"Veremedim İdris" demiş, sonra gözlerini o kiralık kahveye çevirerek ilave etmişti:

– Ben de bir kahve mi açsam, ne yapsam?..

İdris, "Sana çırak olurum ağabey" diye atılmıştı.

O akşam ne güzel uyumuştu. Sabahleyin İdris'i dükkânı açmış bulmuştu.

– Geldin mi ağabey? demişti. Sana bir kahve pişireyim mi?

– Siftah ettin mi? diye sormuştu.

İdris;

– Yok! demişti.

– Öyleyse bırak, benden başlamayalım. Uğursuzum!

İdris bardaklar, fincanlarla birlikte şıngır şıngır gülmüştü.

İşte şimdi de bir kız seviyordu. Artık kahve de açamazdı. Şimdi oturup yazılar yazıyordu. Bir halt karıştıramazdı, ayda yılda bir-iki dostunun okuyacağı şeyler yazmaktan başka...

İşte şimdi bir kız seviyordu. Günlerdir konuşuyorlardı. Beş-on parası vardı. Bu paranın hatırı için kızın ona yapmadığı kalmıyordu. Bazen "Seviyorum seni" diyor, her taraf donanıyordu. Bazen "Senin nereni seveceğim!" diyordu. Aynaya bakıyor, bir türlü sevilecek bir yerini bulamıyordu.

Haydi içindeki şehirde bütün bayraklar iniyor, bir karartmadır, başlıyordu. Bir hafta gelip "Nişanlanalım" diyordu. Haftaya bir bahane ile onu aldatıyordu, ayrılacak gibi olsa kıskançlığını tahrik ediyor, eskisinden bin misli fazla sevmeye başlıyordu. Koparıp koparıp tazelenen, oynayan bir şey, bir yılan kuyruğu, bir ağın içinde çırpınıp duruyordu.

Ama yine de hayal hakikatten daha kolay, hakikatten daha doğru olduğu için şaşırıp kalıyordu. Sanki ne olurdu? Bir iş bulamaz mıydı? 70-80 liralık bir şey... "İşte bu hayal, hakikat olamayacak kadar büyük bir hayal midir?" derdi.

İşte sevgilim, bu hikâyemdeki adamın işi olmadı. Çünkü bu adam, iyi, hayalperest bir adamdı, ama yalnız olacak şeyleri, ufak şeyleri, kendi ufacık saadeti için hayal eden bir adamdı.

Küçük şeyleri hayal etmemeliyiz.

Bir fakir ailenin küçük bir çocuğunu tanırım. Elektrik mühendisi olacağım, derdi. Ailesi medresede yatıp kalkardı. Babası hamaldı. Elektrik mühendisi oldu. Paşa olacağım, dese paşaydı. O zaman ihtikâr modası yoktu. Yoksa şimdi 400 binlikti!

Bir zengin çocuğu tanıdım. Eh ağabey, biz de çöpçü filan oluruz, derdi. Olamadı. Hırsızlıktan mahpushanededir.

Büyük hayaller kuralım sevgilim! Ben şimdi böyle yapıyorum. Tertemiz bir şehirde, asfalt caddeler üstünde, dibinden metrolar geçen, üstünden kolosal otobüsler uçan, muazzam, eğlenceli bir şehirde, seninle yaşamak istiyorum. Yazılarım bize yaşamak için lazım olanı getiriyor. Büyük kahvelerde çay içiyor, temiz lokantalarda kolalı peşkirlerle yemek yiyor, latif rayihalı şaraplar içiyor, tertemiz bir yatakta seni kollarımın arasına alıyor, sana;

– Bütün mesut şehir uyudu, uyuyalım sevgilim! diyorum.

Sabahleyin bitlerle dolu, kimsenin kimseye hürmet etmediği, kimsenin kimseyi hürmete layık bulmadığı, istismar edenin, çalanın zengin ve bahtiyar olduğu, esnafının azgın, zenginin deli, haris, egoist, gaddar, fakirinin kayıtsız, sersem olduğu bir şehirde; işin kötüsü sensiz, oldukça kirli bir yatakta uyanıyorum. Ama sevgilim, olacak, büyük hayaller kuruyorum.

*
* *

– Demek ki siz aslen İstanbullu değilsiniz?

– Hayır değilim... Ama artık buralı sayılırım. İşte bu hikâyemden de anlaşılıyor ki, ben artık Yorgiya'yı sevmeye başlamıştım.

– Gözüküyor, gözüküyor ama, bu pek, pek büyük bir hülya değil...

– Zaten söylüyorum. Bu büyük bir hülya değil: 70-80 liralık bir memuriyet, bir ev, bir karı. Yalnız, hayatımda şu ehemmiyeti var ki bir peşin duygu...

Durdu. Sonra;

– Yani, dedi, köpekli adam haline geleceğimi anlatan bir peşin duygu...

– Demek ki, büyük hülyalarınızı kuramadınız?

Gözlerimin içine baktı.

– Genç adam, dedi, o hülyaları sen kur. Bak, İstanbul güzelleşiyor.

Otuz beş yaşına kadar hiçbir kadın macerası geçirmemiş, aşkla dolu bir adamın, cebinde parası da varsa, yapacağı şey ne olabilir? Harp zamanıydı. Hâlâ devam edip giden şu harbin ilk senesiydi. Kendimi kaptırmış gidiyordum. Günü gün etmeliydi. Ne fikir ne arkadaş vardı. Karidesçinin evine galiba her çarşamba akşamı damlardım.

KARİDESÇİNİN EVİ

"Sari hastalık vardır. İçeri girmeyiniz" levhası kapısına yapışmadan evvel karidesçinin evi, çarşamba akşamları saat altıdan sonra karanlık, boş, ağaçsız sokaklar içinde, –ben içinde olduğum halde– uzaktaymışım, yorgunmuşum, bir sarı ışığa düşmüş, bir muşamba perde görmüşüm tesirini verirdi. Ben bu anda gözlerimi kapamış olurdum. Evin hem içinde, hem dışındaydım.

Elmacık kemikleri çıkık, uzun boylu, zayıf; sesiyle, halleriyle insana, kadın tabiatlı bir erkek intibaı veren İstepan, cümbüşünden çıkan bozuk havaların bendeki tesirine bakardı. Karidesçi, sokaktan biraz evvel gelmiş olurdu. Kalın, tüylü elleri, çok erkek, sert hatlı yüzü, geniş dolgun omuzu, boynundan geçme büyük cepli yeleği, her zaman yağmurdan ıslanmış siyah saçlarıyla küçücük rakı kadehimi doldurmakla uğraşırdı. Karısı pek esmer bir kadındı. İçinde, beni eğlendirmekten hoşlanan, sonra bana acımaktan gelen birtakım şeyler bulunduğunu belki de vehmettiğim gözleriyle, İstepan'ın,

"O, tamehasis toteta mezitisis"

diye başlayan şarkısına, başını sallayarak, gözlerini küçültüp büyülterek, kırparak, kısarak arkadaşlık ederdi.

Mangal kömürüyle karanfil kokan oda eşyasının, sahiplerine benden daha yakın olduklarına hiç şüphem yoksa da, bana da kadehlerin arttığı

nispette sokuluşları; sanki yüzüne bakmadığım yanımdakinin, bu odada bir kış gecesi fakir ve meyus, fakat seven bir halde beklediğini, kendilerinin ise karidesçinin malı oldukları halde, beni de iyi bir kiracı diye sevdiklerini söylerlerdi.

İşte bu eşyanın bana "Kiracımız, aziz kiracımız!" diye sokuldukları anda –insan eşyaya alışmadan rahat edemiyor– ne İstepan'ın Türkçesi "Beni kaybettiğin zaman arayacaksın" olan Rumca şarkısı, ne onun kadınla erkek arası, hazin, fakat iyi insanlığı, ne karidesçinin odanın içini erkek bir hakikatle dolduran kalın, ağır sesi, ne de Sofiya'nın şimdi masanın altında kalmış dolgun, pürüzsüz, esmer bacakları karidesçinin evini güzelleştirebilirdi. Döner bakardım.

İşte bu benim sevgilimdi. Onun, rengine siklamen dediği bu tatlı kırmızı, yine onun süveter dediği hırkanın içinde, onu yeni zamanlara, hayır zamansız bir yeni insan dünyasına bürünmüş, etrafta sesler kesilmiş, işler durmuş, hokkabazlık bitmiş; Sofiya'lar, İstepan'lar, karidesçiler sanki gitmişler, odanın içinde yanmış karanfil kokusuyla yalnız kalmışız hülyası içinde severdim.

"Yârin dudağından getirildi" derdim.

– Öyle bakma, derdi, öyle bakma bana!..

Bir kadeh rakı daha içerdim. Yakın bir teneke dama damlayan soğuk yağmur damlasını bu sırada sırtımda duyardım. Bu damlanın peşinden nerelere kadar gitmek mümkünse gittiğim olurdu.

Sokakta kalmış bir kedi, çıplak bacaklı bir çocuk, bir sefil, bir beyaz ense, bir kıvırcık saç, kaloriferli, kütüphaneli, bol ışıklı bir oda, güzel bir yüzün bir kenarına konmuş aynı yağmur damlası...

Bir üzüntüdür beni kavrardı. Bu, içinde sefaletin, zenginliğin, kederin, saadetin, yalnızlığın,

beraber olmanın, insan ömrüne takılı binlerce şeyin birbirine karıştığı yağmur damlası şuracıkta idi. İyice kapanmış perdeleri sıyırıp, camı açarak, bu damlayı rakıma damlatmak arzusuna kapılırdım. İçime o yağmur damlasından hasretleri, fakirlikleri, saadeti, insan hayatının saadet veya felaket gibi gözüken bütün cevherini doldurduğumu duyar, bu kadehe, böylece, şevgilimin çok esmer yüzünden firar eden, kayıp giden bir tadı karıştırarak içindekini bir hamlede yutardım.

– İstepan! diye haykırırdım, bana bir eski hava çal!

İstepan, bana, daha yaşı kırkı henüz aşmış bestekârların, modası gelip geçmiş şarkılarını, gözlerini süzerek, benim ona vereceğim 2 liranın bir an evvel verilmesini, yahut verilip verilmeyeceğini düşünen beyaz ve masum alnıyla, gözleri yüzümün neresinde olduğunu anlayamadığım bir şekilde bakarak çalardı.

Geçenlerde sevgilimin bir arkadaşıyla buluşmuştum. Onun evinin küçük odasından bir başka ev damının çinkosuna yine yağmurlar damlıyordu. Küçük odadaki alçak sedirin üzerinde bu yağmur tıkırtısını dinlerken, kızın sarı kafası göğsüme düşmüş bir vaziyette;

– Yavrum, Yorgiyam! deyivermişim.

Kız bir dişi gibi fırlamıştı.

– İmkânı yok, sen onu artık unutamazsın, her kadında şimdiden sonra o vardır.

Bu yazılar bir hatırlamanın verdiği şeyler olduğu, bir insicam vermeye çalışmadan aklıma ne gelirse yazdığım için, karidesçinin evini unutmuş gibi oldum... Yine oraya bir çarşamba akşamı ellerimde paketlerle girdiğimi görüyorum. Hafif hafif kar çiseliyordu. Beyoğlu, ışıklarını biraz evvel yakmıştı. Akşama namusuyla evine dönen, cebindeki cüzdanı dolu, evinde karısı bekleyen,

işi tıkırında bir bakkal kadar mesuttum. Hiçbir şeyi, hiçbir hakikati bu nevi insanların niçin göremediklerini anlıyorum. Büyük bir ihsanmış gibi cebimden zahmetle çıkarıp bir dilenciye 10 kuruş veriyorum. Sanki insaniyete, insanlara bütün borcumu ödemiştim. Şimdi bir eve şu çıkınlarla gider, bir kapı açılır, bir kadın kucaklayabilir, kapımı kilitlerim. Bir kadeh, bir kadeh daha atabilirim. Ondan sonra yatağımın sıcaklığını düşünerek biraz daha pastırma, bir çatal lahana turşusu yerim. Ardından bir kadeh daha atar, bir cıgara yakarım.

"Karıcığım, sen gündüzlerimde, gecelerimde, rüyalarımda, cıgaramda, rakımda, hasılı kanımdasın!" derim.

Acaba sokakta karın altında titreyen çocuğa verdiğim 10 kuruşla daha ne kadar mesut olacağımı düşünmeden, karidesçinin evini bulabilecek miyim?

Daha çok erken: O gelmemiştir. Onu beklemek ne zor!.. Mahalleleri biraz daha dolaşayım, en iyisi!.. Hem bu saadet, üşüyen insana verdiğim 10 kuruştan gelmiyor ki.

Mademki insanlar, dünyayı bu şekle sokacak kadar düşürmüşler.

Mademki, yirmi yaşındaki kızlar, bir erkeği sevmeden parasını yemeyi öğrenmişler... Mademki...

Gitgide batağa sapıyorum. Bu pis, leş dünya ortasında, satın alınmış karidesçiden, evinden, yatağından, İstepan'dan, hatta bu esmer, ince yüzünde tabiat kanunlarının, kanın, canın, düşüncesizliğin en iptidai ışıkları yanan sevgilimden uzaklaşmak, bağıra bağıra uzaklaşmak...

Uzaklaşıp da nereye gidebilirim? Gideceğim yer, ya bir sinema, güzel erkek sürüsünü ortaya süren sinema, yahut da her şeyi sakinleştiren,

asil, muhteşem, dünyada insanın bulabileceği en namuslu yer olan meyhane olabilir. Sanki riyakârlar orada da birkaç misli daha riyakâr, namussuzlar daha namussuz değilmişler... Kaçılacak yer yok. İyisi mi karidesçinin evini hususi bir meyhane sayalım. Üç kişilik mahrem bir meyhane... Sevdiğim yüzler, ah bir riyadan sıyrılsalar! İstepan ayağa kalksa;

– Arkadaş, senin şu iki kadeh rakın, 2 liran olmasa da yine gelirdim. Sana alıştım. Şarkılarımı bu akşam parasız çalacağım, dese gücüme giderdi. Para varken, İstepan'ın ikide bir ismini andığı "Ah, be Sofiyamu! Katina da olsaydı, çağırsam mı?" diye sorduğu karısı, evdeki, kız gibi giydirdikleri iki yaşındaki oğlan çocuğu varken, dünya da böyle dönerken; böyle arzuladığım, konuşturtmayı düşündüğüm şekilde konuşması beni büsbütün şaşırtırdı. Hayır! İstepan hiçbir şey söylemesin. Yüzümün malum olmayan bir yerine bakarak beyaz, masum, iyi, kız gibi alnında benim 2 liramı düşünsün daha iyi! O alında Katina da vardır.

Katina'yı bir kız arkadaş kıskançlığıyla seven İstepan, bir aralık;

– Çocuğum olmasa dayanamam, Sofiyamu! diyor.

Katina, İstepan'ı aldatmazsa, İstepan'ı kim aldatacak?

Bir aralık Koço'nun –karidesçinin– üç çocuğu birden odaya dolarlardı. Bu üç çocukta bana ve sevgilime karşı ne hisler bulunduğunu tahlile kalkardım. Ben, karidesçinin o yaştaki çocuklarından biri olsam, karşımda oturan bu kocaman ak gözlü adamın, bu ince esmer yüzlü, geniş omuzlu, ıslak saman rengi boyunlu kıza neler hissettiğini, bakışından, oturuşundan, hareketinden anlardım.

Bu adam çarşambaları elinde çıkınlar, rakılarla, başka günler başka çıkınlarla, garip bir ses-

sizlik içinde yalnız fısıltılar, ince ıslık gibi sesler çıkarılan bu odaya gelirdi. Sevdalı, sakin bir âlem yaşatırdı. Bu âleme ana babamız da karışırdı. Ötekiler hakkımda ne düşünürse düşünsün, çocuklar onlar gibi düşünmüyorlardı. Karidesçinin çocuklarının en ufağı kıvırcık saçları ile elmaya, şamfıstığı ile tuzlu bademe, bu güzel kıvırcık saçlarıyla âdeta bakarken, ağzına pastırma veren annesinin eteğinden sevgilimin uzun kaşlarına, kahverengi gözlerine de dalardı. Badik burnundan nezleli türküler çıkarırdı. Dört yaşındaydı. Bademleri yedikten, pastırmayı çiğnedikten sonra, bir Yorgiya'ya, bir bana, bir Yorgiya'ya, insana Freud'lar düşündüren bir şekilde bakardı. Annesinin elini kavrar, su isterdi. Ona rakılı bir kadehten su verilirdi. İçinde bir damlacık alkol bulunan yahut biraz anason kokan bu suyu, nasıl hırsla, arzuyla emdiğini bazı günler göreceğim gelmiştir. Karidesçinin çocuklarının en küçüğünü severdim. Onda canlı, hareketli, insan arzusu ve hırsından örülmüş, bir gün şu karşısında oturan büyük kırmızı adam gibi olmak isteyen haller sezerdim.

Karidesçinin öteki iki çocuğunun ikisi de başka başka anadan oldukları için, evin içindeki durumları küçük çocuğunkinden farklıydı.

Birisi on bir yaşında, ötekisi on dördündeydi. Her ikisi de oğlandı. On bir yaşındaki, her şeye katlanmış, büyük, altları çürük sarı gözleri, rengi hastalıklı yüzü; ufak, çirkin, adi elleri, yenmiş tırnaklarıyla, yanından uzaklaştırmak istenilen sokulganlığıyla hiç de sevimli değildi. Fakat bu üç çocuktan en iyi yüreklisinin, bir gün en güzelinin bu çocuk olacağını sanıyorum. Onun, insanın gözlerinin içine bakan, insanı seven hali, küçücük işleri tatlı bir süratle atılarak, sevinçle yapması, sonra sakin çekilmesi, görülecek bir şeydi. O, bu

çarşamba akşamlarını bir hafta bekliyor gibiydi. Eve girerken Sofiya'ya haykırırdı:

– Mamaka, Ahmet Bey geldi.

Hemen paketleri elimden alırdı.

– Limon aldınız mı?

Ben limonu her zaman unuturdum. Sardalya kutusunu açmaya yarayan anahtarı çarçabuk temin ederdi.

Onun etrafında bu kul köle oluşundan, Sofiya biraz telaşa düşer, çocuğu azarlamakla azarlamamak arası bir öfke ile, üvey evlatlarına fena muamele ediyor denmesin diye;

– Sotiraki, derdi, öyle etrafımda dönme yavrum. Başım dönüyor. İşte bey para verdi. Git limon al gel, haydi!

Sotiri;

– Başka eksik var mı Ahmet Bey? derdi.

Bir paket de cıgara aldırırdım. Artan paranın kendisine kalacağını bildiği, ben de bir lira verdiğim için daha birkaç şeyle alınacak eşyanın yetmiş beşi bulmasını isterdi.

Üçüncü oğlan, o on dört yaşındaki Aleko bir isyan numunesiydi.

Sofiya'nın ona söylediği en tatlı sözden bile bir mana çıkaran beynini okuyor gibi olurdum. O ne haşin, korkunç, isyankâr bir mahluktu. Bu kocaman elli, muhteşem babadan bile korkmuyordu. Bu Sofiya, başkalarının ve kocasının yanında küllü duran kötü üvey ana ruhu ile, herkesin yanında sureti haktan göstermeye çalıştığı iyi yürekli ana rolüyle, ne kadar kabahatsiz olduğunu anlatmaya çalışan halleriyle, yalnız bu çocuktan yüz bulamıyordu. İğreniliyordu. Belki biz, İstepan, Yorgiya, ben, belki de Koço, Sofiya'ya hak veriyorduk. O küçük Aleko ise gözlerinde kin parıltısıyla üvey anaya bakar, küçücük seyrek dişlerini birbirine geçirircesine sıkardı. Sofiya kocasına:

– Adam olmayacak. Ne yapsam Koço, adam olmayacak bu çocuk! Böyle olmaz, olamaz. Demboro!.. Demboro!.. Bize döner: İşe verdik. Kaçtı. Babasının yanında çalışmıyor. Sinemalara dadanmış, sinemalara...

Aleko, burunları yırtık kunduralarının üstünde, kısa pantolonundan parça parça, al al, pislikten yanmış derisi gözüken apışaralarıyla, lacivert pantolonunun bembeyaz pantolon düğmesi, karışık saçları, insana –sokulmaz ki– sokulsa, bakılmamış, aylardır yıkanmamış ağır insan kokusu duyacağını tahmin ettiğimiz gömleğiyle, üvey ana elinde bir çocuk timsali halinde, bir küçük muvaffak heykel haliyle karşımızda bekler, benden yirmi beşi alınca kaçar giderdi.

Yorgiya küçücük kadehinden bir damla daha içtiği, Sofiya'ya eliyle kadehini doldurmamasını işaret ettiği zaman, evvela İstepan'la çocuklar, sonra karidesçi, en sonra da Sofiya odadan çıkarlarken yağmurun sesi yeniden başlar, hâlâ alevi tüten kömürler konuşmaya başlardı. Biz konuşmazdık. Onda bir korku mu, bir arzusuzluk mu desem, yoksa korkunç bir genç kız çekingenliği mi başlar desem, bir şeyler başlardı. Buna pek arzusuzluk denemezdi. Evet, beni sevmiyordu ama bir erkek kucağının sarsıntılı, korkunç âlemine gireceğini hissederdi. Bu, bana, benden evvel hiç erkek görmediği zannını verirdi.

Ellerim Yorgiya'nın ellerini, birtakım hazinelerden, gümüş ve altınlardan, servetten, saadetten bir şeyler yokluyor gibi, bir altın babası hasis gibi yoklardı. Bu ellerde her şeyi tutuyordum. Bütün bir dünya buradan, bu ellerden telsiz, mevcesiz içime ahenkler, musikiler getirirdi.

Onda neşeli, zengin bir ömrü, belki de beraberce takıldığı için hemen saadet derecesine yükseliveren sefaleti bulurdum. Dilimde, şimdiye ka-

dar duyamadığım tatlar duyar, gözümde, bilemediğim bir insanlık rüyası, bir Walt Disney filminin renkleri uçuşmaya başlardı. Aralık odanın halkasına geçirilmiş kancayı açar, karidesçi, karısı odaya tekrar girerlerdi. Öteki odadan çocukların uykuda nefes alıp verişleri gelirdi. Karidesçinin ihtiyar anası kendi kendine söylenirdi.

Gündüz gözüyle karidesçinin evini hiç görmemiştim. Bir gün, daha ortalık kararmadan Yorgiya'yı beklemek üzere kapıyı çalıyor, içeri giriyorum. Karidesçinin evi iç içe iki odadan ibaretti. İki odayı ayıran ortadaki kapı açıldığı zaman burası bir koridora benziyordu. Beni oturttukları oda, karı-kocanın yatak odası idi. Sokağa nazır pencerelerin önündeki sedirde oturuyorum. Yanımda bir Singer dikiş makinesi ile birtakım kesekâğıtları var. Kapının sağında duvarda halı taklidi Avrupa basması bir bezin hemen altında bir karyola, ayakucunda iki resim iliştirilmiş bir ayna, karyolanın altından devrilmiş bir dikiş sepetiyle marangoz işi oyuncak bir çocuk arabası, yarı yarıya gözüküyorlar. Daha ziyade sedire yakın, insanı sıhhatli gösteren bir aynalı dolap var. Bu dolabın içini görmek merakı beni sarıyor.

Yerden, üstünde iğneleri muntazam dizili kâğıttan bir pembe iğnedanlığı kaldırırken, duvara asılı pırıl pırıl bir terazi gözüme çarpıyor. Elimdeki iğnedanlığı iki satıhlı bir etajerin alt gözüne bırakıyorum.

Vakit geçiyor. Dışarda dolu yağıyor. Bir aralık oda ne kadar karardı. Aynaya bu aralık bir-iki laf söyledim. Demin apaçık yüzümdeki çizgiler, gözkapaklarımdaki şişler hakkında kendi kendine konuşan aynada, hava kararınca, âdeta genç, sevimli fakat meyus bir adam bulmuştum. Aynaya;

"Birbirimizi aldatmaya lüzum yok efendim!" demişim...

Hızlıca söylemiş olacağım ki, dışarıda yaktığı mangalı içeriye sokmaya çalışan Sofiya seslendi:

– Gelir, meraklanma! Gelmezse gider evinden getiririm.

– Meraklandığım yok madam, diyorum, gelecek elbet... Dışarda dolu yağıyor da...

– Bırak yağsın! Bizim mangal yandı ya, korkma. Getireyim mi? Biraz kokuyor ama...

– Aman getirme bana pek dokunur!

– Üstüne bir-iki karanfil atarım.

– Buraya getirme!

– Burada bırakayım da kızın başına vursun değil mi? İhtiyar çapkın seni...

İki ayda ihtiyarladım. Ben madamdan çok aynaya kızıyorum.

– Namussuz ayna!

– Ne dedin?

– Sana değil Sofiya, aynaya!

Madam Sofiya söylenmekte devam ediyor, ben dinlemiyorum. Bu odada ne çok eşya var yahu! Buna komodin mi derler? Ne derlerse desinler... Hadi komodin diyelim. Onun yanında kanaviçe bir resim var.

Atları dizgini azıya almış bir kızağın içinde kara sakallı kürklü bir adamla posbıyıklı, hareketsiz, atların bu gidişi kendisine vız gelen bir arabacı... Sakallı adama sokulmuş kızı, daha şimdi fark ettim. Kızın yüzü gözükmüyor. Sırtında beyaz bir kürk var, atların yanı başında koşan köpek bu koşan kızağa göre hareketsiz, âdeta durmuş halde... Bu bir resim yanlışlığı olsa gerek. Resimden de anlarmışım ya! Cam vuruluyor. Erken geldi bu akşam... Oda benmişim, camlar benmişim gibi bir yerimde bir sarsılma duyuyorum. Kapıyı bulamıyor sesleniyorum:

– Madam, madam!..

Madam içerden bağırıyor:

– Anlaşıldı, anlaşıldı...

İçeriki odadan marsık kokusuna karışmış bir karanfil kokusunu hatırlatan güzel bir kokuya karışmış, gözleri benden çok uzakta, saçlarında kırmızı mendil sarılı kız kimdir?

Şişeyi açıyorum. Karanfil kokusu uçmuş, anason kokusu odayı dolduruyor. Dolu dinmiş, bir tabakta soğuk karidesler kırmızı, âdeta ateşli...

Artık nefes almadan okuyordu.

YORGİYA'NIN MAHALLESİ

Dünya yüzünde gördüğüm şehirlerin mahallelerini hep böyle perişan, dalgın, meyus dolaşırdım; tahlil edemediğim öyle tuhaf yumuşaklıklar, acılar duyardım. Bana öyle gelirdi ki, her geçtiğim mahalleden bir şeyler isterdim. Kapı önünde yarı çıplak, arzu içinde bir genç kız görürdüm. Cam siler, ev süpürür, halı silker, yahut elinde bir bıçakla bir soğan soyardı. Derisinden burnuma âşina bir koku gelir. Bu eve yerleşmek, bu kıza akşamları, yarın yapacağı yemeklerin erzakını getirmek, bu kızın boynuma atılması. Çocuklar görürdüm; benimdiler, o genç kızın kokusunu taşırlardı. Çamaşırlar görürdüm; tüterdi, uçardı, yabancı değildiler.

Bir erkek çocuk kalın bilekleri, altın tüylü ensesi, perişan saçları, çıplak ayakları, sarı mintanıyla sanki arkadaşımdı. Beraber balık, dut satmıştık. Beraber kavga etmiş, günlerce görüşmemiştik. Bir akşamüstü ikimizin de içinde insanlığımızın en temiz hissi belirmişti. Bu, arkadaşlık hissiydi. O akşam kimlerden, nelerden bahsetmemiştik? Uzun günler, kavgalı iken, birbirine değen gözlerimizde neler okuduğumuzu anlatıp gülmüştük. Seviştiğimizi o zaman nasıl anlayıvermiştik. Kavgamızın sebebi ne kadar silik, gülünç, uzak, sevimliydi.

Her mahallede bir koku, bir dost, bir ev, bir kız, bir oğlan, bir nine, bir ana, bir saadet bırakmış çıkardım. Döner mahalleye bakar, bir kahra-

manlık, bir yabancı hayat tanımak, yaşamak arzusuyla ayrılırdım.

Her yerde belki yaşamadan yaşadım. Bir evde doğdum. Komşuda esmer bir kız sevdim. Sabahleyin uyandığım zaman onun belirsiz hayaliyle uyanırdım. İçimde o vardı. Nereye gidersem beraber giderdi. İşimde karşımdaydı. Onu akşamleyin komşu kızlarıyla kapı önünde gördüğüm zaman, ne vakit bütün mahrumiyetlerine, kaderine, sevincine, derdine, dertsizliğine katılacağımı; onunla nasıl beraber üzüleceğimi, sonra nasıl gülüşeceğimizi, ellerini, yüzünü, dudağını, gözünü, dizkapağını, dirseğini, boynunu, kulağını, dişini nasıl öpeceğimi bir saniye içinde düşünmeden görür gibi olur, duyardım. Herkeste olduğu gibi bende de bir şey olurdu. Kalbim tak eder, durur gibi olur, sonra başlardı hızlı hızlı atmaya... Kim böyle söylemez? Hangi insanoğlu, içinde bu acayip, bu tatlı duraklayıp koşuşmayı duymadı?

Çoktan beri böyle mahalleleri dolaşmıyordum. Şehrin büyük caddesinin o cazip havasına karışmış sürüklenirken, Yorgiya'yı tanıyınca mahallesini, evini de tanımak arzusu yeniden bende canlandı. Sanki yirmi yaşına dönmüştüm. Ama bu dönüş, o zamanki oluş değildi. Bu nihayet bir bilmeyerek tesir altında taklitti. Mahallelerde muhayyel sevgililerle yaşaya yaşaya, asıl sevgiliyi bulmak nasip olmamıştı bana...

Bir çipil akşamüstü, beş parasız, uzak bir semtten uzak evime dönmek için yayan yürümeye mecbur kalışımın gününde o güzel tramvay, o içindeki insanlar, o buğulu, ıslak camlar, nerede bu, nerede onlar?..

Şimdi tramvaya atlayabilirdim; o ıslak insan, nefes, ayak kokulu tramvaya, insanların içine... Param var, tramvaya atlayabilirim. Ne demek istediğimi ben de bilmiyorum. Yalnız yürümem, o

tramvaya atlamamam lazım, ama yorgunum, bitkinim, yalnızım. Nihayet atladım.

İki tarafından karanlık yokuşlar, fakir evler inen bir sel yatağı... Yukarıdan aşağı. evleri, caddeleri, insanlarıyla yuvarlanır gibi inen bu yokuşların manzarası, görülmemiş bir şey gibi.

Bir tarafında randevu evlerinin, öte tarafta umumi evlerin kaynaştığı bölge... Karidesçiler, elektrik amelesi, ekmekçi, sirkeci, marangoz çırağı, garson, berber, akordeoncu, kitaracı, bar artisti, revü figüranı, terzi çırağı gibi esnafın birbiri üzerine yığıldığı yokuşta, birbirine karışmış her din ve mezhep, Türk, Rus, Ermeni, Rum, Nasturi, Arap, Çingene, Fransız, Katolik, Levanten, Hırvat, Sırp, Bulgar, Acem, Afganlı, Çinli, Tatar, Yahudi, İtalyan, Maltız, daha her türlü milletin birbirine karıştığı bu garip mahalleden sel yatağına her akşam küçük figüran kızlar iner. Onların ve terzi kızlarının arkasından berber çırakları yürür, berber çıraklarının arkasına da burma bıyıklı bir Arnavut takılır. Perdeleri çekilmiş bir evden evvela bir gramofon sesi, sonra bir çığlık duyulur. Bir adam evin camlarını kırar. Bir erkek, bir polise bir havagazı lambasının ışığında cebindeki bütün parasının aşırıldığından şikâyet eder. Mahalle sessiz, karanlıktır. Ama evlerin içinde, hatta bazı ağaçların arasında hayat fıkır fıkır kaynamaktadır. İki insanın dudak dudağa verdiği büyük, esrarengiz saatlerde bir sarhoş sesinden ürken genç âşıklar kaçarlar. Bekçi sevişenleri inadına rahatsız eder, "Kimse öpüşmesin artık" der gibi düdüğünü öttürür.

Gülizar öyle acı bir sesle;

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar.

der ki, aşağıdan mamanın kart oğlan sesi, "Ziba'nın bülbülü de susmak bilmez ki" karşılığını verir, mangalı karıştırır, haykırır:

– Susacak mısın kart sesli karı!

Gülizar, ana avrat karıştıran bir küfür savurur. Dost, ayakkabılarını giyerken fırlar.

– Bana mı söyledin ulan o lakırdıyı?

– Sana niye söyleyeyim, be delikanlı?

– Bana söyledin... Bana söyledin...

– Yok yahu! Sana söylemedik be! Aşağıdaki kocakarıya.

– Aşağıdaki kocakarıya buradan laf atılır mı kahpe?

– Değil sana be!

– Bana dedin. De erkeksen bir daha!

– Ulan sana söyledim be! Ne olacak?

Herif tükürür gibi bir tu dedikten sonra:

– Bana ha! Bana! Benim anama kimse lakırdı söylememiştir. Senin de, evinin de, mamanın da, kocakarının da...

Para vermemek için uydurulan bu bahaneden sonra Çamur Şaban kapı dışarı edilir.

Gülizar, mamaya:

– Ben biliyordum onun ne çamur olduğunu ya! Bana çık diye sen söyledin Bir başkası teşrif ederse ben hakkımı alırım. Para almak benim vazifem değil ki, siz alacaktınız.

– Sus orospu! Ben seni bilmez miyim? Kimbilir herife ne söyledin? Senin ağzın ne çirkeftir ben bilmez miyim? Geçen gün bedava ciğer verdiği zaman da iyi çocuktur, diyordun bana ama. Şimdi kötü mü oldu? Hadi geç! Bize sökmez o!

Gülizar bir ufacık delikanlının emprimesini çekmesine sinirlenmiş:

– Dur ulan be! Vay anasını! Bu da hep sinirlendiğim zaman yılışır be!

Ah bu Ziba sokağı!

Ne zaman sevgilimi evine bırakıp, yokuş yukarı çıkmaya savaşsam, yolumu şaşırır, bu sokağa saparım. İçimi bir külhanbeylik havası sarar;

– Ah anam!? derim birisine...

O kaşlarını kaldırır, başka evin penceresindeki bir arkadaşına;

– Az pilav koy! diye bağırır.

Biraz sonra ben pişman olmuş, arkama bakmadan giderken sesini, âdeta masum sesini işitirim:

– Bopstil gelsene... Hani 'Ah anam!' diyordun?

Sevgilimin evi çok aşağılarda kalmıştır. Sevgilimin evine daha girmemiştim. Onu Ziba sokağına muvazi bir yokuştan indirir, sel yatağına varırdık. Kaldırımsız, dükkânları kapanmış, gündüz gözüyle hiç görmediğim, bir Anadolu kasabası haliyle uzayan bir anacaddeden geçerdik. Dükkânların ve çarşının bittiği yerde ondan ayrılırdım.

Vangelistra Kilisesi önünde bir hayalet haliyle uykusuz bakar; çarşının bittiği yerde birdenbire peyda olan kocaman bir karanlık meydanda onun silinip kaybolduğunu, yine gözüküp bir aralığa saptığını, bir ışığın yavaş yavaş gösterdiği meydanın ortasına yığılmış küçücük barakaları, gözlerim karanlığa alışınca fark ederdim. Birkaç gün için yapılmış, yarın başka bir memlekete, başka bir işe gidecek bir muhacir işçi kafilesi evlerine benzeyen bu meydanda, uzun müddet kalırdım. Düşünürdüm: Evine artık girmiştir. Fistanını çıkarmıştır.

Çarmıhtaki İsa'ya göğsünde bir çarmıh yaparak belki derhal uyumuştur. İşe uyuduğunu düşünerek dönerim. Her zaman da yolum bu Ziba sokağına düşer. Ne hoş yüzlü bir kahveci vardır sol tarafta. Bir dört yol ağzında kadınlarla birlikte oturulan, güzel kahve pişirilen, "Menekşelerden

biçilmiştir şalvarı" şarkısı çok söylenen bir kahve... Kahvenin içinde bir adam. Belki de bir orospuyu deliler gibi seven delikanlı budur.

Köpekli adam, yazısından birçok yerleri atladı.

– Niye okumuyorsun? diye sordum.

Öyle bir işaretle cevap verdi ki, buralarını kötü mü buluyordu, yoksa okumak mı istemiyordu, anlayamadım. Bir aralık o kalkınca –artık gizli şeyleri okumayı âdet ettiğimden mi nedir– alıp okudum. Şöyle bir pasaj vardı:

Sevgilisi ile bir kavga sonunda karakollara düşmüş. Sevgilisini dövmüş. O pasajları ben de atlıyorum. Çünkü dostumu böyle çırılçıplak soymak, hatırasına hürmetsizlik olacağından, bütün bunları şiddetli ihtirasa bağışladığım için yazmıyorum. Yalnız bu parçadan şuraları, bana bir tuhaf zihniyeti göstermesi itibariyle enteresan gözüktü de alıyorum:

Sonra bir aralık karakola ensesi dümdüz tıraşlı, kumral saçlı, lacivert elbiseli, hoş tavırlı bir delikanlı getirdiler. İsmi "Filim Hayri" imiş. Sonraları onu çok iyi tanıdım. Sabıkalı Filim Hayri hakkında onun tarafına eğilmeden söz açmama imkân yoktur. Bir sabıkalıyı övmek istemem, ama bir sabıkalı beni överse hoşuma gider. Bütün kabahatlerimde "Âşık oğlandır, kusuruna bakılmaz" dediği için mi bilmem, hep onun tarafına meylederim. Hem neden Filim, yaptıklarının cezasını bir defa bile çekmemezlik etmedi ki. Bazen başkalarınınkini bile çekti.

Filim Hayri'ye neden Filim demişler, orasını pek bilemiyorum. Yalnız çok numaracıdır. İnsanın ağzından girer, burnundan çıkar. Arkadaşları, "Onun ne manzaraları vardır" derler.

Bir zamanlar, sinemalarda bir komik, bir

manzara, ondan sonra da dram gösterilirdi. Belki de bu lakap o zamandan kalmadır. Filim, otuz beşi aşmıştır. Ama göstermez.

"Hapishane de görmeseydim yirmi yaşımda gözükecektim" der. Küçük, çirkin, münasebetsiz bir yüzü vardır. Yalnız küçük gözleri pek sevimli, pek de zekidir.

Filim Hayri'nin metresi Çamlıcalı Ayşe'nin yüzündeki ustura yarasıyla, Ziba'daki kahveci Laz Hasan'ın burnunun yarısı Filim tarafından manzarası iyi olmadığı için kesilmiştir.

Filim, fena rejisör değildir! Sanki dünya yüzündeki bütün sakatlıkları, namussuzlukları o düzleyecek, o namuslu edecektir. Birçok evin camları onun tarafından kırılmıştır. Evler hava alsın, içeriye biraz temiz hava girsin diye bu işi yaptığını karakolda söylemiş, imza atamadığı için parmağını kâğıda basmıştır.

Yalnız Beyoğlu'ndaki sinemada bir ceketin ceplerini karıştırdığını yüz defa inkâr etti. Bana;

– Ağabey, dedi. Ayşe'nin başına yemin ederim, ben yapmamıştım. Doğru! Doğru! "Güzel Bayan" pastanesinden, hani o çok ayaz yapan kışta bir palto aşırdım, doğru!..

Filim'in bunları yapmaması daha doğruydu. Ama mademki yaptı. Mademki bir seneye yakın yattı, cezasını çekti.

Hayır, diyeceğim, Filim Hayri, kötü işinin cezasını çekmiştir. Ondan öte Filim Hayri müthiş sempatiktir. Bazen onu kış günü başı ustura ile tıraşlı, sırtında kolalı, yarım yazlık bir gömlek, onun üstünde rengi, yüzü, pamuğu meçhul, belki de suni ipekten bir kazakla görürsünüz. Bir hafta sonra bir lacivert elbiseyle mahalleye damlar.

Ben hep bunları sonradan öğrendim. O akşam yaptığı mühim bir şey değildi. Bir polis sordu:

– Seninkinin evinin camlarını kırmışsın?

– Kırarım efendim. Tabii kırarım. Karım!..

– Karın da olsa kıramazsın ya? Karın değil. Evli misiniz?..

– Hayır, evli değiliz ama karım sayılır.

– Sen sayıyorsun, tabii!

– Ya kim sayacak?

– Şimdi bırak onu... Kırdın mı?

– Kırdım efendim.

– Sebep?

– Eve adam almış.

Genç polis garip garip baktı:

– Alır a birader. Orası umumi ev oğlum. O da kahpe...

– Yok efendim, orasını affedersiniz. Katiyen kabul etmem. Benim karım orospu değildir. Katiyen kabul etmem.

O zamana kadar ayakta duran, Filim Hayri'yi getirmiş olan İstanbul çocuğu açıkgöz bir bekçi;

– Doğru, memur bey, dedi, katiyen öyle kadın değildir.

– Anlamıyorum yahu! Kerhanede be!

Bekçi de, Filim Hayri de bağrıştılar:

– Olsun...

Bekçi izahat verdi:

– Çok iyi bir kadındır. Ama bu herif çok kıskanç. Bu kadına birisi baktı mı, katiyen müşteriye çıkmaz. Eh zaruret! Herif bırakırsa ne yapacak? Namusuna namuslu karıdır.

Filim Hayri;

– Kabahat bende, dedi. İki hafta ihmal etmiştim.

Köpekli adam içeriye girdiği zaman beni defterin öbür taraflarını okuyor buldu. Güldü. Ben defterime birtakım notlar almıştım. Sildirdi.

– Buralarını yazmasanız, dedi.

– Hayır, dedim. Bir şey yazmak için değil. Bu zihniyet hoşuma gitti de... Sizin bizzat şahit olduğunuz bir hakiki vaka olduğunu tahmin ediyorum. İnsanları bilmeliyiz, anlamaya çalışmalıyız, değil mi beyefendi? Yani konformist olmamayı, âdetlerin, ahlakların, her şeyin sulp halde olmadığını, hatta taşın, toprağın bile aşınıp şekil değiştirdiğini bilmeliyiz.

– Hakkınız var, dedi. Bakın ben ne hale geldim? Halbuki, ben de yarı külhanbey, yarı entelektüel, yarı deli, yarı akıllı, hayatın içinde varolduğumu anlıyor, anlatıyordum. Şimdi köpeklerimle...

Bir işaretle sözünü kestim.

– Yok, dedim, beyefendi, melankoliye düşmek yok.

Köpeğine bakıp sustu. Bir iki dakika sustuk. Sonra yine o başladı bu sefer konuşmaya:

– Bir akşam vakti, her zamanki içtiğim birahaneye bir erkekle iki kadın girdiler. Burası üç katlı bir birahaneydi. Ben orta katında mihmandım. Buranın garsonu elli yaşlarında, babacan, tatlı bir adamdı. İki insanı birbirine tanıştırmaktan ayrıca bir zevk duymasa bile bunda bir mahzur görmezdi. Bu işi para ile de yapmazdı. Her zamanki bahşişe 5 kuruş bile ilave edilmeden... Gelen kızlardan birisi, donuk beyaz yüzlü, çok genç çehreli, bir azize halli, gözleri çekik, güzel, durgun bir kızdı. Yanlarındaki erkek, daha çok, bu kızla meşgul oluyordu. Öteki kız, biraz hizmetçi halli, karayağız, kestane rengi gözlü, fevkalade oynak, uzun boylu, çok genç, biraz iri bacaklı, boynunda bakır bir haç parıldayan, yaman çapkın bakışlı bir mahluktu. Her akşam yalnızdım. Param vardı. Onunla içmek, eğlenmek, gezmek, oturup kalkmak kadar leziz hiçbir şey olamayaca-

ğı içime doğdu. Hemen o akşam ahbap olduk. Benden ayrılırken, gizlice, 2 lira istedi. "Yarın akşam gelirim" dedi, atlattı gitti. Gidiş o gidiş!

Kendisini günlerce göremedim. Garson Yani'yi sıkıştırıyordum. "Gelmeyecek mi?" diyordum. "Gelecek, bugün muhakkak gelecek." Onu bir hafta deli gibi bekledim. Gelsin de beraber yiyelim içelim, sonra onu bir sokağın başına kadar götüreyim, benden yine 2 lira istesin, ben bir defa öpmeyi teklif edeyim, "Aman görürler" desin, sol yanağından hafifçe öptürsün, kaçıp gitsin, diye.

Bir akşam geç kalmış, her zamanki masama biraz yorgun oturmuştum ki, garson, "Şimdi buradaydı, gitti" dedi, "ama yarın akşam muhakkak gelecek."

Ertesi akşamı iple çektim. Bir sürü kadın, erkek uğradı. O uğramadı. Artık ümidimi kesmiştim. Yalnız ara sıra garson Yani'ye, "Canım Yani" diyordum, "şu Yorgiya gelmeyecek mi?" Garson da artık alışmıştı. Ben sormadan o sorardı. "Yorgiya gelmeyecek mi?" Gülüşürdük. Bir akşam çıkageldi. Beni görünce güldü. Masama çağırdım. Dışarıya koştum. Mandalinalar, portakallar, şu kızmemesi dedikleri şeylerden...

Sözünü kestim:

– Tabiri mazur görün: Hacı ağalar gibi...

Acı acı güldü.

– Öyleymiş meğer, dedi. Öyleymişim meğer. Hayır, azizim. Bir saadet duyuyordum. Anlatamıyorum. Bir dostluk, bir beraber yaşama havası, hiç olmazsa bir zaman... Burasını geçelim canım! Ne dediğimi ben de bilmiyorum. Ha!.. Üç-dört tane de muz aldım. Elma aldım. İki bonfile ısmarladım. Bir şişe kırmızı şarap açtık. Küçük mahalle kızı pürneşe idi.

– Kaç yaşındasınız matmazel? dedim.

– On dokuz, dedi. Siz?

– Otuz beş.

– Babam yerindesiniz.

– Olsun... Fena mı? Seni hem baba, hem sevgili, hem ağabey gibi severim. Daha iyi ya! dedim.

O akşamdan sonra artık ayrılmadık.

– Paralar suyunu çekinceye kadar, değil mi? demiş bulundum.

– Susunuz rica ederim! dedi. Onu nasıl beklediğimi kimseler bilemez. Bir insan nasıl beklenir?

Onun kapıdan girmesiyle şimdiye kadar içimde hapsettiğim insansızlık, huzursuzluk, melankoli uçup giderdi. İnsanlar birdenbire içimin mahallesinin caddelerini, meyhanelerini doldururlardı. Bir hafta sonra onun mahallesini, hayatını, her şeyini öğrenmiştim. Bu hikâye tamamen uydurmadır ama böyle bir şey sevgilim hakkında pekâlâ varitti. Okuyayım ister misiniz? Yoksa siz mi okursunuz?

– Verin ben okuyayım!

KURABİYE

İstanbul'da tifüs, memlekette zelzele, dışarıda harp, ben sana âşığım. İşte 1942 senesinin 21 Haziran'ının gece yarısından sonra saat üç buçukta uyanık, beyaz şimşeklerin çaktığı yağmurlu bir gecenin sana tebliği:

Evveli akşam Beyoğlu'ndaydım. Saat yedi buçuk sularıydı. Ortalıkta güneş olmadığı, hava yine bulutlu olduğu halde, tatlı bir aydınlık vardı. Bununla beraber birahaneler ışıklarını yakmıştı. Bira bardağı ne kadar cazipti. Caddede ne güzel şeyler vardı! Hele bu kızların bacakları insanı insana ne kadar yakınlaştırıyordu!

Küçük, esmer, uzun, çalak bacakların âdeta aydınlattığı caddede sanki hiçbir şey yoktu: Dünyada harp, memlekette tifüs, zelzele, aşk...

Bende dert şimdi gelir, şimdi geçer. Bir aralık ortalık iyiden iyiye karardı. Millet, rakısının başına oturmuştu. Oh!..

Âdeta mesut dolaşırken bir genç kız gözüme ilişti... Çocukluk, esmerlik, temizlik, tat, koku... Ne desem fayda yok!.. Ona "Genç kız" demekten başka çare yok. Peşinde delikanlılar vardı. Ona bir şeyler söylüyorlardı. Ben aklımca, o delikanlının ağzından şöyle söylüyordum:

"Canım matmazel, buyurun şu muhallebiciye girelim. Beraber birer dondurma yeriz. Sizi tabağımdaki dondurma eriyinceye kadar seyredeyim, yeter. Sonra elini öpüp, seni evine bırakayım."

Genç kız eve geç kalmış gibi, hızlanmıştı. Arkasındaki çocuk denecek kadar genç adam, dalgalı saçları, itinalı kravatı, kalın ayakkabılarıyla Türkiyeliden çok Amerikalıya benziyordu. Sanki buraya film çevirmeye gelmişti. Hatta ben kendi kendime gizli bir pencereden tabiatın içinde, açık sahneler çeviriyormuş da kimsenin haberi yokmuş hayaline düştüm. Bu filmin mevzuunda yalnız iyilikler, kahramanlıklar, küçük temiz maceralar vardı.

Ötekiler bir sokağa saptılar. Genç adamın bir arkadaşı da şöyle yirmi, otuz adım arkadan takip ediyordu. Şimdi genç kızla genç adam köşe başında durmuş, konuşuyorlardı.

Ben, kafadan konuşmaya devam ediyordum.

Genç kız:

"Şimdi gelemem. Eve geç kaldım. Yarın izinliyim. Buluşuruz. Anneme söyledim. 'Ne iş yapıyor?' dedi. 'Berber' dedim. 'İyi kazanıyor mu?' dedi. 'Eh, epeyce' dedim. Sonunda, 'Peki!' dedi."

Rumca konuştuklarını bile tahayyül ederek işittim.

Biraz sonra genç adam memnun, arkadaşının yanına döndü:

"Haydi tamam, yürü!.."

Yürüyüp gittiler.

Ben kendi kendime hayal kurarak yürüyüp gittim.

Belki de darılmışlar, şimdi barışmışlardı. İşte onun için genç adam arkadaşına:

"Oldu bitti, tamam! Gördün mü sevdiğim kızı? İşte uğruna canımı vereceğim kız buydu. Beğendin mi? Şu dünyayı onunla bitirmek hoş şey azizim! Beğendin mi kızımı?"

Onlar kızın yanına varmışlardı. Bu sözler kızın yanında söyleniyor, diye düşündüm. Muhayyilem kızın utandığını, kıpkırmızı olduğunu, küçül-

düğünü, genç adamın koluna abanıp başını omuzuna bir saniye sürdüğünü, içinin aydınlandığını, gözünün güldüğünü de gördü.

Bir sokağa sapıp kayboldular. Ortalık iyiden iyiye kararmıştı. Ben aşklar düşünerek bir yere oturduğumu, bir kadeh attığını biliyorum. Sonra artık sarhoş olmuştum: Beni bir kız sevmişti, ben onu çıldırasıya sevmiştim. Böyle bir akşamüstü koluma girmişti. Tepebaşı'nın arkasındaki kanapelere oturmuş, Haliç'i seyrediyorduk:

– Niçin şimdiye kadar bunu söylemedin? Birdenbire fena oldum. Sevilmeye alışık değilim...

– ...

– Peki canım, peki. Yarın, hemen yarın, bu ışıkların içinde bizim ışığımızın da yandığını göreceğiz. Bu ışığı başkaları gördükleri zaman, içlerinde, bir şehirde bir ışık yakmak arzusu kımıldanacak.

Kötü kötü şairleşmiş, sersemleşmiş:

– Haliç! Fakir, tarihi, efsanevi semt! Haliç, sen bir nehir misin? Tuzlu su musun? Can mısın, canan mısın?

Sevgilimi öpüyorum.

– Yarın! Hemen yarın.

Yarın bir ev aramaya karar vermiştik. Kanapeden, yapayalnız, bu niyetle kalktım. Muhayyel bir sevgili ile, muhayyel bir ışıkla dolaşırken Beyoğlu'nun küçük meyhanelerinde kitara çalan bir Rum arkadaşa rastladım:

– Vay anam! dedi. Ne âlemdesin?

– Vay canımın içi! İyiyim!

Beraber dolaşırken, bir ara akşamüstü gördüğüm delikanlıyı gördüm. Garip gözler, hızlı adımlarla, mühim bir iş peşindeymiş gibi geçiyordu. Yanımda arkadaş olduğu için artık hayal kuramazdım. Arkadaşa çocuğu gösterdim.

– Ha, o mu? dedi, tanımaz mısın? Haydi ca-

nım! Meşhurdur yahu! Beyimize bopstil p... derler. Şimdi elinde bir Rum kızı var. Yeme de yanında yat! Kurabiye kardeşim, kurabiye!

– Şöyle zayıfça, esmer, dolgun bacaklı, biraz büyük ayakları var, ama ehemmiyeti yok! Bakışı tatlı, petrol rengi mantolu değil mi?

– Ta kendisi!

– Aman yahu!.. Tanıyor musun yoksa?

– Tabii beyim. Tanımaz mıyım. Gel seni evine götüreyim istersen.

Ağır ağır yokuşlar indik. Ziba sokağından geçtik. Küçük kahvelerden küçücük kızlar çıkıyordu. Büyük sesleri vardı. Genç, pek genç çırak, hamal kılıklı, bazısı pek şık birtakım çocuklar, sokaklarda dolaşıyorlardı.

Daha aşağılara indik. Karanlık bir sokak geçtik. Bir aralık başında durduk. Kitaracı garip bir ıslık çaldı. İnsanın bu karanlık sokağın içinde içini ezen; bir dost, bir sevgili, bir uğrunda ölünecek insan çağırır gibi, iç ezen, insana üzüntü, şehvet, zevk veren bir ıslık...

On dakika geçmedi. Akşamüstü gördüğüm, yalnız "Genç kız" diyebildiğim mahluk geldi. Ben kitaracıya, onu görünce mırıldandım:

– Kurabiye!

– Söylemedim mi sana! dedi.

Sonra bir şey düşünmüş gibi göz kırpıp, gülerek ekledi:

– İnsan arkadaşının işini yapmalı değil mi ya?

– Yok estağfurullah! Arkadaşlık...

Ciddileşmişti. Acele acele;

– Bana 5 lira ödünç verebilir misin? dedi.

Aldı gitti.

Kızla beraber yürüdük, küçük eve girdik.

– Madam Sofiya! diye seslendik.

Paytak bacaklı, esmer bir kadın, bir odaya bizi tıktı. Yorgiya kıvırcık kafasını yastığa kor ko-

maz yüzünde yine hülyalar kurdum. Sabahleyin anlattı.

– Terzide çalışıyordum, dedi. Bir anam var. Babam evi bırakıp kaçmış. Zaten metres yaşıyorlarmış anamla. Daha on yedi yaşındayım...

Önce bopstil gençle nişanlanmışlar. Yine de nişanlıymışlar ya!..

Her akşam Beyoğlu'na çıkıyorum. Fakat Haliç ışıklarına karşı oturduğum zaman şimdi yanıma Yorgiya oturuyor. Biliyorum, yalancıktan ama, olsun!.. Yalancıktan ışıklar yakıyorum.

Ahmet Bey yine melale düştü. Bir of çekti.

– O zamanlar Yorgiya sokak sokak, ben meyhane, pastane dolaşırdık. Ne korkunç pastaneler vardı şu Beyoğlu'nda.

KORKUNÇ BİR PASTANE

Sıcak öğle üstlerinde, içeride, âdeta yine dondurmalardan serinlemiş gibi bir havası bulunan bu pastaneye akşamüstleri, avukat, doktor, mütekait, sefir, şair, muharrir, kalantor tüccar, işadamı girdiğini görürsünüz. Birer köşeye çekilmiş insanların bu dondurmalı, buzlu limonatalı kahvehane içinde sokaktan yarı çıplak geçen kadınları, fıkırdaşan genç kızlarla genç erkekleri seyrettikleri, arada bir de, bir muharebeden, bir pahalılıktan bahsettikleri duyulmasa bile görülür.

Ah! Bu bazıları beyaz bıyıklı, bazıları matruş oldukları halde bembeyaz çember sakallı gibi, kimisi kır saçlarının altında, bitkin, buruşmuş yüzleriyle, çok günler görmüş, çok geceler geçirmiş insanlar!..

Camekânlarında şu yukarıdaki adamları teşhir eden bu büyük pastane, hemen hemen hiçbir fahişenin bulunmadığı bu saatlerde hepsinin hayatı birer hikâye olan bu yarı mütekait insanlarla dolduğu zaman, bir köşeye oturup, kelimelerden Meşrutiyetlere, istibdatlara kadar gitmek mümkündür. Akşamın saat dokuzuna doğru pek tenhalaşan bu pastanede artık, meçhul birkaç insan vardır. Bunlar, bana öyle gelir ki, vaktiyle verdikleri bir randevuya o gün canları istememiş de gitmemişler, bu randevunun kıymetini sonradan anlamışlar da, senelerden sonra randevuyu vereni, "Şöyle bir bakayım, belki yine onu aynı yerde bu-

lurum," der gibi oturmuş, o kadını, mahzun bekleyen insanlardır.

Bir aralık yine dokuzla on arasında, gürültülü münakaşalar yapan bir gençler grubu, yanlarında bir tek parlak siyah saçlı kadınla birkaç dakika için gelip birleşirler. Bunları kahvehane sahibi hiç sevmez. Hiçbirisi bir kahve içmeden, "Biraz sonra..." derler. Biraz sonra da hepsi gitmiş olur. Saat de on biri bulmuştur.

Bu aralık pastaneden bir yarım saat kadar ayrılmak lazımdır. Yarım saat sonra döndünüz mü, manzara değişivermiştir. Yüzlerce mumluk elektrik ışığının, parıl parıl yanan buzdolaplarının, kırmızı kadife sandalyelerin, büyük aynaların, zarif pasta kutusu kapaklarının arasında, kadınlı erkekli büyük bir kalabalık peyda olmuştur. Şimdi artık bir masaya oturup etrafı dinleyebilirsiniz. Korkunç bir uğultu vardır. Yakın masayı dinler, kalkar öteki masaya geçersiniz. Kim kime, dum dumadır.

İşte bir masa, iki erkek, iki güzel kadın... Bağıra bağıra konuştuklarını duyabilirsiniz:

– Tepeüstü'ne gideriz canım! Biraz masraflı olur ama hem rahat, hem çalgılıdır.

Diyarbakırlı erkek:

– Bize neye patlayacak bu?

– Canım sen de mi ona üzüleceksin?

– Yok, benim için değil! Yanındaki hemşerisini gösterip, kadının kulağına âdeta bağırarak: Ama bu yenidir. İlk akşamdan bu kadar para harcatmamalı. Sonra korkar da kaçar. Bize bakma, biz alıştık. Ben daha dört gün buradayım. Bir beş yüzlük de bugün bozdurdum. Seninle onu yerim anam!

– Ama Melahat'a üstündeki empirmeyi sen almışsın?

– Sana da alırız ciğerim!

– Bana bu akşam ne vereceksin?

– Bırak şu para lakırdısını canım!

– Neden bırakayım, canım? Ben yirmi beşten aşağı gitmem ha!

– Yook... O kadar verememe. On beş iyidir.

– On beşe şuradan şuraya adım atmam. Na şu karşıkı züppe de o kadar verdi ama gitmedim.

– Amma da nazlıymışsın ha! Peki, peki! Haydi, dediğin olsun. Haydi kalk!

– Arkadaşım da o kadar alacak ha! Sonra kavga etmeyelim de...

– Peki dedik ya!

– Paraları peşin verin hele!

– İşte şimdi cıvıttın. Bu kadarı da fazla. Metelik bile vermeyiz.

– Siz bilirsiniz!

Kadınlar masadan kalkarlarken arkalarından Diyarbakırlının bağırdığını bütün pastane duyabilir.

– Yediğiniz pastaları da bize yükletmeyin!

Pastane uğultusunu keser, gülüşür. Kadın zehir gibi acı, güler.

– Bunlar da erkek ha!

Biraz ileride Milaslı olduğunu söyleyen, kravatı çarpık bir adamla, arkadaşı Gümülcüne muhaciri Adapazarlı manifatura taciri, iki kadına işaret ederler. Kadınlar masaya gelir. Bir tanesi:

– Evvela iki dondurma. Uyuşamazsak paraları verirsiniz ha! Gördün a demin.

– Öyle şey mi olur? Biz öyle adam mıyız? Tabii canım!

– .....

– Taksi zaten dışarıda, haydi gidelim!

– .....

Çıkar giderler.

Dört kişi pastaneden çıkmıştır. Bir başka grup onlar çıkarken itişe kakışa içeriye girer.

Bir masada şaşı bir kadın, iki çirkin arkadaşıyla oturuyor. Yanlarında çok genç, çok güzel bir kız... Kızı kimselere vermiyorlar. Beraber eğleneceğiz diye tutturmuşlar. Şık bir genç içeriye giriyor. Bir üniversiteli. Genç işaret ediyor. Genç kız memnun. Ama ötekiler itiraz ediyor:

– Onda iş yok! Sakın yüz verme!

Suratında, geçirdiği kötü gecelerin şişi, dişleri çürük, korkunç kanlı gözlü bir adam içeriye girdi. Dört kadından şaşısı;

– İşte, hacıağa diye buna derler. Halinden belli çapkının! dedi ve şiş yüzlü adam geçerken, koluna çarptı.

– Düşürecektin bizi abla!

– Sen öyle kolay kolay düşeceğe benzemezsin, delikanlı!

– Haydi, bırak numaraları! Delikanlılık kaldı mı bizde?

– Sen daha o yirmi yaşındakilere çok taş çıkartırsın! Otursana hemşerim!...

– Oturmasına oturalım ama, bizim bir hemşeri vardı şuralarda da.

Etrafına bakınır.

– Göremiyorum!..

– O çoktan gitmiş olacak. Biz de gidelim mi! Haydi! Belki de gideceğimiz yerdedir.

– Orası neresi, uzak mı?

– Kapıda taksi dolu hemşerim! Sen onu cebine sor! Şimdiki zamanda uzak yakın kaldı mı?

İhtiyar adam genç kıza gözlerini dikmiştir.

– Bu da gelecek mi?

– Nasıl da seçersin moruk!

– Şimdi de moruk olduk, değil mi? Daha gözlerimiz seçiyor, abla!

– Kalkalım mı?

– Durun bir dakika. Hele bir kahve içeyim... Ulan patron, söyle bir kahve yapsınlar.

– Peki pasakamu... Peki İsmail beyimu. Ama biraz çabuk içeceksiniz, olmaz mı?

*
* *

Kapıda otomobiller bekliyor. Sıcak İstanbul gecesini serinleten otomobillerin içinde kadınlar, hacıağalar, Mecidiyeköyü'ndeki gazinolara gidiyorlar. Orada bütün gece içecekler.

Ben de bilirim burayı... Geçenlerde bir akşam oradaydım. Dört köşe bir salon... Tahta masalar, tahta iskemleler. Üç taraf camekân. Duvarda büyük levhalar... Bir tanesi bir Afrika nehrini gösteriyor. Nehirde bir kayık, bir timsaha ateş eden koloniyal şapkalı bir Avrupalı herif... Ayrı küçük odadaki kanape, insana hüzün veriyor... Bu odanın kapısının üstünde bir meydan, bir İstanbul çeşmesi, bir fayton, bir feraceli, kırmızı şemsiyeli kadın, onun ötesinde bir gergedanın ayakları altına düşmüş bir zenci, şaha kalkmış beyaz bir atın üzerinde yine bir müstemlekeci... Bu resimleri yapan herhalde bir beyaz Rus. Yeşil yeşil ağaçlar...

Duvarda durmuş bir saat... Tam saat üçte durmuş.. Belki de bir genç kızın mahcupluğunu, sevmek hissini kaybettiği saat bu saattir.

– Sağlığında böyle şey içtin mi?

Leon cümbüşünü alıp geldi. Göğsünün kılları, yüzünün şekli, güzel bir külhanbey gençlikten bahsediyor. Griler giymiş, mahcup, çekingen; ayaklarında podüsüet ayakkabılar, saçı itina ile taralı bir şoför... Şampanya içiyor... Garson çiçek bozuğu, ağzının sağ yanı şişmiş, sanki suratına her akşam bir yumruk yiyor herif.

Yukarıdaki laf ona söyleniyor, garsona:

– Sağlığında böyle şey içtin mi?

Leon'un kucağındaki cümbüş, parlaklığını biraz kaybetmiş. Her tarafını şu cümle kaplamış: Cümbüş mucidi Zeynelâbidin...

Elli yaşlarında, öteki harpten kalma bir adam bağırıyor:

– İmanım tahtelbahir, bize de mi torpil?

Bir ses:

– Çok adileşti, cıvıdı!

Şoför bir cıgara daha yakıyor. Kenarda bir mutfak, şimdi kapısı açılınca gözüme çarptı.

– Bu karı senin değil mi Leon?

Leon çok ciddi;

– Evet! diyor.

Leon'un karısı, Leon'un bütün namusu ondan belli. Güzel, genç, tatlı, fakat namuslu... Onda şu hal var: Sanki düşman onun şehrine girmiş... Kocası öldrürülmüş, onun da ırzına geçilmiş... O, en güzel düşman zabitine artık düşmanlıkla değil de, acı ile bakıyor. Üstüne, erkeği küçük gören bir hal yapışmış.

Sabah, camekânın üç tarafından birden parlıyor. Mecidiyeköyü sırtlarında sabah oldu. Boğaziçi köylerinden şehre dönen kadınlar, kenar mahalleliler geçiyor. Nefis bir sabah...

*
* *

Dalmışım. Baktım, müşteri bulamamış çirkin kadınlarla tecrübe edilmiş asi kadınlar şimdi sokağa dağılıyor. Pastane kapısının önü hıncahınçtır. Sefil komisyonculara, ev bulmaları için para vaat eden bir adam sokağın ortasında haykırıyor:

– Ulan hırbo! Eğer dün akşamki gibi tahtabitli odada yatacaksam, gitmem. Apartman isterim, apartman!

Bütün paralarını sağ avucuna sıkıştırmış bir adam haykırmakta:

– Bunlara para derler, para, paramla rezil olamam.

Sevgilim beni affet! Çok genç, iyi yüzlü bir kadını da ben evime götürdüm. Çay yaptık, içtik.

Sabahın saat dördüne kadar birbirimize hikâyeler anlattık. Ben ona senden bahsettim. "Vazgeç" dedi, "vazgeç. Hayır yok, ondan sana!" O da bana kendi hayatından bahsetti. Hazin hikâye!

Benim pijamalarımı giymişti. Ona uzun geliyordu. Yüzünü bol soğuk su ile yıkamıştı. Bütün boyalarından sıyrılmıştı. Benim o maviye çalan ışığın altında bu siyah saçlı, esmer mahluku âdeta sevdim. Bir çay daha içtik.

Sabah oldu, ayrıldık. Öyle içten bakışarak ayrıldık ki, parayı peşin vermemiş olsaydım, şimdi vermeye belki utanırdım. O da belki almaya sıkılırdı.

– Ne zaman istersen, dedi, gel pastaneye, yanımda kim olursa olsun bırakır, seninle gelirim. Beraber gelir, karşılıklı çay içer, konuşuruz!

– Sahi mi?

– Sahi!

Bir hafta geçmemişti ki, onunla yeniden konuşmak için, bol pijamaların içinde, soğuk su ile yıkanmış çocuk yüzüne, yalnızlığımdan, dünyanın halinden, senin yaptıklarından bahsetmek için, yine onu aradım. Saat on ikiyi geçmişti. Pastanede yoktu. Gelir diye bekledim. Geldi. Önümden geçti. Beni görmedi sandım. Arkasında o demin bahsettiğim şiş yüzlü adam vardı. Kızın gözüne gözükmek için ayağa kalktım. Yanından geçtim. Sanki ben, ben değilmişim. Sanki o, o değilmiş gibiydi. Yüzüme bir defa bakmadı. Yakın bir masaya mahzun çöktüm. Kimbilir, sonra birdenbire benim mahzun oturuşumu sezip üzüldü mü nedir, yanıma yanaştı.

– Bir hacıağa var yanımda, dedi, bu akşam beni mazur gör!

Halbuki ben, kendi kendime çoktan çayı hazırlamış, pijamalarını giydirmiş, yüzünü yıkamış, senden bahsediyordum bile...

Sevgilime dargındım. Onun havasını koklamak için mahallesinden ayrılmıyordum. Gezer dururdum. İnsanlar beni görür gülerdi. Bütün dünya tutkunluğumu öğrenmişti. Gülünç olmuştum millete. Akşamları bu korkunç pastaneye düşerdim. Oraya şık giyinmiş haraççılar, kadın parasıyla geçinen güzel çocuklar, kendilerinden pek ufak gençlere âşık zavallı fahişeler, eroin sarhoşları, zenginler, gömleği bile olmayan bopstil gençler, bazen ressamlar, şairler, yalnız o akşam için bir kadın beğenmeye gelmiş çekingen insanlar gelirdi. Akşamları böyle geçer, gündüz olur olmaz Yorgiya'nın mahallesine koşardım. Şimdi artık o mahallenin insanları da beni alâkalandırıyordu.

Sevgilimin mahallesini, arkadaşlarını onun kadar severdim. Bu hava içinde yaşasam, sevgilimle konuşmasam yine ümit içinde yüzerdim. Sanki herkeste ondan bir şey vardı. İşte Eleni ile Katina'yı da öyle tanıdım.

ELENİ İLE KATİNA

Biri çekik kara gözleri, biraz ağır endamı, çok şekerli yemekten çürüyüp de sonra altınla doldurulmuş çok bozuk dişleriyle bile güzeldir. On iki yaşında evlerinin arkasındaki mezbelede ip atlarken pek nefis olduğunu şimdi söyleyen bu on dokuz yaş, aynı zamanda korkunç bir ihtiyarlığın kara haberini de beraber verir. Fakat Katina, ne o eski güzelliği, ne de haberci ihtiyarlık manasına ehemmiyet verecek insan değildir. Katina donuk, sakin, hemen hemen ruhsuz denecek bir haldedir. Katina ile beraberken içime perde perde bir sessizlik, bir baygın tat yapışır, o kadeh kadeh üstüne rakı içerken, dünyaya ait lakayt bir hal ondan bana da geçerdi.

Hiçbir şey bizi alâkadar etmez. Her şeyden elimizi ayağımızı çekebiliriz. Sonra birdenbire Katina'nın arzulu ufak, çekik gözlerine şehvetli bir sabitlik otururdu. İşte Katina'yı bu bakışı için severdim. Şimdiden sonra gözlerini, insanın gözlerine lüzuci bir halde yapıştırırdı. İnsana o zaman müthiş bir arzu gelir, hatta Katina da böyle bir arzu duyardı. Hayır, Katina'da bu bir arzu değildi. Bu sadece, deminki lakaydinin, dünyadan uzaklaşmanın, her hadiseyi tabii görmenin sana da sirayet etmiş olduğunu hisseden Katina'nın dünyasına, bir başkasıyla iştirakin sevinciydi. Her şey olsa da olur, olmasa da olabilirdi. Yakında bir yangın olsa, etrafta biri bıçaklansa, bu her şeyin olup olmamasının müsavi olduğu Katina'lı

dünyada, hiçbir telaş olamayacağı şüphesine düşerdim.

Bereket onunla beraber bulunduğum zamanlarda bir gün bile bir yangın veya katil vakası olmadı. Katina'nın elbiselerinde, insanı çocuk gibi sevindiren bir pasta kokusu hiç eksik olmazdı. Çünkü Katina, bir pastanede çalışırdı. Vanilya, çikolata, hatta için için bir badem, hindistancevizi, fıstık, hatta sıcak irmik kokusu duyduğum olurdu.

Katina hiç şişman değildi ama, şişman gibi gözükürdü. Bu hal ona pek yaraşırdı. Katina'nın elleri her zaman sıcak, nemliydi. Güzel, tatlı tatlı dedikodu yapar, hatta bazen süslenmek isterdi. Hiçbir şeyi üstüne yakıştırmadığının farkına vardığı için, süslendiğinin ertesi gün, yine o irmik kokulu nefti bluzuyla vanilya kokulu gri etekliğini giyerdi.

Onu pastanenin imal dairesinin küçük penceresinde, başında beyaz kukuleta, üstünde kirli olduğu bence muhakkak bir beyaz önlükle caddeden gördüğüm zaman parmaklarımla işaret eder, "Saat sekizde" derdim. Neden İngilizce "Yes" dediğini merak eder, sorayım der, soramazdım.

Katina ile yalnız onun bana tanıştırdığı sevgilimden bahsederdik. Beraber çıktığımız bütün akşam, hatta bazen beraber gecelediğimiz zaman bile... Katina bir gün bile, bu benim açtığım bahisten sıkılmadı. Bir parçacık sevgilimi, kalpsizdir diye zemmetti. Ama bana hak verir gibi bir hali de vardı.

İşin en tuhafı, Katina'nın aşkı idi. Her akşam benimle yahut başka bir adamla, bazen patronu ile buluşmasına rağmen, Katina, bizim üçümüze de değil, bir genç kıza âşıktı. Katina'nın gözlerine bu koyu, ağır, biraz esrarengiz mananın neden çöreklenip oturduğunu, bu havadisi öğrenir öğrenmez anladım.

Bende tuhaf bir değişiklik oldu. Katina'yı daha çok arar, sorar, bulur oldum. Bu huyundan hiç bahsetmezdik. Fakat ben onu şimdi başka türlü görürdüm. İnsanoğlunun huylarının ta gözlerine kadar sinişine mi şaşardım, nedir?

Bir akşam, Yenişehir'in meyhanelerinin önünde ona sevgilisiyle rastladım. Katina beni görünce bir erkek gibi gülümsedi. Kuvvetle elimi sıktı. Gözlerinde koyu, lüzucetli şey akıp gitmişti. Dertsiz, kaygısız, dünya ile ilişkiliydi.

O, şişman olmadığı halde şişman gözükmesi kaybolmuştu. Bu bir başka, canlı, manalı insandı. Hatta üstünde, belki de yanındaki kızdan geçmiş bir pudra kokusu vardı.

Öteki genç kız, Eleni, ceylan gibi ürkek, latifti. Yanağının derisi uçuk ama yine de tatlı bir al renkteydi. Benden, mesut ayrılırlarken, arkalarından baktım. Katina'nın dostunun ince uzun bacaklarıyla Katina'nın biraz kalınca, çorapsız, beyaz bacakları gülmeye, eğlenmeye, fakirlikten ve sefaletten uzak, temiz bir dünyaya doğru koşar gibiydiler.

Katina nasıl oldu da, birdenbire, başka türlü şişmanlık kazandı, bilmem. Bu şişmanlığı o, patrona yükledi. Patron, dostlarından çocukları olmayan bir aileye, çocuğu yamadı. Katina doğumdan sonra çok zayıfladı. O kadar zayıfladı ki, sevgilisinin bacaklarının mevzun ipinceliği yanında bile onunkiler değnek gibi kaldı.

Katina'nın üç erkek dostundan ikisinin, içlerine çocuğu bir görmek arzusu düştü ama, gidip göremediler. Katina'ya her üç dostu da güzel bluzlar, eteklikler, mantolar, yalancı bilezikler, mantar ayakkabılar aldılar. Katina başına bir kırmızı kurdele bağladı. Parmaklarını manikür yaptırdı. Yirmi yaşına girmişti. Onda tuhaf bir değişiklik oldu. Dünyayı hissetmeyen Katina, birçok

şeyler duydu. Sevgilisi onu aldatmaya başladı. İhmal, sonra terk etti.

Katina da şöyle iki ay içinde verem olup öldü.

Vangelistra Kilisesi'nin çanı onun için beş dakikadan fazla çalmadı. Sevgilisi de, patron da, galiba ben de beş dakikadan fazla bir hüzün duymadan Katina'yı sokaklarda bir daha göremez olduk.

Falcı Matmazel Todori de, o mahallenin sevdiğim insanlarındandı.

FALCI MATMAZEL TODORİ

İskambil falcısı Matmazel Todori'nin endam aynalı odasında, bana hiç yabancı gelmeyen kozmopolit eşyalar arasında bir tanesi vardı ki, pek hoşuma giderdi. Bana yabancı gelmeyen diyorum ama, bu eşyaları, ömrümde ne bir kadının odasında, ne de dostlarımdan bir Rumun evinde görmüş değilim. Neden bana yabancı olmadıklarını anlıyorum: Ben, bu eşyaları ya bir romanın içinde okudum, –hem de bir Fransız romanının diyeceğim geliyor– yahut da bir paskalya akşamı, bir Rum mahallesinden geçerken gördüğüm ihtiyar bir lövanten matmazelin acayip kıyafetinden, evini ve odasını düşündüğüm zaman hayal ettim.

O, ya bir roman sayfasından aşırılmış, yahut da ihtiyar bir matmazelin arkasından hayal edilmiş eşyalar arasında bir tanesi, pek hoşuma giderdi, demiştim. Bu, bir duvar halısıydı. Ben duvar halısı diyorum ama, bunların herhalde bir ismi olsa gerek... Bilmiyorum, tarif edeyim: Bunlar yan yana dört köşe şeklinde iki parçadan ibaret, kadife tesiri veren, yastık yüzü büyüklüğünde iki parçaydı. Her ikisinin üzerinde de bir sakallı insan resmi vardı. Resimlerin altında Dreyfus ismi okunuyordu.

Biraz ötede, 1314 Rumi tarihinde, Beyoğlu'nda Fransız konsoloshanesinde verilmiş maskeli bir balonun iki hatırası da, renklerini atmış, fakat hâlâ o gecenin, bir on yedilik latif Rum kızının muhayyelesinde muhafaza edilmiş zevki, tadı, gü-

zel hatırası halinde aynanın ıslak, buharlı, mavi yüzünden insana bakıyordu.

Aynanın üstünde Matmazel Todori'nin 1314'ten biraz sonra çıkarttığı çok latif bir fotoğrafisi de, hangi paşazadenin canını yaktığını söyleyecek gibi olan kıvrık, canlı, değdiği teni şehvetten çok sefalete sokan dudaklarıyla, insanı hâlâ bir hovardalık gecesinin kıskançlığına sürükler gibiydi. Matmazel Todori;

– Ben böyle idim! der de başka bir şey demez.

Zaten söyleyecek başka bir şey de yoktur. Anlatacak birçok şeyleri vardır ama, söyleyecek yalnız, "Ben böyle idim!"i kalmıştır. Onun öyle olduğuna inanmak için yalnız kendi fotoğrafı değil, bu Dreyfus resimlerine bakan bir başka duvar halısı şahittir. Bir maske ile bir konsol da;

– Doğrudur, öyle idi! derler.

Ondan öte, karyola, yastıklar, dar sedirler susar durur. Matmazel Aspasya'ya niçin Matmazel Todori dediklerini tamamı tamamına bilmiyorum. Son dostunun ismi Todori'ydi, belki de o yüzden?..

Ben Matmazel Todori'ye fal baktırmak için değil, odasının bu bir eski zaman kurtizanı kokan havası için giderdim. Fazla bakmadan evvel pencereden etrafı bir kolaçan eder, sonra geçinecek bu sanattan başka bir şeyi olmadığını, 4 lira kirayı ay başlarında nasıl vereceğini düşündüğünü anlatır, dururdu. Bir ara ev sahibinden şikâyet ederdi. Damı bir türlü aktarmıyor, "Çık evimden" diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Çıkmak isterdi ama, nereye gidebilirdi?

On beş senedir bu odada oturuyordu. Tam on beş senedir. Böyle bir yağmurlu günde taşınmıştı.

Todori'den ayrıldıktan sonra doğruca buraya

taşınmıştı. Tellak Hüseyin dedikleri bir külhanbeyi, karşı odada otururdu. O zaman Aspasya elli yaşındaydı. Hüseyin, yirmi beş... Tellak Hüseyin, bazen sarhoş olur, kapıya yaslanır, kapı rezeleri sökülür; bu gıcır gıcır öten karyolada, gelir, Matmazel Todori'nin yanına uzanırdı. Matmazel Todori sesini çıkarmazdı.

Tellak Hüseyin ağlardı. Sabahlara kadar ağlardı. Leğenin içine korkunç, buz gibi, berrak bir su düşerdi. O balolar görmüş eşya ürperirdi. Aynadan, mavi bulanık aynadan, kara bıyıklı, güzel bir delikanlı hayali geçer gibi olurdu.

Maskenin yanından bir Fransız kontunun;

"Adieu chérie. Je t'écrirais et je reviendrais pour t'emmener à Paris" dediğini duyar gibi olurduk.

Yenişehir'in kokoreçler kızaran meyhanesinden sokağa, kalın, kavgacı hayaletler karışırdı. Kediler, köpekler, yağmur, çamur; küçük, öpülmüş kızlar bir fenerin aydınlığından birdenbire kapkaranlık bir sokağa dalarlardı.

Uzakta, çok defa bir adam bıçaklanırdı. Yağmurda ıslanmış bir kadının sarı ondüleli saçları, bana, karanlık, mangallı, leğen, ibrik, bir karyoladan ibaret bir oda düşündürürdü. Matmazel Todori'nin falını duymadan sokağı seyre dalardım. Ona nerdeyse, "Fransız kontu, bıyıkları bembeyaz, siyah muşambasından yağmur aka aka geliyor" diye bağırmak isterdim.

O tekrar ağlamaya başlardı.

– Çıkaramaz beni, beni evden çıkaramaz, değil mi? diye yalvarırdı.

– Seni buradan kimse çıkaramaz. Kanun var, matmazel, korkma!

Falına devam eder, cevap vermezdi:

– Şimdilik nikâh gözükmüyor, ama seni çok seviyor bu kız!.. Bu kızın bir anası var, fena karı!

Seni hiç sevmiyor. Bakıyor paranı alsın. Ama kız seni hem seviyor hem sevmiyor, nasıl iş bu? Burası anlaşılmıyor pek. Bir başka delikanlı gözüküyor. Güzel palikaryası... Ma iyi adam değil bu... Kız ondan korkuyor. Döşek bu hafta düşmüyor. Kızım Yorgiya, sen seviyor bu beyefendi, yoksa sevmiyor? Bana söyleyeceksin?...

– Kopsi beyefendi!

Sonra birdenbire hatırlar:'

– Beni buradan kimse çıkaramaz demiştin, değil mi?

– Tabii, kimse çıkaramaz!

Hakikaten de mal sahibi, bütün uğraşmasına rağmen, onu odasından çıkaramadı. Yalnız bir öğle üstü, Vangelistra Kilisesi'nin çanı bir beş dakika ölüm çanı çaldı. Dünyanın en hoş köpeği Aleksandra'nın Flora'sı uludu.

İhtiyar bir Rum karısı haç çıkardı.

– Fakirin çanı az çalar, ölen muhakkak çok fakir!.. dedi.

Falcı Matmazel Todori ölmüştü.

Köpek yanına yanaştı. Hayvanının başını kaşıyarak ona anlatıyormuş gibi söylendi:

– Kitaplardan öğrendim. Muhakkak âşık olmak arzusunu kitaplardan kaptım. Sonra kanıma işledi. Âşık olmalıydım. Saadet denilen bir şey olacak, bulabilir miyim acaba?.. Kastım parayla, bir evle, iyi yiyip iyi içme ile kendini gösteren bir saadet olmadığı için, elimden geleni, yani önce paramı bitirdim. Evimi, alıştığım şeyleri de belki arkada bırakabilirdim. Yemeden içmeden kesildim. Bu kendi başına kazanılacak saadet idealizmimi tam hakikat haline getirmiştim ki, etrafımda insanların bulunduğunu sevgilim bana anlattı. Şöyle mi düşündüm, dersiniz? Her insan kendi

hissesine düşen, biri iki kişilik saadet payı için kavga etmeli. Hiç olmazsa bu kavgayı yapmalı ki, asıl hakikat dünyasını bulsun. Bu kavgadan kazanmamalı ki, Hanya'yı Konya'yı anlasın. Bu kavgada zaten kazanmak da yoktur a. Çünkü belki ortada galip vardır ama, mağlûp olan yoktur ki... Kadın da, erkek de böyle bir kavganın sonunda soluğu ya nikâh dairesinde alır, yahut da serbest bir birleşme ile yeni bir hayata adım atarlar. Ondan sonra uzun süren sulhun içinde çocuklara mekteplerinin taksiti, hanımın mantosu... Biz mağlûp olduk. Mektep taksitinden, hanımın mantosundan kurtulduk. Sevgilim bir akşamüstü basıp gitti.

Dünyalar yıkıldı sandım. Çiçekler güzel kokmuyor olmalı. Meyveler çürümüş, kuzular doğmuyor, insanlar konuşmuyor... İnsanlardan ne farkım olabilir? Malum sebepler, malum neticeler. İşi rakıya vurduk. Bir aralık bu yeni keşifle kurtulduğumu sandım. Yıkılmak üzereydim. Asabım bozulmuştu.

Uzun lafın kısası, kalktık. Ver elini doğduğumuz memleket, dedik. Gittik. Orada sevgilime göndermediğim iki mektup yazdım. Bunları size vereyim, evde okursunuz. Hem onlar sizde kalsın.

Mektupları alıp eve yollandım. Vakit çok geçti. Sabahleyin kalkar kalkmaz okudum. Bana bir şeyler öğretecek zannediyordum. Halbuki içlerinde hiçbir şey yoktu. Yalnız bir şey tuhafıma gitti. Sevgilisine dair bir şey söylemiyordu artık. Yalnız dünya ile, kendisi ile, yazısı ile alâkadardı. Bu yazılar öteki yazılarına da benzemiyordu. Daha iyi, daha kötü oldukları için değil. Âdeta uykudan uyanmış gibi halleri vardı. Bilmem ki onları da size yazsam mı?.. Hadi yazayım, ne kaybederim?

BİRİNCİ MEKTUP

Bir dakika evvel, elimde kalem kâğıt yokken, seninle konuşuyor, sana yazıyordum. Elimde kâğıt kalem olmadan yazı yazdığımı söylediğim halde senin karşımda olmadığını söyleyemedim. Şunu bir şair yahut deli kafasının tuhaflığı say! Sen karşımdaydın. Bunu söylemek güzel bir şey değil, değil ama galiba samimi. Bütün benim gibiler sevgililerinin karşısında imiş gibi olurlar; sürüden ayrılır mıyım?

Demin sensiz, kalem kâğıtsız, seninle ve kalem kâğıtla gibi, oturup birçok şeyler konuştum, yazdım. Bu yazdıklarımın, konuştuklarımın çoğunu beğenmiş olacağım ki, kalktım. Kalem kâğıt aradım. İşte oturdum, yazıyorum.

Senden bahsetmek istemem. Zaten bahsedecek ne var ki? Hulasası:

Ben sana hayran, sen cama tırman!

Ne de kendimden bahsetmek istiyorum. Ne senden, ne kendimden söz açmadan olur mu? Olmayacağını tahmin edersin. Sana bu sıralarda başımdan geçenleri hikâye edeceğim.

Birtakım şeyler var ki, başkalarına anlatıldığı zaman onlar üstünde hiçbir tesir bırakmıyor. Halbuki aynı şeyler, bende neler yapmamıştı?.. Evet onlar mühim şeylerdi. Nitekim karşımızdaki –yani o şeyleri anlattığım insanlar– bunların dinlemeye ancak değer olduklarını bana ihsas etmişlerdi. Ne edeyim? Sanki bunları sana anlatırsam bana yap-

tığı tesiri sana da yapacaklar. İşte bu yüzden sana anlatmaya kalkışıyorum.

Bunlar benim yazıcılık hayatıma, bugünlerde serserileşen hayatıma ait ufak tefek şeyler. Senin, sevgilim, yazıcıları eskiden sever gibi bir halin vardı. Benimle sıkı fıkı olunca bu geçti gitti. İyi de oldu. "Hepsi böyledir bunların" dersin. Böyle olmasak, neye yarar! Senin patronun, yeni sevgilin güzel heriften ne farkımız olurdu? Yanlış anlama! Ben sana bin bir defa insanları sevdiğimi hem söyledim, hem yazdım. Bu insanları sevmek sözü hayali bir şey değildir ama galiba biraz nazar... Yoksa öyle insanlar var ki, kafasından tutup koparmak aklımdan geçmese bile, başka bir insanın aklından geçebilirse, bunu da yaparsa, ben nihayet bir yazıcıdan başka bir şey olmadığım için, mazur görürüm. Yine öyleleri var ki, yanlarına sokulmak zehirlenmekle eştir. Öyle insanlar tanıdım ki son günlerde... Allah seni korusun!

Bir türlü asıl anlatmak istediklerime gelemiyorum, hakkım da var. Hakikaten fazla ilgi uyandırıcı şeyler değil... Şöyle bakıyorum da... İnsanların başından geçen, hele benim gibi saf olanlarının... Bu saf kelimesini emin ol ki, bir övünme için söylemiyorum. Övünsem, hem senin karşında övünmek istesem, bu içinde aptallığın, temizliğin bağdaştığı "Saf" kelimesini kullanmazdım. Hem zeki, hem temiz bir adamım, derdim. Ne kaybederdim? Doğru söylemek için kendime, saf, dedim. Saf mı, değil mi? Sen bunu pekâlâ bilirsin. Ara sıra kurnazlıklarım olduysa bunları da sana daha çok yakın olmak için yaptığımın farkına varmamana imkân yok. Onları anlatmamı istemezsin elbet... İstersen anlatayım? Yukarıda ne diyordum: Hele benim gibi saf olanlarının... deyip kalmışım. Unuttum gitti. Mühim bir şey değildi.

Şu yukarıdaki satırları yazdıktan sonrà, bir zaman elimdeki kâğıdı bırakıp, yine yazmadan düşünmeye koyuldum. Bu iş, düşünmek işi, bana şu yazı yazmak işinden daha kolay geliyor.

İnsan düşünürken güzel cümleler yapıyor, ne iyi fikirler hatırına geliyor, ne meseleler hallediyor. Bazen cümle yapmadan düşünüyorum. Bazen cümle yapıyorum. Bu cümleler tam benim istediğim, yazmaya savaştığım şeyler. Halbuki, düşündükten sonra yazı yazmaya koyulduğum zaman aynı cümleleri, yani o zaman beğendiğim cümleleri, hatırlamıyorum bile... Yazmanın çok enstantane bir düşünce olduğunu biliyorum. Onu söylemek istemedim. Farzet ki, bir kırdasın. Cebinde kalem kâğıdın yok. Yazı yazmayı kurmuşsun. Eve gidince şöyle bir şey yazayım demiş, düşünmeye dalmışsın. İşte bu anları kastediyorum.

Galiba düşünürken bir şekil vermeye çalışmak yok da, onun için düşündüğümüz, yazar gibi düşündüğümüz şeyler bize güzel geliyor. Yoksa hakikatte de güzel değildir onlar. Çünkü şeklin bulunmadığı yerde, bütün düşünceler, sanki şekil varmış gibi –önceden, çok önceden varmış gibi– bir başka dünyadadır. O dünyada kelimelerin, cümlelerin ne grameri, ne de bu gramer içinde muhtevaları vardır. Çırılçıplak, mücerrette, insana güzel gibi gelen, foyasını ancak gözle görülür şeklin içinde belli eden bir âlemdedirler.

Neler söyleniyorsun deme, ne olur? Sana şunu kabul ettirmeye çalışıyorum. Yazı yazmak da fizik bir yorgunluk veriyor. Yalnız kafam değil, onu geç, bak kolum da yoruldu. Bana çalışmıyorsun diye kızma! Bak marangozun bir konsol yaptığı zaman duyduğu yorgunluğu duymadımsa alçağım! Demek ki çalışıyorum. Memnun musun?

Sana bahsetmek istediğim şeylerin hiçbirinden söz açmadığım için beni affet! Yazıya başlarken aklıma gelen hikâyeleri unutmazsam bir gün sana yazar, başkalarına okuturum.

Mektubun sonunda bir yerinden öpmek âdetini ben de unutmuyorum.

Hep getirip getirip işi buraya dökmek için çalıştım.

İKİNCİ MEKTUP

Güya muharririm ya, sevgilim, benim yazılarımın hiçbiri hikâye değil, röportaj değil, mektup değil, nedir ben de bilmem! Bu sıralarda da sana mektup diye tutturmuş gidiyorum. Sana baktıkça ne duyuyorum, ne oluyorum, bilmiyorum ki... Bildiğim bir şey varsa o da insan sevgilisine düşman oluyor. Görünüşteki dostluğa aldanmamalı. Sevgili, hakiki bir düşmandır. Küçücük bir hıyanete bakar. Başka bir göze gözlerin daldığı zaman senin esmer ellerini başkalarına öptürdüğünü düşünüyor, kuduruyorum.

Kimbilir, sen de benim gibi neler tahayyül ediyorsun. Her güzel gözün, her çene ve burnun, her iyi bağlanmış kravatın, her yeni kunduranın içinde, altında ve üstünde tahayyül ettiğin, rüyalarında gördüğün, üzerine titrediğin hayalindeki erkek... İnsanoğullarının dişi olmayanlarına ne mutlu! Haydi biz sizin bahçeler gibi güzel elbiselerinizin, kokulu pudralarınızın altında iyi bir kalp olduğunu tahayyül edebilirdik. Size ne oluyor? Bütün bu güzel, şık, temiz gördüklerinin içyüzlerinde bir dolandırıcının, bir hırsızın, bir beyinsizin, bir muhtekirin olduğunu neden düşünmüyordun, bilmem ki...

Benim sana kızmaya ne hakkım var? "Ben senin malın değilim, dostunum, sevgilinim. Seni tanıdım. Sen hayallerimin adamı değilsin. Başkalarını da tanıyacağım. Onlarda da, o benim kızlık rüyalarıma giren, sokakta yürürken içimi eriten adamı arayacağım!"

Böyle diyebilirsin. Daha doğrusu diyorsun ki:

"Onlarda, bende bulduğun aptallığı da bulamayacaksın. Sen ona üzülüyorsun, biliyorum. Beni anlamayacaklarından, senin sevdiğin kadar sevemeyeceklerinden korkuyorsun, değil mi? Haydi yalancı! Haydi kendini beğenmiş, haydi!.."

Doğru sevgilim! Senin kendine güvenmeye hakkın var. Sen bir adam üzerinde harikalar gösterebilirsin: Katili kuzu, eğriyi doğru, namussuzu namuslu, hayvanı insan yapabilirsin! Aksi harikaları da gösterebilirsin: Kuzuyu katil, insanı hayvan...

Bugünlerde aşk üzerine kitaplar okudum. Bir tanesinde diyor ki: "Aşkın ilk tezahürü, hayranlıktır." Ben bu hayranlığı duymak için otuz beş sene bekledim. Senin âşık olman için bir dakikaya ihtiyacın olduğunu sonradan öğrendim. Ben bu güzel dakikayı doğuramadım. Hayran olmayı doğuramadım. Ötesi çorap söküğü gibi gidecekti. Birinci tebellür, ikinci tebellür birbirini takip edecekti. Sen bana hayran olmadın. Doğru, neyime olacaktın ki?..

Halbuki, sen ufacık şeyler arayan insandın. Faraza biraz iyi dans etseydim, kravatımı iyi bağlasaydım, seninle tanıştığım gün sırtımda müthiş bir elbisem olsaydı!..

Burnumu, gözümü değiştiremezdim. Hiç olmazsa kunduralarımı değiştirebilirdim a! Sen beni ilk nasıl gördünse öyle kaldım. Sonradan ne kadar düzelsem, o kötü hayali gözlerinden silemedim. Enayiliğe hayran olunmuyor sevgilim!

Sonunda başımı alıp senin bulunduğun yerlerden kaçtım. Şimdi kötü tango havaları bile beni ağlamaklı ediyor. "Senin geçtiğin yerlerden geçmiyorum."

Şimdi memleketimdeyim. Memleketim yeni zelzele görmüş bir memleket. Her taraf toz, top-

rak, moloz, çadır, sefalet içinde. Zenginler evlerini tamir ettirmiş, içlerine girmişler bile. Havalar daha iyi gidiyor. Evini yaptıramayanlar yağmur başladığı zaman çadırlarına girip çıkabilmek için çamurda yüzebilen bir kayık keşfini düşünüyorlarmış... Bu sabah böyle bir tanesini iki belediye çavuşu trene bindirdi. Tedavi edilecekmiş... Bence adamın hakkı vardı. Ne diye götürdüler adamcağızı bilmem.

Kahveler dedikodu dolu. Bunlar bayağı, bildiğimiz dedikodular. Anlatayım istersen:

Dinlediğim insanlar, memleketin oldukça münevver kısmı... Ama bilmem ki!.. Ben ne mühendisim, ne müteahhit, ne de anlarım bu işlerden. Günahı dedikodu yapanların boynuna! Bana, sana bunları, oturup tatlı tatlı anlatmaktan başka ne kalır? Ben nihayet eğlenceli mektuplar yazıp, sana gönderemeyeceğim için bir kenarda saklayan, bir dost bulursa zorla okuyan bir muharrir parçasıyım.

Sevgilim efendim, mesele şu:

Zelzele mıntıkasında "11.700" liraya memur evleri yapılmak üzere müteahhitlere ihale yapılmış. Evlere başlanmış, bitmek üzere... Fakat bütün memleketin ağzında çalkalanan, bu evlerin anha minha "5000" liradan fazlaya çıkmayacağı... Eğer hakiki, iyi malzeme kullanılırsa hadi diyelim "6000" liraya çıksın... Hadi buna "1500" papel müteahhit payı verilsin. Bir evin "7500" liraya pekâlâ yapılabileceği açık...

Memurlar, evlerinde güle güle otursunlar. Memleketi medeni, Avrupai hale getirmek için uğraşsınlar. Işıklarına da bir an evvel kavuşsunlar. Dedikoduyu bırakalım. Kızılay da fukaralara yardım ediyormuş!.. Evlerini yaptırsınlar diye, adam başına 150 lira dağıtmış... Fukaralar da 150 lira ile evlerini yaptıracaklarmış. Adam gördüm, bir

fukara 150 lira ile pekâlâ tamiratını yapabilir, diyordu. Bütün fukara halk, 150 lira ile ev yapacaklarına bayram yaklaşıyor diye çocuklarına bir ceket, bir pantolon, bir de yemeni almışlar. Süs olarak da ellerine birer tane horozşekeri tutuşturmuşlar. Bayram yerinde fukara çocuklarını salıncakta seyrederken, insan doğrusu serinliyor, şekerim. 150 lira ile ev yapılır mı, sevgilim? Sen 150 liraya bir şapka ile bir pabuç alabilirsen, ben, "Vallahi kelepir!" diyorum. Bilirsin ki, ben de babadan kalmayı yiyorum. Üzülen kimse yok. Çünkü fukara halk, Kızılay'a çadırlarını vaktinde iade edecek vaziyette değil.

Başka havadisler de var. Bizim demirci ustası İsmail vardı, verem olmuş yatıyor. Bir de aslan gibi Kasım vardı. Kuvayi Milliye zamanında, düşmanlar memleketi işgal ettikleri zaman, çetelere birkaç çuval erzak lazım olmuştu da, Kasım, beş kişi ile şehri basıp, düşmanı şaşırtıp şeker çuvallarıyla istasyon boyundaki lokomotife atlayıp Geyve Boğazı'na sürmüştü. İşte o Kasım... O da geçen kış veremden ölmüş... O çamurda yüzecek kayık icat ederlerken bırakmadıkları adamı da benim dokuz yaşımda iken sevdiğim kız iyi tanırdı. Çocuk, su başında yüzerdi de, o sevgilim, çocuğun sarı saçlarına dalar dururdu. Sonra çocuk sudan çıkıp giyininçe, "Aman, ne çirkinmiş!" derdi. Halbuki, pek güzel bir çocuktu. Yalnız pantolonu yamalı, ayakları kundurasızdı.

Sonra o kadınlar, sevgilim, onlar yine bir âlem!.. Sen yine biraz adam oldun. Hiç olmazsa danslar ediyor, spor üzerine münakaşa yapıyor, hiç olmazsa "Çalıkuşu" romanını okuyorsun. Buranın kadınları yine eskisi gibi... Ramazanın yirmi üçüncü günü, yine müthiş bir zelzele olacakmış, diye çıkarmışlar. Bilmem neredeki topal hoca haber vermiş... Saatine kadar... Sokakta kadından

geçilmezdi. Kaymakam bile asayişi temin edemedi.

Daha başka havadisler de var sevgilim: Evleri yapan müteahhitlere altışar tane otomobil lastiği ile, kilometre başına bilmem ne kadar litre benzin dağıtılmış, yağ da caba! Kimse kamyonla iş görmemiş, ne dersin? Ne iyi insanlar. Otomobil lastiğine acımışlar. Bu zamanda benzin sarf edilir mi, diye işlerini hayvanlarıyla görmüşler. Kumu, taşı, keresteyi, manda arabaları taşımış. Otomobil lastikleri de herkesin evinin altında duruyormuş. Kaça almışlar bilmem, galiba 600 liraya! Bir gün satarlarsa, 3500 liraya satabilirlermiş. Ama satamazlar. Neden satsınlar hem. Otomobil, hele kamyon lastiği hem güzel, hem kıymetli şey... Kasalarına koyarlar. Belki de durdukça kıymeti artar. Yahut da bir gün bir Avrupa karikatüründe gördüğüm gibi, karılarının boynuna takarlar.

Karikatür şöyleydi:

Bir şişman bayan, bir otomobil lastiğini boynuna geçirmiş, caddeden geçiyor. Tanıdığı bir adamcağız da;

– Vay madam! diyor. Bu ne hal?

Madam;

– Daha pahalı şey bulamadım ki!.. diye cevap veriyor.

İşte biz burada böyle karikatürler görüyoruz da, günümüzü gün ediyoruz.

Şu memur evleri meselesini dedikodu mahiyetinden çıkarmak isteyen üç-beş delikanlı para koyarak, aynı evsafı haiz bir ev yapıp icabeden yere göstermek istiyorlar.

İşte bak! Yapılacak şey bu!.. Ah, kahvede bugün söyleyip bugün işe başlayabilseler. O zaman işin dedikodu olmadığını ispat edebilirler. Ne güzel olur. Yapamayacaklar ama sevgilim. Bilirim. Biz ne hayaller kuruyoruz! Neler, neler yapıyo-

ruz! Hiçbiri olmuyor, sevgilim! Hani ikimiz ne hülyalar kurmuştuk! Sonra ayrı ayrı ne dostlarımız vardı.

Ben bir-iki odalı bir ev, tavuklar, bir mektep hocalığı düşünmüştüm. Öyle çocuklar yetiştirmek istiyordum ki... O kadar mühim çocuklar da değil. Şu delikanlıların söyleyip de sonra kahkaha ile güldüklerini hakikat yapacak insanlar!..

Sen ne düşünmüştün: Biraz daha şu aptal adamla meyhane, sinema, plaj dolaşsaydım. Elbette para suyunu çeker. Ben yine danslarıma, artist mukallidi çocuklarıma dönerim, diyordun. İkimiz de muvaffak olamadık. Ben beş parasız, işsiz, sen yumurtalıklarından hasta yatağa düştük. Seni hâlâ nasıl seviyorum, bu bir sırdır sevgilim. Gözlerinden öperim.

P. S.

Buna ne diyeceksin? Hamiş kelimesi hiç hoşuma gitmiyor. Frenkçe kısaltılmışı beynelmilel, kullanıverelim mi dersin? Mektubumun mabadı demek de vardı ama, birisi kalkar;

—Monşer, hadi "Post scriptum"u bilmiyor diyelim, hamiş demesini de mi beceremiyor? Ah, bu yeni nesil! deyiverir. Derler sevgilim, bilmezsin.

Hiç latife yapacak halde değilim. Neden yapıyorum. Hem de soğuk cinsinden... Ben böyleyim işte. Kederimi unutmak için sanki kedersizmişim gibi yaparım.

Bak, şehir de benim gibi yapıyor: Yazlık sinemalar tıklım tıklım, adam almıyor. Belediye bahçesine bülbül sesli, Sulukule'den esmer, güzel hanendeler gelmiş. Sesleri biraz kısık ama, tatlı. Âdeta sesleri bile sıcak, hem esmer. Barakamsı kahvelerin pikaplı radyoları bütün sesleriyle şetaraban saz semaisini çalıyor. Sokaklar kalabalık, canlı. Bütün halkta bir canlılık var. Çok hoşuma

gidiyor bu. Herkes evini kurmak için nasıl çalışıyor, görmelisin. Bu korkunç ve güzel tabiatla çarpışmak lazım geldiğini herkes anlamış. Kış baba zelzele amcadan sanki daha mı insaflıdır? Başında hele, gürgen, çam, köknar kaplamalar olmasın. Alimallah zelzele amcanın yedi-sekiz saniyelik gazabı, kış babanın altı-yedi aylık buz gibi sornurtmasına tercih bile edilebilir. Sen ne diyorsun sevgilim.

"Gürgen" dedim de oradan hatırıma geldi. Öteki mektubumda –sahi, bu artık bir P. S. olmaktan çıktı– bazı yerleri unutmuşum. İşte "gürgen" dedim de hatırıma geldi.

Efendim, o memur evlerinin temellerini gayet sağlam atmışlar. Sonradan karkas çatı meselesinde işler çatallaşmış. Bazı çürük gürgen direklerinden karkas yapılmış.

Halbuki zaten gürgenin sağlam bile olsa, direği şöyle beş-on senede toz haline gelirmiş! Gelirmiş dediğime bakma! Bizim ev de zelzeleden tamir edilirken, bazı direkler kırılınca içinden sünnet çocuklarının yaralarına ekilen tozlar gibi bir toz dökülüvermişti. İşte o zaman Ahmet Usta;

– Gürgen direği, evlat, böyle olur. Canım çam, güzel kokulu, sağlam, yağlı çam! diye de sıfatlar bulup eklemişti.

Çam direği kurda karşı, herhalde o güzel kokusu, reçinesi ile mukavemet ediyor olmalı. Tevekkeli değil, yaz kış yeşildir mübarek ağaç! Kuvvetinden diyeceğim, çam tahtalarından, direklerinden yapılan evler kurda kuşa karşı mukavim olurmuş. İçinde oturanı da, kimbilir tabiat onu nasıl kurda karşı dezenfekte etti ise, o da insanı belki soğuğa, zatürreeye karşı koruyordur.

Mesele öyle de olmasa, gürgenin fiyatı metre mikâbı 100 liraysa ötekisinin 290 liraymış. Fiyat vaziyeti tersine olsaydı, hiç üzerlerine bu işi alan-

lar, çam kalasını kullanırlar mıydı? Zannetmem. Bu bir içtihat meselesi olsa gerek!

Sana tuhaf bir şey anlatacağım! Şu müteahhitlerden bir tanesini görsem konuşsam, dedim. Hiçbiri meydanda yoktu. Nihayet bir tanesini gösterdiler. Dört, beş kişi bir tarafta oturuyorlardı. Şu yuvarlak çehrelisi, şişmancası, dediler. Ay, benim onu gözüm ısırıyordu. Yaklaştım. Bir de baktım, bizim eski bir mektep arkadaşı. Geçen seneye kadar selamlaşırdık... Altıncı sınıftan kaybolmuştu. Bir aralık revülerde artistlik yaptığını görmüştüm. Evvelki seneye kadar bir revüde kötü roller de alıyor, hiç de beceremiyordu. Ben, kendi kendime, "Bari bu çocuk başka bir meslek tutsaydı" demiştim. Ona doğru yürüdüm. Gayet soğuk bir selam verince durakladım. Kendime, "Aman!" dedim, "işin mi yok? Sen gazeteci misin? 'Hangi gazetedesin?' diye sorarlar da, 'Serbest muharririm' derim, gülüverirler" dedim. Kahvenin bir köşesine oturdum.

İşte müteahhitlerden biri o imiş. Ben kendi hesabıma memnun oldum. Aferin oğlana! dedim. Vallahi aferin! Demek ki benim kendi kendime onlar için düşündüğüm şeyi o da düşünüyormuş. Budala, sen kendi haline bak, dedim kendime. Hem müteahhit, hem de yüksek mimardır o, dediler. Yüksek mimar diploması ile revülerde artistlik yaptığı, bu kadar güzel sanata heveskâr olduğu için onu tebrike can attım. Beni tanımamazlığa gelmekte ısrar etti. Konuşmadık. Şu gürgen meselesini halledecektim.

Sevgilim bizim memleketin çocuklarının ne kadar güzel olduklarını bilir misin? Nasıl bilmeyeyim, deyip gülme; hepsi bana benzemezler. Belki ben bir istisnayım? Hem ben çirkin miyim, sevgilim? Ben de insanoğluyum. Bu senin beni bir sevmene bakar. Bak o zaman nasıl burnum düzeli-

yor, gözlerim mahmurlaşıyor, küt parmaklarım incelip sanatkâr parmağı oluyor, dişlerim incileşiyor. Ben o kadar tatlı güzellerini gördüm ki, onlara bayıldım. Bilhassa memleketin çocuklarının gözlerinde tatlı bir saffet, bir merhamet, bir safiyet vardır ki, değme büyük şehirlerin çocuklarında bunlar yoktur. Bizim çocukların yüzünde o kurnaz, çapkın, alaycı, hem muhallebici çocuğu, hem it manası yoktur. Bu gözlerle on dakikada samimi olunur. Bu gözlerle on dakikada içlidışlı, kardeş olunabilir. Bir de her memlekette olduğu gibi, bizim çocuklarımızın da dudakları, öne doğru küskündür.

Birçoklarının bilahare bu güzel buseler alıp verecek olan dudaklarının kenarlarında, sarı, sulu, geceleri korkmaktan olduğunu sandığım uçuklar gördüm. Bazısının bütün üst dudağını, bazısının bütün kenarlarını kaplamış olan bu uçukların sıtmadan olduğunu sonradan öğrendim. Yalan olacak ama, şöyle yazmak istiyorum: İşte bunun için seni beraber getirmedim, sevgilim. İster miyim senin güzel dudaklarını uçuklamış görmek? Onları öpücüklerimle uçuklatmak isterdim. Sıtmadan söz açılmışken memleketteki münevver kısmının ileri gelenlerinden olan doktorlardan da küçük bir havadis vereyim: Geçenlerde bir büyük zat, burayı ziyaretlerinde, doktorlara sormuş:

– Nasıl, halkta bit var mı?

Doktorlar hepsi birden –belediye doktoru müstesna– bir ağızdan;

– Hayır efendim, bura insanları tuhaftır, bitlenmiyorlar, demişler.

İklimin insanlara bağışladığı bu muhteşem lütfa karşı büyük zat, hamdü sena edeceğine, kapıda yeni elbiselerini giymiş, parlak düğmeli bir hademeyi çağırarak;

– Gel buraya, yavrum, demiş.

Genç adamın gömleğiyle iç fanilası arasından bir tane bit bulup, doktora göstermiş. Doktorlar şaşırakalmışlar. Sonra bir tanesinin muayenehanesinde toplanarak iklimin kendilerine ettiği hıyaneti Cenabı Hakka protesto etmişler.

Son cümleyi muayenehanesinde belediye doktoru bana kendisi söylediği için, mesuliyeti ona aittir.

Şuna belki inanmayacaksın. Burada fakirleri sever gözüken, muayene ettiği frengili hastalara, "Eau distillée" şırınga eden, 75 kuruş da muayene ücreti alan, pek halkçı, hatta çok bedbaht halkın "Baba!" diye seslendiği, en hafif tabiri ile bir şarlatan, kendisine şarbon çıbanını gösteren hastaya, hocaya okutmasını tavsiye etmiş. Ölüleri ziyaretten dönerken yol ortasında bembeyaz, tiril tiril titreyen, siyah gözlü, yeni temiz elbiseli bir köylü çocuğunu arabaya alıp da kinin alabilmesi için belediye doktoruna kadar götürürken, bu cahil köylü çocuğunun kinin almak için köyden kalkıp gelmesiyle şarbon illetine hoca tavsiye eden alim doktor arasındaki farkı düşünerek, ben de mektepte okuduğum için, utandım.

Çocuk;

– Belediye doktorunu bulamadım. Eczacıya yalvardım, yakardım vermedi. Onda var ama. Ben biliyorum, onda var! diyordu.

Onda muhakkak vardı. Ben de emindim. Dün keresteci Hasan'ın oğluna İstanbul'da yakalandığı belsoğukluğunu çabuk geçirsin diye Ultraseptyl bulmuştu ya!

Bir havadis daha vardı. Neydi acaba? Dur hatırladım: Zelzeleden sonra fakir halka dağıtılmak üzere biraz zeytinyağı, zeytin, mum, şu bu verilmiş. Binlerce fakir hücum etmiş. Bakmışlar ki, olacak gibi değil. Memleketi tanıyan bir namuslu heyet seçmişler. O dağıtsın demişler. Müracaat

edenlerin içinde bakkal dükkânlarındaki –Allahın hikmetinden– bir kocaman kara binlik zeytinyağı şişesine bile bir şey olmamış bir hafız efendinin karısı da bu fakirler arasında değil miymiş? Herife yüz binlik derlerdi.

Nihayet, eh, dünya nizamı bu... Belki üç-dört tane fakir feda edilip zeytinyağı alamamış ama, birçok hali vakti yerinde olanlar da bu korkunç ve çirkin yağmaya karışamamış.

Seninle artık konuşamayacağım. Seni görmek bile istemiyorum. İçim kan ağlıyor.

Görüyorsun ki, seni hâlâ seviyorum. Seni sevdiğim için de gözümü dört açıyorum. Biz insanlar hep böyleyiz. Sağ gözün soldan haberi yoktur.

Seni üzdüğüm için beni affet. Gözlerinden öperim kızım.

Ahmet

SONU

Bir zaman İstanbul'dan ayrılmak zorunda kaldım. Ona, gittiğim yerden bir küçük kart göndermiştim. Uzun zaman cevap vermedi. Sonra şu mektubu aldım:

Kardeşim,

Vapurun ikinci mevki yan kanapelerine oturdum. Gidiyoruz. Sabahleyin nasıl uyandığımı, evden nasıl fırladığımı pek hatırlamıyorum. Buhran adamakıllı ciddiydi. Bir ara başım döndü. Ta derimde hissettiğim bir karıncalanma, bir, nasıl söyleyeyim, iğne batırılma gibi bir şeyler duydum. Hemen bu halin akabinde de kendisini –maddi manada diyebileceğim– duyuran bir yeis, bir boşluk, sadece bir baş dönmesi şeklinde bana balta oldu. Ama kökü daha çok derinlerde olduğunu bildiğim manevi boşluğun, yokluğun, kaderin yanında bu maddi araz çocukça şeylermiş gibi çekilip gittiler. Bir cıgara yakmaya vakit bulabildim. Alt kamaradan güverteye fırladım. Sonracıma, İstanbul sokaklarına bir vuruş vurdum kendimi ki sorma!

Park kanapeleri, bir sinemanın ucuz yeri, yoğurtlu pide yenen bir halk lokantası, sinemada yanına oturduğum bir çocuk, parkta yanına yorgun çöktüğüm uyuklayan bir ihtiyar, herkesin içtiği bardaktan zevkle içtiğim testi ile su satan çocuğun suyu, yeşil yeşil erikler, boğucu sıcak, bir gölgenin serinliği, sahanlıkta içtiğim cıgaramı söndürmem için kaba kaba söylenen tramvaycı, kas-

ketime ve sarı pantolonuma bakıp teklifsizce yanıma sokulan, "Usta, bir cıgara versene!.." diyen sokak çocuğu...

Sonra Kadıköy iskelesine yorgun varıp, oradaki kanapelerde uzun zaman oturdum. Ahbaplar geçti. Onlar beni görmemezlikten geleceklerine, ben görmemezlikten geldim. Yine cıgaramı yaktım. Selam verirlerse aldım. Vermezlerse sallamadım. Baktım durdum insanların yüzüne. Hani hikâye yazmak, onlara dair düşünmek için sanma! Sevmek için. Yüzlerine bakarak sevmek için. Geniş alınlı, kırmızıya çalar kahverengi saçlı, altın dişli, tuhaf bir delikanlı gülümsedi. Gelip yanıma oturdu.

– Hava amma da sıcak ha! dedi.

– Çok sıcak, dedim.

– Bir cıgara versene usta! dedi o da.

Bir cıgara da ona verdim. Tam bu sırada bir ahbap geçti. Bana ve delikanlıya garip garip baktı. Aldırmadım. Delikanlı biraz daha oturdu. Sonra;

– Sende iş yok! dedi.

Güldüm. O da çekip gitti. Asfaltları sulayan cüce Kenan geldi.

– Ayaklar!.. diye bağırdı.

Kanapedekiler, hepimiz, ayaklarımızı kaldırdık. O suladı, süpürdü. Biz kanapedekiler hepimiz dalgın ve uykulu, onu seyrettik. Bir gazoz açtırdım. Şişesi ile diktim. Yarım kilo şeftali almış eve götürecektim. Gazozun üstüne bir şeftali yedim. Yine bir cıgara yaktım. Bütün bunlardan bana ne, hatta gazozu içip şeftaliyi yedikten sonra, "sana ne?" diyeceksin. Haklısın. Haklı olduğunu ben söyledikten sonra da, "Ne diye yazıyorsun öyleyse?" diye sormayacak kadar terbiyeli olduğunu bilirim. Ne diye yazıyorum biliyor musun? Çünkü başka yapacak ve yazacak şeylerin hepsini kendi

kendime yasak ettim. Ancak kırk paralık Fransızcam ve bir Şemsettin Sami lügatı ile dünya, siyaset, fikir alanında bir şeyler okuyabiliyordum. Zor iş. Günde iki-üç saatlik bir çalışmadan sonra, işte böyle içimde rüzgârlar esmeye başlıyor. O zaman düşünmemek için sokaklara fırlıyorum. Gazoz içiyor, üstüne şeftali yiyor, gazoz içiyorum. Küçük küçük hülyalar kuruyorum. Ege Denizi kıyısında bir kaza, deniz üstünde bir kahve, keyifli olduğu zaman poyrazdan keskin çığlıklar atan bir çırak, abus, tıraşı uzamış, gözkapakları düşük bir kahveci düşünüyorum.

Deminki çocuk yine geçti. Pembe yüzünü çirkinleştiren bir gülümseyişle güldü. Siyah gözlüklerimi burnumun ortasına çekip gözümün üstünden dikkatle baktım. Tanımamış gibi. Sonra hatırlamış gibi yaptım. Güldüm. Nihayet vapura binebildim. Sarayburnu'nda balık tutanlar dolu. Birisi havuzun kenarına boylu boyunca yatmış, vapura ayaklarını sallıyor. Daha ilerde çocuklar denize giriyorlar. Köprü'nün üstünü kalın, gri bir duman kaplamış. İki yanımda benden biraz yaşlı iki adam oturmuş. Sanmam ki benim sabahki krizimi geçirmiş olsunlar. Ama belli ki, ikisi de benden berbat. İhtiyar, sakin, meyus insanlar. Sanki düşünmüyorlar. Yarı yolun çoktan geçtiğine memnunlar gibi. Sağ yanımdaki adamın uslu, terbiyeli bir oğlu olmalı. İsmi de Todori'dir muhakkak. Saçları da kıvırcıktır.

Sabahın o ölesiye krizini geçiren kanapedeki adam, sinemadaki çocuk, cıgara isteyeni, öteki, sonra şu benim yanımdaki iki ihtiyardır.

Kınalı gözüktü. Ne gözükmesi... İşte makine stop bile etti. Sana ne yazayım daha bilmem ki. O sabahki halim günlerce sürse sana mektup yazmak bile zevk vermez. Ben hiç mektup yazmadım. Sana ne halt etmeye yazıyorum bilmem. Şu

bulunduğun şehirdeki dediğim yere bir git hele. Bakalım ben orada mıyım? Ah, ne severim orayı! Muhabbetler kardeşim.

17 Temmuz

Kötü, büsbütün yorucu bir uyku uyudum. Başım ağrıyarak uyandım. Dışarı çıkar çıkmaz on beş senedir oturup da bir tek dost edinemediğim birtakım sokaklara çıkacaktım. Bahçemdeki bademağacının gölgesiz gölgesinden hoşnutum hoşnut olmasına ya... Ama sokaktakiler?...

Küçük bir vapura bindim. Sonra tramvaya... Yaz sefası süren birtakım köşklerin incir ağaçlarına sürüne sürüne, bir şehir içine girdik. Mezarlıklardan, tank, tüfek, kamyon ve mezarlar arasından geçtik. Gölge... Atkestanesi ne gölge yapıyor ama... Hay yaşasın şu atkestaneleri! Çarşı ne çarşı idi. Tramvaydan atlayınca daldım bir kebapçı dükkânına. Fasulye piyazı tabağı beyaz, sarı, kırmızı ve yeşil bir çiçek gibi mermer masada. 75 kuruşa mükemmel tıkındım.

Öteki masada iki işçi çocuk, ne güzel yemek yiyorlardı. Ne güzeldi esmer yüzleri. Belki masallarda bu kadar güzel yüzlü insanlar yoktu. Tahta evlerin içini, Beykoz testisi içinde Tomruk suyu soğuyan kuyularını, incir ağacını, Üsküdar çatması örtüleri, yazma, başörtülü tüy gibi hafif bir kadın görür gibi oldum... İnce, zayıf parmaklarındaki çatallarıyla beyaz ve pembe ağızlarına –zayıf kuru vücutlarının ta dip doruğunda bir gamlı çiçek gibi açılan ince yüzlerinin bir yerine, büyük ama, ince dudaklı ağızlarına– durup durup bir Picasso resmi parçası atıyorlardı... Derlenip toplanmalı, mahalleye, semte geliyoruz. Riyakâr olmalıyız. Hepsi gibi. Hele biraz samimi ol. Derdini bir dök hele. Hele bir insanın sana şifa veren parlak gözünden söz aç. Seni paramparça ederler. Yok-

sa, Boğaziçi'nin sapa bir iskelesinde mi bir kahve bulsam?.. Ah, bu küçük hayalimi bir hakikat edebilsem... Yanımda köpeğim olsa, kuyruksuz, keneli, miskin bir köpeğim... Allahaısmarladık kardeşim.

Ondan sonra bir daha kendisini görmedim. Ben tekrar İstanbul'a döndüğüm zaman, köyde ne posta müvezzii vardı, ne de köpekli adam. Posta müvezziini başka bir yere aşırmışlardı.

Köpekli adamın evi ise yalı boyunda garip bir manzara arz eder! İçinden hâlâ kulağıma boğuk boğuk köpek havlamaları gelir. Yer yer perdeleri, camlarına gerilmiş örümcek ağlarıyla önünden geçenlerden çoğunun kafasını kaldırıp bakmadığı bu evi, yazlığa gelen muharrir arkadaşlardan Peride Celâl Hanım merak eder durur. O merak ededursun ben Boğaziçi'nde, olmazsa Ege Denizi kıyısında saçı sakalı birbirine karışmış, asık suratlı, kötü huylu, geçimsiz bir kahveci bulunabileceğini düşünürüm. Çırağından ve köpeğinden başka herkese, her hayvana homurdanan bir kahveci. Deniz içindeki çardağın harap beton ayaklarına sarıya çalan yeşil dalgalarda karpuz kabuklarının yüzdüğü bir lodos günde oraya gitmek için dayanılmaz bir arzu duyuyorum. Bana böyle bir kahve ve böyle köpeği ve çırağı ile haşır neşir bir adam, bir kahveci görürseniz haber verin. Günün siyasi dedikodularından kurtulmak için kendime ve bütün okuyucularıma, orada bir kahve içmeyi sağlayacağım.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANI SEVMEKLE BAŞLAR HER ŞEY. (SAİT FAİK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Bilgi Yayınevi, Sait Faik'in gelişme çizgisini göstermek amacıyla, eserlerini ilk basılışları sırasına göre yayımlamaktadır. Bu kitapta otuz üç hikâyeyi içine alan iki eser biraraya getirilmiştir.

sait faik fotoğrafı: ara güler

ISBN 975 - 494 - 050 - 9
2001 . 06 . Y . 0105 . 2033

KDV dahil